

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL
NSV LIIDU AJALOO KATEEDER

Õ. Kivimaa

TÖÖLISKLASSI JA TALURAHVA LIIDU TUGEVNEMISEST
NSV LIIDUS RAHVAMAJANDUSE TAASTAMISE PERIOODIL
1921.-1925.a

Diplomitöö

Juhendaja: ajalooteaduste
kandidaat L. Eringson

*TRÜ NSV Liidu ajal.
kat. nr. 1521.*

Tartu 1960

EESSÕNA

Nõukogude riigi võimsuse, edusammude ja võitude kõikumatuks aluseks oli ja jääb töölisklassi ja talurahva kindel liit - otsustav ühiskondlik jõud kõikidel kommunismi ehitamise etappidel. V.I.Lenin, meie sajandi suurim marksismi teoreetik, kommunistliku partei ja Nõukogude riigi rajaja, kirjutas: "Tööliste ja talupoegade liit - selle on andnud meile nõukogude võim. Selles on tema jõud. Selles on meie edusammude ja meie lõpliku võidu kindel pant."¹ Selle liidu innustajaks ja organisaatoriks oli ja on V.I.Lenin ja meie kuulsusrikas kommunistlik partei. Revolutsioonilise liikumise ja sotsialismi ülesehitamise erinevatel etappidel kogus kommunistlik partei rikkalike kogemusi laiade talurahva masside enda poole võitmiseks. Neil kogemustel on suur praktiline ja teoreetiline tähtsus nii meie partei edaspidiseks tööks kui ka kõikide vennalike kommunistlike ja töölispartei igapäevase tegevuse jaoks, kellede ees alles seisavad ulatuslikud sotsialismi ülesehitamise ülesanded.

Juba IX nõukogude kongressil 1921.a. V.I.Lenin oma ettekandes märkis: "Uus ühiskond, mille aluseks on tööliste ja talupoegade liit, on vältimatu. Varem või hiljem,

¹ V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.220.

kakskümmend aastat varem või kakskümmend aastat hiljem, ta saabub, ja tema jaoks, selle ühiskonna jaoks aitame me luua tööliste ja talupoegade liidu vorme, kui töötame oma uue majanduspoliitika lahendamise kallal."¹

Ajaloo arengu käik on tõestanud nende Lenini sõnade õigsust. Kaasaegne epohh - kapitalismilt sotsialismile ülemineku ja kommunismi ehitamise epohh - on surematute leninlike ideede triumfiks. Kahekümnnes sajand on V.I.Lenini ideede elluviimise sajand, see on suur aastasada, mida valgustab Lenini surematu õpetus. Alles hiljuti kogu maailma progressiivne inimkond pühitseb V.I.Lenini 90.sünniaastapäeva, mis näitab, et maakeral ei leidu paika, kus ei tuntaks seda suurt nime. V.I.Lenini õpetus on kompassiks kõigi maade rahvastele, kes võitlevad tööliklassi ja kõigi töötajate ajaloolise ürituse lõpliku ja täieliku võidu eest.

Kaasaegne periood erilise jõuga avab leninismi suuruse, sest rohkem kui miljard meie planeedi elanikku ehitab uut elu leninismi lipu all, läheb V.I.Lenini poolt kättenäidatud teed. See on periood, mil leninismi ideed ja NSV Liidu kogemused vallutavad üha uute ja uute miljonite inimeste meeled ja südamed ning leiavad praktilise ellurakendamise sotsialismi ehitamises.

Sellepärast V.I.Lenini õpetus tööliklassi ja talurahva liidust, kui üks kommunistliku partei põhilisi teooria, strateegia ja taktika küsimusi (liidu algusest ala-

¹ V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.151.

tes) on eriti aktuaalne. Seetõttu ka töölisklassi ja talurahva liidu vormide, nende arengu ja liidu tugevnemise küsimused on nõukogude ajaloolastele üheks tähtsamaks ülesandeks ja uurimisobjektiks, mille valdkonnast ongi kirjutatud rohkesti ulatuslikke töid.

Antud töö autor ei pretendeeri kõikide küsimuste, mis on seotud töölisklassi ja talurahva liidu tugevnemisega käsitletaval perioodil, igakülgsel ja ammendavale vastusele, sest see nõuaks sügavat ja väga üksikasjalist uurimust. Töös pööratakse küll üldjoontes tähelepanu partei abinõudele ja kohalike parteiorganisatsioonide, nõukogude ja ühiskondlike organisatsioonide tegevusele, mis on suunatud töölisklassi ja talurahva majanduslike, poliitiliste ja kultuuriliste sidemete arendamisele, töölisklassi ja talurahva liidu tugevdamisele NSV Liidus rahvamajanduse taastamise perioodil.

Töö kirjutamisel on kasutatud väga mitmesugust kirjandust. Kõige suurema tähtsusega on V.I.Lenini teosed, kus antakse igakülgne analüüs ja iseloomustused töölisklassi ja talurahva ning nende vaheliste suhete kohta. Samuti käsitatakse põhjalikult kommunistliku partei sidemeid rahvamassidega, tööstuse ja põllumajanduse olukorda ja ülesandeid.

Esmajärguline tähtsus on ka NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonidel ja otsustel ning NSVL ja VNFSV nõukogude kongresside määrustel ja resolutsioonidel¹, samuti ka kommunistliku partei ja

¹ Съезды Советов СССР в постановлениях и резолюциях, М. 1939.
Съезды Советов РСФСР в постановлениях и резолюциях, М. 1939.

Nõukogude valitsuse juhtide M.I.Kalinini ja J.V.Stalini artiklitel ja kõnedel.

Perioodilisest ajakirjandusest on kasutatud: a) ajakirju "Известия ЦК ВКП/б/", "Власть Советов" ja "Вопросы истории КПСС", kus valgustatakse parteilise juhtimise küsimusi ja ka nõukogude tööd, ning ajakirja "Классовый вопрос", mis käsitleb sotsialistliku ülesehitustöö mõningaid küsimusi ning b) ajalehti "Правда" ja "Едаси".

Käesolevale tööle põhilise faktilise materjali, nii majanduslike kui ka kultuuriliste saavutuste alalt, annavad mitmesugused teatmeteosed ja kogumikud¹, kusjuures nende puuduseks on see, et ükski neist ei anna terviklikku kokkuvõtet rahvamajanduse saavutustest taastamisperioodi lõpuks; tuuakse küll ära üksikud arvulised näitajad, kuid needki on sageli üksteisele vastukäivad.

Käsiteldava perioodi kohta rikkalikku statistilist materjali (kõikidelt rahvamajanduse aladelt) võib leida G.M.Kržižanovski teosest², samuti P.Sevruki³, E.B.Genkina⁴,

¹ Итоги десятилетия Советской власти в цифрах /1917-1927/, М., 1927;

Народное хозяйство СССР. Статистический справочник, М. 1932;

Промышленность СССР. Статистический сборник, М. 1957;

Развитие союза рабочего класса и крестьянства в СССР, М.1958;

СССР за 15 лет. Статистические материалы по народному хозяйству, М. 1932, jt.

² Г.М.Кржижановский, Десять лет хозяйственного строительства СССР. 1917-1927 гг., М. 1927.

³ П.Севрук, Кооперация в Союзе ССР. 2-е дополн. изд., М.-Л.1926.

⁴ Е.В.Генкина, Переход Советского государства и новой экономической политике /1921-1922/, М. 1954.

L.S.Rogatševskaja¹, V.Pešnikovi², Vl.Sarabjanovi³ jt.
teostest ja brošüüridest.

Kuid nimetatud gruppi kuuluvatest raamatutest suurem osa kannatab tugevalt isikukultusest tulenevate puuduste all, nendes ei käsitata küllaldaselt töölisklassi ja talurahva liidu poliitilist olemust ja pööratakse vähe tähelepanu partei kongresside materjalidele. Kommunistlike noorte tegevus taastamisperioodil nendes teostes ei kajastu, see on üldine puudus, sellepärast ka antud töös komsomolitöö on jäänud pinnapealseks materjalide puudumise tõttu.

Töö kirjutamisel on kasutatud ka ilukirjandust.

¹ Л.С.Рогачевская, Из истории рабочего класса СССР в первые годы индустриализации 1926-1927 гг., М.1959.

² В.Пешников, Ленинский призыв в партию и идейно-политическое воспитание коммунистов, М.1954.

³ Вл.Сарабьянов, Кооперация в системе советского хозяйства, М.-Л. 1925.

I peatükk

KOMMUNISTLIKU PARTEI POLIITIKA MEIE MAA RAHVAMAJANDUSE SÕJARÖÖBASTELT RAHULIKULE ÜLESEHITUSTÖÖLE ÜLE- VIIMISEL

Juba üle neljakümne kahe aasta on Nõukogude Liidus kehtinud ja kindlustunud töölisklassi ja talurahva sotsialistlik riik. Mitte juhuslikult meie maa riigivapil, maa-kerä foonil kujutatuna kuldsetes päikesekiirtes ristuvad sirp ja vasar. See on töölisklassi ja talurahva vankumatu liidu sümbol, millel baseerub meie sotsialistlik riik tema tekkimisest alates.

Marksism-leninism õpetab, et kaasaja ühiskonna juhtivaks jõuks on töölisklass. Ainult töölisklass võitleb järjekindlalt kuni lõpuni kõigi töötajate orjusest ja eksploateerimisest vabastamise ning uue ühiskondliku korra ülesehitamise eest. Need suured ülesanded võib proletariaat võidukalt lahendada ainult laiade töötavate masside - eelkõige paljumiljonilise töötava talurahva - endaga kaastömbamise teel.

Juba teadusliku kommunismi rajajad Marx ja Engels näitasid, et töölisklass võitluses proletaarse revolutsiooni eest peab toetuma laiadele talurahva massidele. K.Marx oma teoses "Louis Bonaparte'i kaheksateistkümnnes brümäär" kirjutas, et talupojad oma võitluses röövimisest ja laos-

tumisest vabanemise eest "... leiavad oma... loomuliku liitlase ja juhi l i n n a p r o l e t a r i a a d i s, kelle ülesandeks on kodanliku korra kukutamine"¹. Samuti tõestasid Marx ja Engels, et üks vahend töölisklassi ja talurahva liitmiseks võitlusesse proletariaadi diktatuuri eest on maa natsionaliseerimine, seega eraomanduse kaotamine maale.

Neid Marxi ja Engelsi suurepäraseid mõtteid arendas edasi V.I.Lenin, kuid juba uutes ajaloolistes tingimustes. 1894.a. V.I.Lenin oma töös "Mis on "rahvasõbrad" ja kuidas nad võitlevad sotsiaaldemokraatide vastu" esmakordselt käsitab töölisklassi ja talurahva liidu ideed, kui vajalikku tingimust tsaari isevalitsuse ja üldse ekspluateerimise hävitamiseks.

Töölisklassi ja talurahva liit on proletariaadi diktatuuri kõrgeim printsiiip. V.I.Lenin defineeris proletariaadi diktatuuri kui töölisklassi ja talurahva liidu erivormi. V.I.Lenini suur teene revolutsioonilises liikumises seisab ka selles, et ta sügavalt ja igakülgsest põhjendas mitte ainult töölisklassi ja talurahva liidu vajadust ja võimalikkust, vaid ka teaduslikult tõestas, et töölisklass võitluses vana ühiskonna reaktsiooniliste jõudude vastu ei seisa ükski, vaid et tal on töötava talurahvaga ühised põhilised huvid (ekspluateerimise hävitamine üldse ja ekspluateerimisest vaba ühiskonna ülesehitamine),

¹ K.Marx, Louis Bonaparte'i kaheksateistkümnnes brümäär, Tallinn 1952, lk.109.

millised ongi objektiivseks aluseks nende klasside vahelisele liidule. V.I.Lenin näitas, et kuigi töölisklassi ja talurahva liidul on objektiivne alus, ometi ei või ta tekkida ja areneda stiihiliselt. Selleks, et tõeliselt kujuneks ja tugevneks töölisklassi ja talurahva liit, on vaja töölisklassi partei teaduslikult põhjendatud poliitikat, õiget strateegilist ja taktikalist juhtimist revolutsiooni erinevatel etappidel. Peale selle, töölisklassi ja tema partei ei vaja mitte igasugust liitu talurahvaga, vaid niisugust liitu, kus töölisklass, kui ainus järjekindel ja revolutsiooniline klass on juhtivaks jõuks.

V.I.Lenin 1920.a. juunis kirjutas: "Tõesti revolutsiooniliseks, tõesti sotsialistlikult tegutsevaks klassiks on proletariaat ainult sel tingimusel, kui ta esineb ja tegutseb kogu töörahva ja kõigi ekspluateeritavate avan-gardina, nende juhina võitluses ekspluataatorite kukutamise eest, see aga ei ole teostatav ilma klassivõitluse viimiseta külasse, ilma maatöörahva hulkade liitumiseta linnaproletariaadi kommunistliku partei ümber ja ilma esimeste kasvatamiseta viimaste poolt"¹.

Nendes Lenini sõnades veelkordselt väljendub idee töölisklassi ja talurahva liidust, kui proletaarse revolutsiooni ja sotsialismi võidu otsustavate jõudude loomise ja kindlustamise vahendist.

Sellepärast kommunistlik partei oma talurahvasse suhtumise poliitikas toetus ja toetub alati teaduslikule

¹ V.I.Lenin, Teosed, 31.kd., lk.128.

konkreetses ajaloolises olukorras mõistmise poliitikale, klassijõudude suhetele meie maal ja rahvusvahelisele olukorrale. Revolutsiooni erinevatel etappidel, seoses sotsialismi ülesehitamisega, muutus ka partei poliitika. Igal uuel ajaloolisel perioodil, sõltuvalt konkreetsetest ajaloolistest ülesannetest, millised tõusid meie maa ette, kommunistlik partei leidis uue tee, uued vahendid ja vormid selle liidu edaspidiseks tugevdamiseks. Nii oskas kommunistlik partei sotsialistliku revolutsiooni ettevalmistamise perioodil leida talurahva huvide ühendamise ja allutamise tolle astme - mõisa maavalduste likvideerimine ja kõigi maade viivitamatult talurahvale andmine, imperialistliku sõja lõpetamine - mis oli vajalik proletariaadi diktatuuri kehtestamiseks. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ja kodusõja ning interventsiooni perioodil raske sõjaline olukord sünnitas ka ühiskondlike jõudude erilised organisatsiooni vormid revolutsiooni saavutuste kaitseks. Nendes tingimustes tekkiski töölisklassi ja töötava talurahva liidu sõjalis-poliitiline vorm, kui esimene liidu vorm. V.I.Lenin märkis: "Alus proletariaadi ja talurahva õigele vahekorrale Nõukogude Venemaal on loodud 1917.-1921.aasta epohhiga, kui niihästi kogu maailma kodanluse kui ka kõigi väikekodanliku demokraatia parteide (esseeride ja menševike) poolt toetatud kapitalistide ja mõisnike sõjakäik rajas, kindlustas ja kujundas välja proletariaadi ja talurahva sõjalise liidu nõukogude võimu kaitseks"¹.

¹ V.I.Lenin, Teosed, 32.kd., lk.432.

Nõukogude võimu perioodi, töölisklassi ja talurahva suhete ajaloo seisukohalt võib jagada kaheks oluliseks perioodiks. Esimesel perioodil - Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidust kuni kolhoosikorra kindlustamiseni ja sotsialismi võiduni meie maal - töölisklassi suhted talurahvaga olid rajatud diferentseeritud alusele, igale talurahva kihile läheneti erinevalt.

Selleks V.I.Lenin formuleeris partei strateegilised loosungid talurahva küsimuses, näitas nende erinevused sõltuvalt objektiivsest klassijõudude paigutusest meie maal ja partei ajaloolistest ülesannetest. Revolutsiooni esimesel etapil proletariaat lõi liidu kogu talurahvaga, kodanlust neutraliseerides, ühiseks võitluseks tsarismi ja mõisnike vastu. See loosung kindlustas proletariaadi hegemoonia kodanlik-demokraatlikus revolutsioonis. Sotsialistliku revolutsiooni ettevalmistamise ja läbiviimise perioodil püstitas bolševike partei teise strateegilise loosungi - koos kehviktalurahvaga, keskmikku neutraliseerides, kodanluse vastu linnas ja maal. See loosung tagas Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu. Kuid alates 1919.a. märtsist, s.o. VK(b)P VIII kongressist, töölisklass ja tema partei teostas oma poliitikat kindlalt toetudes kehvikule, kindlustas liitu keskmikuga ning arendas poliitikat kulakluse piiramiseks ja väljatõrjumiseks. Veel hiljem - kulakluse kui klassi likvideerimiseks, ühendas kogu töötava talurahva võitlusele sotsialismi ülesehitamise eest linnas ja maal. Need loosungid dikteeris

konkreetne ajalooline olukord, revolutsiooni ees seisvad ülesanded ja revolutsiooni kandvad jõud, seega klassijõudude paigutus revolutsiooni ühel või teisel etapil.

V.I.Lenin Kominterni II kongressil märkis, et kui sa sammud võimule ja ei ole veel jõudnud kättevõidetud võimu kindlustada, siis võib proletariaat arvestada liitu ainult kehvtalurahvaga neutraliseerides keskmikku. Aga kui võim on juba käes ja on kindlustunud ning hakkad uut ühiskonda ehitama, mil tuleb opereerida kümnete miljonite inimestega, siis proletariaadi ja kehvtalurahva liit keskmiktalupoegadelega on ainuõige loosung.

Proletariaat, olles teostanud ühe osa enda ees seisvast suurest ülesandest, s.o. kukutanud mõisnikud ja kapitalistid ning võtnud võimu, peab asuma ülesande teise ja raskema osa kallale - kaotama vahe töölise ja talupoja vahel, tegema kõik töötegijateks ja ehitama üles sotsialismi. See on aeganõudev ja väga pingeline ülesanne.

V.I.Lenin kirjutab 1919.a. oktoobris selle kohta: "Et lahendada teine, kõige raskem osa ülesandest, peab proletariaat, kes on võitnud kodanluse, oma poliitikas talurahva suhtes vääramatult kinni pidama järgmisest põhijoonest: proletariaat peab tegema vahet, tõmbama piiri töötava talupoja ja talupoja-omaniku vahele, - töötava talupoja ja talupoja-hangeldaja vahele, talupoja-töömehe ja talupoja-spekulandi vahele.

Selles piiritõmbamises on sotsialismi kogu tuum"¹.

¹ V.I.Lenin, Teosed, 30.kd., lk.91.

Uus periood töölisklassi ja talurahva suhetes algas kolhoosikorra võiduga ja sotsialismi kindlustumisega meie maal. See on periood, mil talurahvas moodustab ühtse klassi kolhoositalurahva näol, ega vaja kommunistliku partei diferentseeritud alustel lähenemist teatud talurahva kih- tidele, nagu oli see vajalik esimesel perioodil.

Tänu ühistele jõupingutustele ja kommunistliku partei õigele juhtimisele vene proletariaat koos töötava talurahvaga saavutas võidu välismaise interventsiooni ja sisemise kontrrevolutsiooni üle. Nüüd aga tulid ületada sõjaraskused ja rajada sotsialismi alusmüür, millele üles ehitada sotsialism kogu maal. "Aga kuidas praktiliselt läbi viia üleminek vanalt, harjunud ja kõigile tuttavalt kapitalismilt uuele, alles sündimata sotsialismile, millel ei ole kindlat baasi - see ongi kõige raskem ülesanne. See üleminek võtab parimal juhul aega palju aastaid. Selle perioodi piires jaguneb meie poliitika veel reaks väiksemaiks üleminekuiks. Ja ülesande kogu raskus, mis meie peal lasub, poliitika kogu raskus ja poliitika kogu kunst seisab selles, et võtta arvesse iga niisuguse ülemineku omapäraseid ülesandeid"¹.

Interventsiooni ja kodusõja lõppemine asetaski kommunistliku partei ja kogu nõukogude rahva uue olukorra ette, mis nõudis parteilt eelkõige töölisklassi ja talurahva vaheliste suhete reguleerimist, liidu uute vormide väljatöötamist, millised oleksid vastavad rahuliku üles-

¹ V.I.Lenin, Teosed, 30.kd., lk.304.

ehitustöö ülesannetele.

Juba 1918.aastal kommunistlik partei kavandas rahuliku ülesehitustöö edaspidised ülesanded, kuid sõjaolukord katkestas selle ning dikteeris oma karmid ülesanded sõjakommunismi poliitika ja töölisklassi ning talurahva sõjalis-poliitilise liidu näol. Sõjakommunismi poliitika oli tolle perioodi ainuõige poliitika, mis viis nõukogude rahva võidule.

Kuid nüüd oli nõukogude rahva esimeseks ülesandeks purustatud majanduse taastamine, sõjapurustuste kõrvaldamine. Majandus tuli iga hinna eest jalule tõsta. Juba VIII ülevenemaalisel nõukogude kongressil 1920.a. detsembris V.I.Lenin kutsus töölisi ja talupoegi üles tööstuse ja põllumajanduse taastamisele. Ta kutsus nõukogude rahvast lõppu tegema majanduslikule laostumisele ja Venemaa põlisele mahajäämusele. "Kui meie ei saa aru sellest ülesandest, siis võime kõik hukkuda," kõneles V.I.Lenin. "Meie ei saa võita oma vaenlasi, kui me ei taasta majanduselu."¹

Kuid üleminek rahvamajanduse taastamisele toimus väga komplitseeritud rahvusvahelises ja siseolukorras.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon pani aluse kapitalismi üldkriisi esimesele etapile. 1921.aastal algas kapitalistlikes maades ka esimene sõjajärgne majanduskriis. Osa ettevõttest sulgus, tuhanded töölised heideti tänavaile, kahanes kaubandus. Tekkis massiline töö-

¹ V.I.Lenin, Teosed, 31.kd., lk.463-464.

puudus, töötute ja pooleldi töötute armee kasvas 40 miljonile, töötavate masside viletsus kasvas. Seoses sellega elavnes töölisliikumine ja tekkisid tööliklassi eesrindlikud väesalgad - kommunistlikud parteid. Imperialismi positsioone õõnestas ka rahvuslik vabastusliikumine asumaades ja poolasumaades - Indias, Iraanis, Türgis, Afganistanis, Hiinas jm. Sellises olukorras kapitalistlik maailm, eesotsas Ameerika Ühendriikide imperialistidega, algas uut rünnakut, nüüd juba majanduslikku, äsja tekkinud sotsialistliku riigi vastu.

Ka Nõukogude Venemaa siseolukord oli äärmiselt raske, kuid ometi oli siin olukord sootu teine. V.I.Lenin 1921.a. veebruaris ütles: "... meile on kõige kallim rahu säilitamine ja täielik võimalus pühendada kõik jõud majanduse taastamisele..."¹

Kommunistlik partei ja kogu nõukogude töötav rahvas oma edaspidises tegevuses juhenduski nendest proletariaadi suure juhi sõnadest. Algas energiline rahvamajanduse taastamine, sotsialismi aluste järkjärguline rajamine. Rahulik ülesehitustöö algas aga erakordselt rasketes tingimustes. Kodusõja ja interventsiooni tulemusel meie maa tööstus ja põllumajandus olid äärmise laostatuse olukorras. Põllumajanduse toodang moodustas 1920.a. vaid 65% sõjaeelsest toodangust. Metallurgia toodang aga umbes 3% sõjaeelsest². Enamus tehaseid, vabrikuid ja kaevandusi

¹ V.I.Lenin, Teosed, 32.kd., lk.95.

² Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei ajalugu, Tallinn 1959, lk.286.

oli purustatud, osa ei töötanud kütte ja toorainete puuduse tõttu. Laostunud oli ka transport. Väga tugevasti langes ka töötootlikkus ja töötasu. Kui näiteks 1913.a. toodangu hulk ühe elaniku kohta oli 2450 rubla, siis 1920.a. oli see vaid 24,9% sõjajärgsest ehk 620 rubla; 1913.a. töölise keskmine kuu töötasu oli 25 rubla, siis 1920.a. ainult 26,4% sellest ehk 6,6 rubla¹. Siinjuures olgu märgitud, et ka võrdluse aluseks võetud 1913.a. arvud ei ole midagi muud kui majanduslikult äärmiselt mahajäänud tsaari-Venemaa taseme näitajad.

Endised sõjakommunismi ajal kasutusel olnud abinõud ja meetodid olid oma eesmärgi saavutanud ja oma aja ära elanud. Nad tulid nüüd likvideerida, sest laiad töötava talurahva massid, s.o. tohutu elanikkonna enamus, hakkasid väljendama rahulolematust sõjakommunismi poliitikaga, toiduainete andmise kohustusega, mis muutus nüüd edaspidisele arengule piduriks, takistades tootlike jõudude arengut põllumajanduses. Talurahvas nõudis toiduainete andmise kohustuse kaotamist ja uute vormide ning meetodite kasutusele võtmist, millised tõstaksid talurahva initsiatiivi ja huvi põllumajandussaaduste ulatuslikumaks tootmiseks. Talurahvas tahtis ise vabalt käsutada oma toodangu ülejääke, tahtis selle vastu saada masinaid, tööstuskaupu jt. majapidamises vajaminevaid kaupu. See oli linna ja küla majandusliku koostöö küsimus, ilma selle

1

Г.М.Кржижановский, Десять лет хозяйственного строительства СССР. 1917-1927 гг. М., 1927, Кк.124-125.

lahendamiseta ei saanud juttu olla sotsialismi ülesehitamisest meie maal.

Rahulolematus sõjakommunismi poliitikaga haaras ka osa töölisi. Tingituna näljast ja tööpuudusest tööstuses, paljud töölised läksid külasse, et tegelda seal põllutööga. Osa tööstusse jäänud töölisi seoses seisakutega vabrikute ja tehaste töös, aga ka näljast aetuna, olid sunnitud tegelema kodutööndusega. Väga ilmeka iseloomustuse selle olukorra kohta annab Fjodor Gladkov oma teoses "Tsement", kus ta kirjutab: "Vaata mismoodi on laastatud vabrik ja mismoodi laostunud inimesed ise! ...vabrik on loomalaut ja prügihunnik ja töölised hulgused ja vargapoisid...", kes varastasid purustatud vabrikust masinate osi ja valmistasid nendest tulemasinaid. Naised kasvasid kitsi ja käisid mööda maad sahkerdamas.¹

Kõik see viis töölisklassi arvulisele vähenemisele ja osalisele deklasseerumisele, mis omakorda viis proletariaadi diktatuuri klassibaasi kitsenemisele ja nõrgenemisele. See oli tõsiseks ohuks sotsialistliku revolutsiooni saavutustele. Töölisklassi ja talurahva liit hakkas nõrgenema, mis asetas hädaohtu nõukogude võimu püsimise üldse.

Sellises raskes olukorras aktiviseerusid ka kõik nõukogude korrale vaenulikud elemendid sisemaal, nagu olid seda kulakud, kodanlikud natsionalistid ja trotskis-

¹ F.Gladkov, Tsement, Pärnu 1930, lk.23.

tid, ning samuti ka kõik kontrrevolutsiooniliste parteide jäänused kadettide, esseeride, menševike ja anarhistide näol. Nõukogude võimu vaenlased tegid kõik selleks, et ässitada talupoegi tööliste vastu, et lõhkuda nende vahelist liitu ja kukutada nõukogude võim. Töölisklassi ähvardas otsene oht kaotada oma juhtiv positsioon selles liidus. Seoses sellega kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse ette tõusis erilise teravusega küsimus töölisklassi ja talurahva vastastikustest suhetest.

Nõukogude rahvas oli jõudnud uue ajalooperioodi - rahvamajanduse rahuliku ülesehitamise - künnisele, mis nõudis kommunistlikult parteilt ka uut taktikat, uut suhtumist talurahvasse. Oli vaja üle minna töölisklassi ja talurahva sõjalise liidu vormilt majandusliku liidu vormile, üle minna sõjakommunismi poliitikalt uuele majanduspoliitikale. Kommunistlik partei hakkaski 1920.a. lõpul välja töötama uut suunda rahvamajanduse taastamise perioodiks. Juba 1920.a. veebruaris Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee otsusega moodustati Elektrifitseerimise Riiklik Komisjon, milline hakkas ette valmistama meie maa rahvamajanduse ülesehitamise ja elektrifitseerimise ulatuslikku plaani. Plaani koostamisest võttis osa üle 200 kõige parema spetsialisti. Aasta lõpuks VIII ülevenemaaliseks nõukogude kongressiks valmiski väga ulatuslik nn. GOELRO plaan "... kui suur majandusplaan, mis on ette nähtud vähemalt kümneks aastaks ja mis näitab, kuidas tuleb Venemaa üle viia tõelisele majanduslikule baasile, mis on

vajalik kommunismiks"¹. V.I.Lenin nimetas seda plaani meie partei teiseks programmiks, mis on kui "... kogu rahvamajanduse taastamiseks ja tänapäeva tehnika tasemele tõstmiseks vajalike tööde plaan"².

Kogu asja tuum seisis elektris. Ainult siis, kui meie maa on elektrifitseeritud, kui tööstusele, põllumajandusele ja transpordile on rajatud kaasaegse suurtööstuse tehniline baas, alles siis me võidame lõplikult.

Aga kuidas hakata ellu viima selliseid ulatuslikke majanduslikke plaane Nõukogude Venemaa antud olukorras? Elkõige olid vaja taastada õiged suhted proletariaadi ja töötava talurahva vahel. Sel eesmärgil V.I.Lenin õppis tähelepanelikult tundma talurahva meeleolusid ja nõudmisi. Ajavahemikul 1920.a. detsembrist kuni 1921.a. veebruarini V.I.Lenin võttis isiklikult Kremli vastu väga palju talurahva delegatsioone ja üksikuid talupoegi-saadikuid. Ameerika ajakirjanik Albert R.Williams, kes ise käis V.I.Lenini juures, meenutab oma raamatus "Leninist ja Oktoobrirevolutsioonist" seda järgmiselt: "Vastuvõturuumi kogunes väga palju rahvast. Meil tuli kaua oodata. See oli üsnagi ebatavaline nähtus... Jäi üle arvata, et teda peab kinni mingi pakiline riigiasi, keegi erakordselt tähtis isik. Pool tundi, tund, poolteist... Kes on see kõrge isik, kellele sai osaks au nii pikalt vestelda Leni-

¹ V.I.Lenin, Teosed, 31.kd., lk.477.

² Sealsamas, lk.476.

niga? Lõpuks avanes kabineti uks ja üldiseks hämmastuseks ei väljunud sealt diplomaat ega mõni muu kõrgem isik, vaid habemik vanamees lambanahkses poolkasukas ja viiskudes - tüüpiline kehvtalupoeg, nagu neid võis tol ajal Nõukogude Venemaal näha miljoneid."

See oli talupoeg Tambovimaalt, kellelt V.I.Lenin tahtis teada, mida ta arvab elektrifitseerimisest, kooperatsioonist ja nepist. Ja nendest küsimustest vesteldes lendaski aeg¹.

Samuti võime lugeda Skrõpniki mälestustest, et V.I. Lenin "... avas ise ukse, tervitas talupoegi kättpidi ja kutsus nad sisse... Talupojad, mütsid põlvedel, jutustasid Iljitšile kiirustamata ja väärikalt sellest, mida nende külas tehakse."²

Selliseid näiteid võiks tuua väga palju, kuid ainuüksi needki paar näidet näitavad V.I.Lenini suurt südamlikkust ja huvi talupoegade ja nende olukorra vastu maal.

Samuti ka V.I.Lenin ja tema lähimad kaasvõitlejad - M.I.Kalinin jt. juhtivad töötajad, sõitsid sel perioodil välja paljudesse kubermangudesse, kus selgitasid rahvale partei poliitikat ja ühtlasi õppisid tundma talurahva soovet, muresid ja meeleolusid. Nii näiteks käis V.I.Lenin 1920.a. novembris Kašino külas esimese talurahva poolt

¹ Vt. "Edasi" nr.70 (3281), 8.aprillil 1960.

² "Edasi" nr.51 (3262), 12.märtsil 1960.

ehitatud küla-elektrijaama pidulikul avamisel, mille kohta K.Mešalkin oma mälestustes kirjutab: "Ta ajas meiega juttu lihtsalt, otsekui talupoeg. Meie esialgne kohmetus kadus kiiresti." Ja edasi: "Iljitš soovitas pidada tugevat sidet tööliisklassiga ja sammuda temaga koos."¹

Analüüsides vestluste tulemusi ja talurahvalt saadud väga paljude kirjade sisu kontrollis V.I.Lenin koos Keskkomitee liikmetega oma seisukohti. Selle tulemusena ilmusidki 1921.a. veebruaris V.I.Lenini poolt välja töötatud "Teesid talupoegade kohta. Esialgne mustand-visand". Need teesid saidki aluseks partei Keskkomitee määruste projektile toiduainete andmise kohustuse asendamise kohta toitusmaksuga.

1921.a. kevadeks suurenesid raskused Nõukogudemaa majanduslikus ja poliitilises olukorras veel enam. Majandusliku laostumise, vaesumise ning 1920.a. ikalduse tagajärjel ilmnes talurahva eriti terav rahulolematus sõjakkommunismi poliitikaga. Selle kujukaks näiteks on kontr-revolutsiooniline Kroonlinna mäss, mis algas 1920.a. 28.veebruaril.

Mässu oli kaasa tõmmatud suur osa Kroonlinna mere-meestest, peamiselt uued maalt tulnud ning poliitiliselt vähe arenenud täiendused, kelle meeleoludes kajastuski talurahva rahulolematus. Seda ruttasid ära kasutama organisatsioonid - valgekaartlased, menševikud ja esseerid - kes tegid pöörast kihutust toiduainete andmise kohustuse

¹ "Edasi" nr.54 (3265), 16.märtsil 1960.

vastu ning püstitasid loosungi "Nõukogud ilma kommunisti-
deta!" Sellele mässule panid oma lootused ka välisimperia-
listid ja püüdsid Kroonlinna muuta ülevenemaaliseks üles-
tõusu keskuseks. Rahvusvaheline kodanlus oma ajakirjandu-
ses nimetas Kroonlinna mässu "rahvarevolutsiooniks" ning
maskeeris sellega oma rahvavastaseid sepitsusi.

See oli kontrrevolutsiooni avalik nõukogude korra
kukutamise ja kodanluse diktatuuri taastamise katse.

Üheaegselt Kroonlinna mässuga, 8. - 16.märtsini 1921.
a. tuli kokku ka partei X kongress.

Kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus saatsid
300 X kongressi saadikut (eesotsas K.J.Vorošiloviga) ja
Punaarmee regulaarväeosad mässu maha suruma. 17.märtsi
ööl Nõukogude väed algasid tormijooksu Kroonlinnale, val-
lutasid ligipääsmatuiks peetud fordid ja puhastasid linna
ning kindluse mässajatest. Kontrrevolutsioon oli lüüa saa-
nud.

Kontrrevolutsiooniline Kroonlinna mäss oli tõsiseks
hoiatuseks, mis näitas, et sõjakommunismi poliitika ei
vasta uutele ajaloolistele tingimustele, on oma aja ära
elanud ja tuleb otsustavalt kõrvale heita.

Selle küsimuse lahendaski VK(b)P X kongress. Kong-
ressi töö toimus V.I.Lenini vahetul juhtimisel, kus aru-
tati järgmisi põhiküsimusi:

- 1) partei agitatsiooni- ja propagandatööd;
- 2) ametiühingute tööd ja ametiühingute osa riigi
majanduses;

3) parteitöö küsimusi ja samuti partei ühtsuse ning anarhistlik-sündikalistliku kallaku küsimusi;

4) toiduainete andmise kohustuse asendamist toitlusmaksuga;

5) rahvusküsimust;

6) kapitalistliku ümbruse olemasolu jt. küsimusi.

V.I.Lenin esines kongressil ettekannetega kõigis päevakorra põhiküsimustes, samuti koostas ta esialgsed resolutsiooniprojektid tööliste ja puudustkannatavate talupoegade olukorra parandamise, partei ühtsuse ja meie parteis esinevate kallakute kohta.

Ettekandega rahvusküsimusest esines J.V.Stalin.

Kongress arutas läbi V.I.Lenini ettekanded, millistel oli otsustav tähtsus partei õige poliitilise joone väljatöötamisel uue olukorra tingimustes. Partei X kongress fikseeris ka uue suuna meie maa majanduspoliitikas. V.I.Lenini ettekannete põhjal kongress võttis vastu rea äärmiselt tähtsaid otsuseid, millised kavandasid kogu edaspidise töö nii partei poliitika, majanduse kui ka ühiskondlike organisatsioonide töös.

Kõige tähtsam oli toiduainete andmise kohustuse asendamine toitlusmaksuga, mis pidi esimesest kaks korda väiksem olema. Selle tulemusel pidid jääma talurahvale põllumajandussaaduste vabad ülejäägid, mis ergutavad talupoega oma majapidamist arendama, tuues kaasa põllumajanduse kiire tõusu, mis omakorda saab aluseks riikliku tööstuse taastamisele ja arendamisele. Sellepärast rahva-

majanduse taastamist tuligi alustada eelkõige äärmiselt laostunud põllumajandusest, et sel teel varustada tööstuskeskusi vajaliku vilja ja toorainega. See oli ainus ja vajalik tee meie maa tootlike jõudude arendamiseks sotsialistlikus suunas.

Põllumajanduse taastamine ja arendamine oli antud perioodi põhilüli, mis võis liikuma panna kogu sotsialistliku ülesehitustöö ahela. Kui vaadelda Nõukogude Venemaa olukorda X kongressi ajal, siis näeme, et käesolevat momenti iseloomustab ühelt poolt väliste sõjarinnete peaaegu täielik likvideerimine, teiselt poolt aga sisevastuolude äärmine teravnemine. Sellisest olukorrast tulenevalt uuele majanduspoliitikale üleminekul oli tohutu suur tähtsus tööliklassi ja töötava talurahva liidu edasisele tugevnemisele, proletariaadi diktatuuri aluste kindlustamisele. V.I.Lenin ütles, et "... toiduainete andmise kohustuse asendamine toitlusmaksuga on eelkõige ja kõige rohkem poliitiline küsimus, sest selle küsimuse tuum seisab tööliklassi suhtumises talurahvasse."¹

Toitlusmaks oli ülemineku vormiks. V.I.Lenini sõnade järgi oli selles midagi minevikust (toiduainete andmise kohustusest) ja midagi tulevikust (suurte sotsialistlike vabrikute produktide vahetamine talumajapidamise produktide vastu).

Toitlusmaksule kaasnes ka kauplemise vabadus, seega

¹ V.I.Lenin, Teosed, 32.kd., lk.192.

teatav kapitalismi elavnemine nii põllumajanduses kui ka tööstuses ja kaubanduses. Järelikult uus majanduspoliitika oli ka teatav taganemine.

V.I.Lenin ütles, et kodusõja ajal sotsialismi poole liikudes me ruttasime liiga kaugemale ette ja meid ähvardas oht kaotada sidemed tagalaga, s.t. talurahvaga. Kodusõja-aegseid sotsialismi ehitamise viise võrdles V.I.Lenin kindluse vallutamisega tormijooksu abil. Sõjakommunismi ajajärgul püüti kapitalismi nii linnas kui maal purustada tormijooksuga ja "... kõige lühema, kiirema, otsesema meetodiga üle minna sotsialistlikele tootmise ja jaotamise printsiipidele"¹. Kogemused aga näitasid, et on vajalik hoopis "... mitte tormijooks"², vaid pikaajaline, väga raske, vaevarikas ja ebameeldiv piiramine. Sellepärast oligi vaja taganeda, taganeda selleks, et kogude jõude ja alustada uut ning otsustavat pealetungi.

Uus majanduspoliitika oli ühelt poolt riikliku kontrolli all kapitalistlike elementide ärakasutamise moodus meie maa rahvamajanduse taastamise ja sotsialismi aluste rajamise huvides. Teiselt poolt see oli õigete suhete ja lule seadmine sotsialismi ülesehitajate endi vahel, mis oli kommunistliku partei ees seisev antud momendi peaülesanne, millele allusid kõik teised X kongressi poolt

¹ V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.69.

² Sealsamas, lk.70.

kavandatud ülesanded.

Uuel majanduspoliitikal oli seega kaheksugune iseloom, ühelt poolt oli see järeleandmiste tegemine, kuid teiselt poolt pealetung kapitalismile, selle hävitamine. Kuid see ei tähenda, et Nõukogude riik need järeleandmised tegi spekulandi ja kulaku huvides. Sest uut majanduspoliitikat üldse ja kaubandust eriti kasutasid mitte ainult kapitalistid ja kulakud, vaid ka riigi- ja kooperat-sioonorganid; kauplesid mitte üksnes kapitalistid ja kulakud, vaid ka riigiorganid ja kooperatiivid.

Parteitöö küsimustes võttis kongress vastu väga tähtsad otsused siseparteilise demokraatia arendamisest, partei liikmete ideelis-poliitilise taseme tõstmisest, partei mõju tugevdamisest parteitutes hulkades ja partei võitlusest veel alles jäänud kontrrevolutsiooniliste jõude ning parteis esinevate kallakute vastu. Kongress pööras erilist tähelepanu partei ühtsuse küsimusele, nähes partei ühtsuses tema jõu ja võimsuse peatingimust. Kongressi resolutsioonides on märgitud: "... et nõrgenes proletariaadi avangardi (partei) side parteitute tööliste hulkadega, kes osalt sattusid - kriisi pinnal - väikekodanluse mõju alla, ja et parteis endas nõrgenes sise-mine üksmeel ja vähenes partei monoliitsus"¹. Partei tugevus seisneb aga tema sidemetes rahvamassidega. Kongress

¹ NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, Tallinn 1956, lk.518.

nõudis ka kõigi fraktsiooniliste rühmituste laialisaatmist, sest need tegelikult abistasid klassivaenlast.

"Rohkem kui kunagi varem on tarvis partei absoluutset monoliitsust ja absoluutset üksmeelt, mitte ainult vormilist ja mehhaanilist, vaid ka ideelist ja võitlevat."¹

Ühtlasi andis kongress Keskkomiteele korralduse puhastada partei mittekommunistlikest elementidest ja parteisse pugunud karjeristidest.

Ametiühingute küsimuses trotskistliku opositsiooni vastas seisis leninlik ehk nn. kümne platvorm, kus näidati, et ametiühingud on juhtimise, majandamise ja kommunismi kooliks. Ametiühingute töö peab rajanema rangele veenmismeetodile. Kongress kiitis heaks leninliku platvormi. Partei X kongress ei võtnud ametiühingute kohta vastu mingeid uusi teoreetilisi seisukohti, vaid määras kindlaks juba varem (I, II ja III ülevenemaalise ametiühingute kongressi ja V ülevenemaalise ametiühingute konverentsi ning meie partei programmis (1919.aastast) ja VK(b)P IX kongressil) vastuvõetud otsuste elluviimise teed. Kongressi resolutsioonides märgitakse ametiühingorganisatsioonide ülesanded: "Ametiühingud kui kommunismi kool peavad tegelema töörahva hulkade igapäevase elu kõigi külgedega, tõmmates kõige laiemaid töötajate kihte järk-järgult kaasa riiklikku ülesehitustöösse, valgus-

¹ NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, Tallinn 1956, lk.519.

tades alati neile teed meie programmi ideedega, juhtides neid piasjadelt üldise mõistmisele, tõstes neid järkjärgult parteituselt kommunismini."¹

Ametiühingu ridadesse kuuluvatel kommunistidel tuleb visa ja kannatliku kasvatustööga, isikliku eeskujun ning majandusliku oskusega, töörahva huvide eest hoolitsemisega võita kommunistliku partei poole miljonid parteitud töölised, muutes ametiühingud järkjärgult prolettaarse riigi abiorganiteks.

Rahvusküsimuse osas mõistis kongress hukka parteivastased kallakud selles, eelkõige suurriikliku šovinismi kui peamise hädaohu ja samuti ka kodanliku natsionalismi kui kahjulikud ja ohtlikud kommunismi üritusele. Rahvusküsimuses seisis ülesanne selles, et jalule seada õiged suhted endise valitseva rahvuse töölisklassi ja rahvuslike ääremaade talurahva vahel, see oli püüe ühendada kõigi nõukogude vabariikide töötava rahva jõupingutused sotsialismi ülesehitamisele. Samuti nägi kongress ette rahvaste tegeliku ebavõrdsuse likvideerimise kui ulatusliku ja aeganõudva ülesande.

Kapitalismilt sotsialismile ülemineku ajajärgul oli Nõukogude riigi uus majanduspoliitika ainus õige poliitika. Selle poliitika põhieesmärgiks oli sotsialistlike elementide võitlus kapitalistlike elementide vastu, sotsialistlike elementide võit ja ekspluataatorlike klasside

¹ NLKP kongresside... otsused, I osa, lk.537.

likvideerimine ning sotsialismi ülesehitamine NSV Liidus.

Kogu eesmärgi saavutamise tähtsamateks abinõudeks aga olid: 1) tootlusmaks; 2) põllumajandussaaduste vaba vahetamine tööstussaaduste vastu; 3) kontsessioonid ja kooperatsioon; 4) maa elektrifitseerimine; 5) proletariaadi monopol suurtööstuse, raudteede, kaevanduste, väliskaubanduse jne. üle ja 6) proletariaadi diktatuur - riigivõim tööliklassi ja talurahva käes vaenlaste mahasurumiseks.

Seega partei X kongressi otsused sisuliselt olid suunatud partei sidemete tugevdamisele töötavate massidega, tööliklassi ja töötava talurahva liidu tugevdamisele ja sotsialismi teede kindlaksmääramisele meie maal. Ühtlasi oli see rahvamajanduse plaanipärase ülesehitamise rahuliku sotsialistliku tee kindlaksmääramine. Ainult see tee võis tagada sotsialismi alusmüüride rajamise, kindlustada maad vilja ja toorainega, tagada purustatud tööstuse taastamise ja eelkõige rasketööstuse loomise, ilma milleta oleks mõttetu proletariaadi ja töötava talurahva püsiva liidu ja majandusliku koostöö kindlustamine.

II peatükk

NLKP ABINÕUD JA NÕUKOGUDE RAHVA VÕITLUS SOTSIALISMI MAJANDUSLIKU BAASI LOOMISEKS NING LINNA JA KÜLA MAJANDUSLIKU KOOSTÖÖ TUGEVDAMISEKS

1. Nõukogudemaa saavutusi tööstuse alal

Juba Nõukogude riigi olemasolu algpäevil, 1918.a. märtsis, teatas V.I.Lenin kommunistliku partei vankumatust otsusest: "... saavutada iga hinna eest seda, et Venemaa lakkaks olemast armetu ja jõuetu, et ta saaks sõna tõsisel mõttes võimsaks ja rikkaks"¹. Kuid selleks oli ainult üks tee - ehitada riigis üles sotsialism. Ühtlasi hoiatas V.I.Lenin, et sotsialismi ülesehitamine on uskumatult raske ülesanne, kuna seda tuli alustada erakordselt rasketes tingimustes - äärmiselt mahajäänud, sõdadest purustatud ja kirjaoskamatul maal.

Just sellepärast inglise kirjanik Wells, kes kohtus V.I.Leniniga, nimetas teda "Kremlis unistajaks", kes on langenud "elektriutoopiasse".

Hoolimata kõigest uskus V.I.Lenin kindlalt sotsialismi võidusse ja töötas välja sotsialismi ülesehitamise plaanid.

¹ V.I.Lenin, Teosed, 27.kd., lk.135.

ni, kus õpetab, et sotsialismi võiduks meie maal on vaja: esiteks - luua võimas tööstus, eelkõige rasketööstus, kui kogu rahvamajanduse alus, sest tööstusele kuulub tulevik; teiseks - viia põllumajandus sotsialismi teele, ja kolmandaks - teostada kultuurirevolutsioon.

"Tulge Venemaale kümne aasta pärast, ning siis näete, mis me selle aja jooksul ära teeme," vastas Lenin-fantaseerija Wellsile¹. See näitas V.I.Lenini erakordset kaugeleägelikkust, meelegindlust ja kangelaslikkust.

Nõukogude rahvas algaski rahvamajanduse taastamise gigantset tööd ennastsalgava loosungi all: "Kõik rahvamajanduse heaks!" Ülesehitavat tööd tuli alustada tööstuse kui tähtsama majandusharu taastamisest. Ainult tööstuse arenguga võis luua proletariaadi diktatuurile vääramatut alust. Kogu hingega ja jõudu säästmata võitles selle eest nõukogude töölisklass. Näiteks kirjeldab F.Gladkov vana töölise Brynsa suhtumist tööstuse taastamisse järgmiselt: "Kramp väristas Brynsat sonimütsist kuni varbaotsani. Lihased ta näol tõmbusid virilaks grimassiks. Nagu oleks Brynsa südames miski katkenud... Täiest jõust lõi ta rusikaga vastu diiselmootori läikivat raudkatet" ja ütles: "Vabrik peab hakkama uuesti käima... Vabrik ei võis surra... Ta nõuab oma elu... Sa ei tea, kuidas masinad elavad!"².

Selline suhtumine ei olnud omane mitte ainult Bryn-

¹ Vt. Leninlik Kommunistlik Noorsooühing, Tallinn 1959, lk.168.

² F.Gladkov, Tsement, lk.23.

sale, vaid nõukogude töölisklassi enamusele üldse. Kommunistlik partei ja kogu nõukogude rahva suured unistused muudeti nende endi lihaste jõuga tegelikkuseks. See nõudis kogu rahvalt sellist visadust ja tööd, mida meie ei oska õieti ette kujutada. "Need olid inimesed, kes olid täis jõudu ega tunnud takistusi. Need olid inimesed, kellele langes osaks võita kogu maailm."¹

Selleks et edukalt ellu viia eelseisvaid ulatuslikke ülesandeid tööstuse alal, tuli eeskätt parandada tööstuse juhtimise olukorda. Tuli reorganiseerida juhtimise aparaat, mille kohta juba partei IX kongress võttis vastu otsuse, kus märgitakse: "Juhtimise organiseerimisel on põhiülesandeks kompetentse, kindlakäelise ja energilise juhtkonna loomine..." nii üksikutes ettevõtetes kui ka tervetes tööstusharudes². Juhtimine tuli lähendada ettevõtetele, moodustati kesksed ja kohalikud tootmisühendused trustide vormis, parandati planeerimist ja lähendati juhtimist ainujuhtimisele. Kõrgem Rahvamajanduse Nõukogu kui peamine rahvamajandust juhtiv organ pidi intensiivistama oma tööd, tugevdama kontrolli juhatustes jne. Erakordse aktiivsusega töötas ka Töö ja Kaitse Nõukogu V.I.Lenini juhtimisel. 1921.aastal see nõukogu arutas läbi ja võttis vastu rea määrusi kõigilt majanduselu aladelt - mitmesuguste tööstusharude, transpordi ja põllumajanduse alalt, samuti küt-

¹ F.Gladkov, Tsement, lk.217.

² MLKP kongresside... otsused, I osa, lk.481.

teküsimuste, toiduainete varumise, töötasustamise jt. aladelt.

Olulisemateks küsimusteks, millega Töö ja Kaitse Nõukogu tegeles 1921.aastal, olid rahvamajanduse planeerimise küsimused, sest sotsialismi ülesehitamine võis toimuda ainult plaanikindlalt. Kõrgem Rahvamajanduse Nõukogu tegeles nendel aastatel peamiselt toitlus- ja sõjalise produktiooni küsimustega.

Tööstuse osas nõukogude rahvas pörkas kokku aga rea raskustega: absoluutne enamus tehaseid ja elektriijaamu oli purustatud, ei jätkunud kütet ega tooraineid, riigi käsutuses ei olnud küllaldaselt finantsvahendeid, teravalt andis ennast tunda ka toitlus kriis, eriti seoses 1920. ja 1921.aasta ikaldustega. Eriti raske oli olukord metalli- ja mäetööstuses. Tööliste arv metallitööstuses vähenes, mida näitavad järgmised arvud: 1921.a. märtsis töötas metallitööstuses 223 000 töölist, sama aasta juunis aga - 210 000 töölist¹, osa tööstusi seisis täiesti. Pealegi oli tsaari-Venemaalt päranduseks saadud mahajäänud tööstusest osa tehaseid ja vabrikuid alles natsionaliseerimata. Veel 1921.a. lõpuks natsionaliseerimise üldine keskmine protsent tööstuses oli 65,7, mõnedes tööstusharudes oli see küll tunduvalt kõrgem, näiteks keemiatööstuses 93,5, toidu- ja maitseainetetööstuses 73,7, samal ajal aga metallitööstuses kõigest 50,4².

¹ "Klassivõitlus" nr.9-10 (33-34), 1921.a., lk.22.

² "Klassivõitlus" nr.11-12 (35-36), 1921, lk.7.

Seetõttu valitses kogu maal suur kaupade puudus, mille nälga oli nüüd vaja kustutada. Üleminek uuele majanduspoliitikale lubas vabakaubanduse, kuid Nõukogude riigil ei olnud kaupu. Olukorra parandamiseks oli vaja arendada tarbekaupu tootvat tööstust, s.o. kergetööstust, et rahuldada elanikkonna põhimassi - talurahvast, ja et saada viimaselt vastutasuks vilja ja toorainet. Sellepärast just kergetööstust varustatakse esmajoones tooraine ja küttega. Eesmärgi saavutamiseks kasutatakse ära ka endised töösturid ja kapitalistid. Rahvakomissaride Nõukogu dekreediga 5.VII 1921.a. hakati olemasolevaid ettevõtteid andma kooperatiividele, mitmesugustele ühingutele ja eraisikutele rendile - kontsessioonidena. See aga tähendas kapitalismile järeleandmiste tegemist, kuigi kontsessioon sisult ei olnud midagi muud kui Nõukogude riigi kokkulepe kapitalistiga. Kapitalist pidi antud juhul riigile andma kindla osa toodangust, kuid samal ajal sai teise osa kasumina endale.

Seega Nõukogude riik tegi mõningase taandumise ning tõi teatavaid ohvreid. Kuigi see ühelt poolt andis kapitalistidele kümneid miljoneid kasumina, siis teiselt poolt andis riigile täiendava hulga tööstussaadusi, põllutööriistu jne., mille varal võis täiendavalt parandada tööliste ja talupoegade olukorda.

Selline ajutine järeleandmiste tegemine kapitalismile ei olnud Nõukogude riigile ohtlik, sest võim riigis kuu-

lus töölistele ja talupoegadele, suurtööstus kuulus riigile, kellele jäi ka omandiõigus kontsessioonide üle. Kapitalist oli vaid ajutine rentnik. Seega järeleandmine oli ajutine, kuid vajalik ja kasulik tööliste ja talupoegade riigile.

Ka väliskapitalile tuli anda küllalt suuri kontsessioone. See kerkis esile just suurtööstuse taastamisega, mis ei olnud võimalik ilma välise abita, ilma masinateta, ilma veoabinõude täiendamiseta, ilma tööriistade muretsemiseta. Kust võis seda kõike saada? Ainult ümbritsevailt kapitalistlikelt maadelt tasu ja veel väga kõrge tasu eest, sest kapitalistlik maailm teadis Nõukogude Venemaa raskusi, ja kui ta tuli aitama, siis ainult hingehinna eest. Aga teist teed ei olnud. Niikaua kui Nõukogude riiki ümbritses igast kaarest ainult kapital, ei saanud ta eksisteerida ilma temaga suhtlemata, järelilikult ka ilma kapitalile kasu andmata. Kapitalistlik maailm nõudis Nõukogude riigilt vastutasuks kulda, mida aga ei olnud ja sellepärast tuli anda neile kulla asemel Venemaa loodusrikkusi kontsessioonidena. Seoses sellega hulk väärtuslike loodusvarasid rändas välja. See oli ülemaailmsele kapitalile pearaha maksmine, kuid seda tuli ajuti maksta, et saavutada eesmärki.

Kergetööstusele suurema tähelepanu pööramine aga jättis rasketööstuse tahaplaanile. Sellega muutus vahe kerge ja rasketööstuse vahel liiga suureks. Niisugune olukord

tuli aga kaotada. Kommunistlik partei ja V.I.Lenin kutsusid töölisi ja talupoegi veretu sõja rindele nälja ja külma vastu, pimeduse, katkude ja peremeeste vastu, kutsusid töötajaid kangelaslikule võitlusele majandusliku laosega.

Eesrindlikud töölised ja kommunistid vastasid sellele töötootlikkuse tõstmisega tööstustes. Organiseeriti ka kommunistlikke laupäevakuid ja pühapäevakuid, kui massiüritusi. Laupäevakutel saavutati ennenägematuid töötulemusi. Laupäevakud olid ka võimsaks kasvatusvahendiks, kasvasid töötajates monoliitsust, sotsialistlikku teadlikkust ja arusaamist igapäevase töö üleriiklikust tähtsusest. V.I.Lenin hindas kõrgelt kommunistlikke laupäevakuid ja rõhutas nende tähtsust töölisklassi ja talurahva liidu tugevdamisel. Töölised ennastsalgavalt töötades tehastes ja töstes töötootlikkust, kutsusid talurahvast võitlusele põllumajanduse taastamise ja arendamise eest.

Töölisklassi visa töö tulemusel Moskvast ja kogu maal hakkas aegamööda taastuma tekstiilitööstus, toiduainetetööstus jt. kergetööstuse harud ja samuti ka rasketööstus, Bakuu naftatööstus jne. jne. Juba 1921.aastal hakkas töötama transport, korda saama seisnud tehased ja vabrikud, üle saadi ka raskest küttekriisist. Nii tootis Donbass 1920.a. 272 milj. puuda kivisütt, kuid 1921.a. juba 350 milj.¹ See juurdekasv oli kahtlemata veel väike, kui arvestada, et sõjajärgne toodang oli 1 miljard 700 milj.,

¹ V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.142.

kuid see näitab siiski olulist sammu edasi.

Ka metallurgias oli teatavaid edusamme. 1921.a. esimesel poolel sulatati iga kuu 70 000 puuda malmi, oktoobris - 130 000 ja novembris - 270 000 puuda, s.o. peaaegu 4 korda rohkem kui 1921.a. algul. See oli suur edu, kui gi metallurgia tervikuna andis vaid 6% sõjaseelsest toodangust¹.

Või jälle elektrienergia osas, kui 1918.-1919.a. jooksul avati Nõukogude Venemaal kokku 51 elektrijaama võimsusega 3500 kilovatti, siis 1920.-1921.a. avati juba 221 jaama võimsusega 12 000 kilovatti². Turbatootmine ületas aga ainukesena 1921.aastal sõjaseelse taseme.

Need toodud näitajad ei ole ainukesed edusammude tõestajad, selliseid arve võiks veelgi tuua. Sellepärast, lähtudes kõigist meie rahvamajanduse edusammudest IX ülevene-maalisel nõukogude kongressil 1921.a. detsembris V.I.Lenin, tehes kokkuvõtet uue majanduspoliitika saavutustest, märkis, et sotsialistlik ühiskond pääseb paratamatult võidule. See uus ühiskond rajatakse töölisklassi ja talurahva niisugusele liidule, "... et mitte mingisugused jõud maailmas seda ei murra"³.

Juba esimese aasta töötulemused näitasid, et nepi Venemaast saab sotsialistlik Venemaa.

¹ Vt. V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.142.

² Vt. sealsamas, lk.143.

³ Sealsamas, lk.151.

Ka 1922.a. märtsis toimunud partei XI kongress tegi kokkuvõtteid uue majanduspoliitika esimese aasta tööst. Lähtudes 1921.aasta saavutustest kongress "tunnistab... taganemise lõpetatuks ja peab järjekordseks ülesandeks partei jõudude ümberrühmitamist, et täielikult kindlustada partei poolt vastu võetud poliitika praktiline elluviimine..."¹

Samal ajal V.I.Lenin rõhutas, et kuigi me taandumise paneme seisma, ei tähenda see veel seda, et me saaksime need tohutud raskused unustada, millistes me praegu veel oleme, me ei tohi ennast veel rahustada ja lohutada. "Küsimus taandumise piiridest ja sellest, kas me selle seisma paneme või mitte, - see ei ole küsimus sellest, millised raskused meie ees seisavad."² Ja märgib edasi: "Ei, vundament pole veel rajatud. Muretult tulevikku vaadata me veel ei või."³ Sest uus majanduspoliitika oli pikemat - kogu kapitalismilt sotsialismile ülemineku - perioodi hõlmav poliitika (mis lõppes sotsialismi ülesehitamisega ja uue konstitutsiooni vastuvõtmisega meie maal, s.o. 1930.aastate keskel). Kogu selle aja jooksul töölisriigi sisuline olemus jäi muutumatuks, muutusid aga sotsialistliku ülesehitustöö meetodid ja vormid vastavalt konkreetsele olukorrale. See oli ehitatava sotsialismi ja enda

¹ NLKP kongresside... otsused, I osa, lk.598.

² V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.194.

³ Sealsamas.

taassündi taotleva kapitalismi vaheline äge majanduslik võitlus, mida riik reguleeris, ning mille areeniks oli paljumiljonilise talurahva ja töölisklassi majanduslike huvide rahuldamine turu kaudu. Kuid nepi teostamise esimese aastaga sotsialistliku tööstuse koostöö talumajapidamisega ei olnud veel täielikult otsustatud, partei vaid lähenes sellele. "Kui taandumine osutub õigeks, siis olles taandunud, tuleb liituda talurahva massiga, ja minna edasi koos temaga, sada korda aeglasemalt, kuid see-eest kindlalt ja vääramatult, et ta alati näeks, et me ikkagi läheme edasi," ütles V.I.Lenin partei XI kongressil¹.

Tänu 1922.aasta heale viljasaagile oluliselt ületati eelmise aasta ikaldusest tingitud toitlusraskused. Põllumajandussaaduste ja tööstusliku tooraine juurdevool linnadesse ja tööstuskeskustesse kasvas. Kõigis tööstusharudes suurenes toodangu väljalase, eriti suurenes laiatarbekaupade - riide, jalanõude, tuletikkude, seebi, petrooleumi, suhkru jt. kaupade väljalase. Riikliku tööstuse kogutoodang moodustas 1921/22.a. 1468 milj. rubla ennesõjaaegsetes hindades, 1920.a. oli vaid 835 milj. rubla. Seoses sellega kasvas ka toodangu hulk ühe elaniku kohta 620 rublalt 1920.a. 1180 rublale 1921/22.aastal².

Nepi esimesel aastal saavutas suuremaid edusamme kergetööstus. Kuid alates 1922.aastast algas tõus kõigis tööstusharudes. Ka rasketööstus tegi alles esimesi samme. V.I.

¹ V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.243.

² "Промышленность СССР. Статистический сборник", М.1957,Ик.31.

Lenin Kominterni IV kongressil 1922.a. novembris ütles, et "Venemaal ei päästa ainult hea lõikus talumajanduses - sellest on veel vähe - ega talurahvast tarbeasjadega varustava kergetööstuse hea seisund - ka sellest on veel vähe - , me vajame ka rasketööstust"¹. Sellepärast rasketööstust tuli senisest ulatuslikumalt arendada.

Aegamööda hakkas kivisöetoodang tõusma eriti Donbassi, Siberi ja Uraali kaevandustes, suurenes nafta, turba ja põllutöömashinate tootmine. 1923.aasta sügiseks kasvas

	1921.a. tuh.tonnilt	1923.a. tuh.tonnile
malmi väljasulatamine	116	309,3
terase "	183	709,0
kivisöetoodang	8,9 milj.t-lt	13,7 milj.t- le ² .

Samaks ajaks tekstiilitööstus ületas oma produktsiooni rohkem kui 3 korda võrreldes 1920.aastaga ja moodustas 39,9% 1912.aasta tasemest.

Tunduvalt paranes ka transpordi olukord ja peaaegu täielikult rahuldab maa vajadused. Vagunite ja tsisternide keskmine päevane vedu kasvas 1922.-1923.aastal 121% võrreldes 1921.-1922.aastaga.

Nende tagasihoidlike arvude taga seisab aga hiiglas-

¹ V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.390.

² "Социалистическое строительство СССР", М. 1934, lk.2.

lik ennastsalgav töö, sest rahvamajanduse taastamine tol perioodil võrdus rindega. Meenutagem vaid kitsarööpmelise raudtee ehitamist N.Ostrovski raamatus "Kuidas karastus teras", kus ta kirjutab: "Talv oli ukse ees. Haiglad, koolid, asutused ja sajad tuhanded inimesed pakase võimuses, jaamad aga - inimeste sipelgapesa, ja rong sõidab vaid kord nädalas."¹ Ehitajatel endil ei olnud sooja ulualust, tööriistu ega jalanõusid ja sellepärast vana tööline Tokarev ütles: "... ehitada niisugustes koeratingimustes, niisuguste tööriistadega ja selle tööjõuga on võimatu. Kuid see-eest teavad kõik viimseni, et ehitamata jätta ei või. Sellepärast ma võisingi öelda: "Kui enne ära ei kärva, siis teeme valmis." Ise näete, et põhikoosseis... peab vastu oma noorusega. Kuid pooled neist on ennast ära külmetanud. Vaatad neid poisse - ja süda tilgub verd. Nende jaoks pole hinda... Mitmed neist ajab see neetud tehnik hauda."² Niisuguse ennastsalgavusega võitles nõukogude töölisklass ja töötav talurahvas. See on vaid üks näide, selletaolisi võiks tuua veel tuhandeid, sest ega mujalgi olukord palju parem ei olnud.

Järjekindlalt ja visalt teostati ka GOELRO plaani elluviimist ja elektrijaamade ehitamist. 1922.a. lasti käiku juba Kašira ja "Krasnõi Oktjabri" elektrijaamad ja ehitati rohkesti külaelektrijaamu, jätkusid ehitustööd

¹ N.Ostrovski, Kuidas karastus teras, Tallinn 1952, lk.217.

² Sealsamas, lk.229.

Volhovi, Balahninski, Šatura, Kizeli jt. elektriijaamade tandreil. Kui elektriijaamade võimsus Nõukogude Liidus

1921.aastal oli 1128 tuh. kW, siis

1923. " " 1279 " " .

Elektrienergia toodang samal ajal tõusis 520 milj. kilovatt-tunnilt 1146 milj. kilovatt-tunnile¹.

Kui neid toodud arve võrrelda tänapäevaga, siis ainuüksi ENSV Ahtme soojuselektriijaam annab rohkem elektrit kui Nõukogude Liit 1920.a., samuti Balti soojuselektriijaama ettenähtud võimsus on umbes $\frac{1}{2}$ kõigi Nõukogude Liidu elektriijaamade võimsusest 1923.a.

Tööstuse taastamisega oli lahutamatult seotud ka töölisklassi deklasseerumise lõppemine ja kaadrite taastamine. Nii töötas 1923.aasta lõpuks NSV Liidu suurtööstuses umbes 60% sõjajärgsest tööliste arvust. Lõppes ka töölisklassi killustatus ja 1923.a. umbes 9/10 töölistest oli koondunud ametiühingutesse.

Üheks tähelepanuväärseks leheküljeks töölisklassi ja töötava talurahva liidu tugevdamise ja meie maa rahvamajanduse taastamise ajaloos on võimsa traktoritööstuse rajamine. Leninlikus sotsialismi ülesehitamise plaanis kõige tähtsam koht kuulus suurmasinatööstusele, milline on võimeline reorganiseerima ka põllumajanduse. Viies ellu neid leninlikke ideid, nõukogude rahvas rajas kümneid uusi tööstusharusid - mustmetallurgia, kütteaine, kemikaalide

¹ "Социалистическое строительство СССР", Ик.2.

ja mineraalväetiste, tööpinkide ehituse, jõumasinate, transpordimasinate ja traktorite tootmiseks. Intensiivne küla varustamine traktorite jt. põllumajanduslike masinatega soodustas suurtootmise tekkimist ja arenemist põllumajanduses. "Väikemaapidaja suhtes... võib kogu tema hingeelu nõnda-ütelda tervendada ainult materiaalne baas, tehnika, traktorite ja masinate kasutamine põllumajanduses massilises ulatuses. See kujundaks väikemaapidaja põhjalikult ja väga kiiresti ümber"¹.

Juba 1918.aastal alustas tehas "Bolševik" (endine Obuhhovi tehas) traktorite tootmist. Peale kodusõja lõppemist hakkasid traktoreid tootma Kolomenski ja Brjanski masinaehitustehased, "Punane putiilovlane", "Punane progress" Ukrainas, Harkovi ja Saraatovi jt. tehased.

1923.aasta algul moodustati NSVL Riikliku Plaanikomitee juurde komisjon traktoriehituse perspektiivide uurimiseks. Selle komisjoni töö tulemusena 1923.a. 4.IV NSVL Töö ja Kaitse Nõukogu võttis vastu traktorite tootmise perspektiivplaani, mille kohaselt pidi välja lastama

1923/24.aastal	-	693	traktorit,
1924/25.	"	-	2925 "
1925/26.	"	-	3400 " 2

Oluline osa traktoritoodangust kuulus tehasele "Punane putiilovlane"; kui ajavahemikul 1923/24. - 1928/29.a.

¹ V.I.Lenin, Teosed, 32.kd., lk.195.

² Vt. "История СССР", № I, 1957, lk.75.

üldse lasti välja 6171 traktorit, siis sellest 5267 traktorit tehases "Punane putiilovlane"¹. Harkovi tehases valmis esimene traktor 1924. aasta 1. maiks.

Partei XI kongressil V.I. Lenin märkis: "Me oleme jõudnud niikaugemale, et praeguses olukorras kõige olulisem on inimesed, inimeste valik"². Kuna nõukogude võimu esimestel aastatel meie noortel nõukogude majandusmeestel ei jätkunud küllaldaselt teadmisi, kogemusi ja praktikat, siis ka töös paratamatult esines oskamatus ja puudusi. Ära tuli kasutada ka kodanlikke spetsialiste, kes sageli ei olnud ustavad nõukogude korrale. See kõik tekitas teatavaid lünki rahvamajanduse juhtimises ja organiseerimises. Selle vältimiseks ja nõukogude kaadri ettevalmistamiseks tuli edutada vastutavatele ametikohtadele just majandusmehi-praktikuid tööliste endi hulgast, tuli lähendada partei- ja ametiühinguorganisatsioone tootmisele jne.

1924. a. jaanuaris toimunud VK(b)P XIII konverents võttis vastu otsuse "Majanduspoliitika järjekordsetest ülesannetest", kus nähti ette abinõud tööstusettevõtete töö parandamiseks, tööstuskaupade hindade alandamiseks, talumajanduse abistamise organiseerimiseks, kaubanduse ja rahakäibe parandamiseks. Juba partei XII kongress rõhutas, et "töölisklassi ja talurahva vastastikune suhe tugineb lõppkokkuvõttes tööstuse ja põllumajanduse vastastikusele

¹ "Тракторизация сельского хозяйства РСФСР", М. 1930, Ик. 16.

² V.I. Lenin, Teosed, 33. kd., lk. 272.

suhtele"¹.

1922/23.aastal meie sotsialistlik tööstus saavutas juba kindlat edu. Partei XII kongress aga märkis, et riikliku tööstuse arenemise tempo on piiratud objektiivsete raamidega, mis olenevad talumajanduse olukorrast, ja et kogu majanduspoliitika hoolikas kooskõlastamine talumajanduse arengutasemega on väga tähtis ülesanne. Peamine tähelepanu tuligi nüüd pöörata tööstuse ja põllumajanduse vastastike suhete lahendamisele.

Samuti ka partei XIII konverents märkis veelkordselt, et võimalikult laialdase vahetuse loomine linna ja maa vahel oligi nepile ülemineku peapõhjuseks ja seetõttu talurahva varustamine riikliku tööstuse toodetega - põhiline majanduslik ülesanne, millest kaugeltki kõik ei ole veel aru saanud. "Talumajandus on tööstuse taastamise, järelilikult ka tööliklassi kasvu põhibaas, sest talurahvaturg on tööstustoodete jaoks põhiline massiline turg. Teisest küljest on talumajandus meie tööstuse põhiline varustaja toorainetega"². Just sellepärast tuli talumajandust maksimaalselt toetada ja varustada. 1923.a. lõpuks aga ilmnes terav vastuolu sotsialistliku tööstuse ja põllumajanduse vahel.

Tööstussaadused olid suhteliselt palju kallimad kui põllumajandussaadused ja talurahvas ei suutnudki neid osta.

¹ NLKP kongresside... otsused, I osa, lk.684.

² Sealsamas, lk.783.

(Sellest põhjalikumalt antud peatüki kolmandas osas.) Sel-
lepärast partei XIII konverents nägi ette konkreetseid
ülesanded tööstuse alal, milliste ellurakendamine muudaks
ka tööstuskaubad odavamaks. Konverents nägi ette:

- 1) tootmise ratsionaliseerimise ja tööviljakuse tõst-
mise;
- 2) lisakulude vähendamise nii tööstuse organisatsioo-
ni lihtsustamise kui ka teenistujate arvu vähenda-
mise jne. abil;
- 3) toorainete, kütteainete ja abimaterjalide odava-
maks muutmise;
- 4) tööstusliku kalkulatsiooni korrastamise koos ran-
ge vastutuse sisseseadmisega;
- 5) ametiühingute osavõtu parandamise majandusorganite
juhtimisest, jne.¹

1924.a. veebruaris määrati NSVL Kõrgema Rahvamajandu-
se Nõukogu juhatajaks F.E.Dzeržinski^x, kes kogu oma oskuse
ja loova energia rakendas rahvamajanduse arendamisele ning

1 NLKP kongresside... otsused, I osa, lk.793.

2 F.E.Dzeržinski (1877 - 1926) - kommunistliku partei ja
Nõukogude riigi väljapaistev isik, V.I.Lenini lähim kaas-
võitleja, tulihingeline kommunismi eest võitleja. Revo-
lutsioonilise tegevuse pärast korduvalt areteeritud.
Peale Oktoobrirevolutsiooni võitu 1917.a. detsembris mäa-
rati Ülevenemaalise Erakorralise Komisjoni (Vetšeka -
organ, mis võitles kontrrevolutsiooni ja sabotaažiga)
esimeheks. Sotsialistliku revolutsiooni väsimatu valvur,
Nõukogude riigi ähvardav relv võitluses välis- ja sise-
maise kontrrevolutsiooniga, Oktoobri kangelane - nii
iseloolestasid teda bolševikud.

Erakordse aktiivsusega võttis osa NSVL rahvamajanduse,
eriti tööstuse taastamise organiseerimisest.

linna ja maa vahel õigete sidemete loomisele. Samuti parandati riiklike plaaniorganite tööd.

Kõigi nende abinõude tulemusel ettevõtetes hakkasid vähenema lisakulud, vähenesid oskamatu juhtimise juhud, korraldus kalkulatsioon, paranes seadmetega varustamine, samuti teostati ranget kokkuhoiu režiimi, tugevdati töödistsipliini, võideldi tootmise parema organiseerimise eest jne. jne. Oluline oli ka töölistes teadliku töösse-suhtumise kasvatamine, ilma milleta ei olnud mõeldav sotsialismi ülesehitamine.

Ka VK(b)P XIII kongressi keskpunktiks oli küsimus riikliku tööstuse koostöö tugevdamisest talumajapidamisega.

Kõik eespool märgitud asjaolud panid aluse tööviljakuse kasvule, näit. 17 kuu jooksul (1923.a. sept. - 1925. a. jaanuarini) tööviljakus kasvas 54%, seoses sellega kaasnes tööstuskaupade omahinna ja hinna alanemine. 1924. aasta oktoobriks tööstuskaupade riiklikud hinnad olid keskmiselt 26% madalamad kui olid seda eraettevõtjatel.¹ Tööstuse kogutoodang 1924.a. moodustas 45% 1913.aasta toodangust, aga 1925.a. juba 73%². 1923/24.majandusaasta tähtsamaks tulemuseks oli rasketööstuse kiire kasv. Kuid metallitööstus 1924.a. lõpuks saavutas siiski vaid 20 - 25% 1913.a. tasemest³. Tähtis oli see, et rasketööstus arenes

¹ Сборник "Год работы правительства /материалы к отчету за 1924/25 бюджетный год/", М. 1926, Гк. 419 - 420.

² "Промышленность СССР. Статистический сборник", Гк.21.

³ "Klassivõitlus" nr.54-55, 1925, lk.23.

veelgi kiiremas tempos kui kergetööstus. See otsustas nõukogude riigi kui iseseisva riigi saatuse, sest masinate, vedurite, vagunite, traktorite, vabrikute sisseseadete jne. tootmise areng on alus nii tööstuse kui põllumajanduse arengule.

Rasketööstuse kiire areng ilma välislaenuta näitas, et Nõukogudemaa võib kindlalt püsida iseseisva riigina.

Küttekriis, mis mõni aasta tagasi oli väga terav, oli nüüd likvideeritud ja isegi teatavad küttagavarad loodud.

VK(b)P Keskkomitee pleenum, mis toimus 1924.a. augustis, püstitas peamise loosungina "tõsta tööviljakust, laiendada tootmist, teha tööstustooted odavamaks"¹. Selleks ajaks tööviljakuse kasv tööstuses jäi maha tööliste töötasu kasvust. Tööviljakuse ja töötajate töötasu suhe NSV Liidu tööstuses 1923/24. - 1924/25.a. oli järgmine:²

	Toodang ühe töö- lise kohta võrrel- des 1913.aastaga %	Keskmine kuu töötasu ühe töölise kohta võrreldes 1913.aastaga %
1923/24.a.	65,7	73,9
1924/25.a.	87,8	90,9

Tööstuse taastamise esimestel aastatel töötasu kiirem kasvutempo, võrreldes tööviljakuse kasvuga, oli möödapääsmatu, oli vahetult seotud töötajate elatustaseme tõst-

¹ NLKP kongresside... otsused, II osa, lk.99.

² Г.М.Кржижановский, Десять лет хозяйственного строительства СССР. 1917 - 1927 гг., Изд. 128-129.

mise vajadusega. See aga omakorda lõi stiimuli tööviljakuse edasiseks kasvuks, iga töölise ülesanne oli töötada paremini. Võitlus tööviljakuse tõstmise eest oli tihedalt seotud linna ja maa vahelise koostööga, teenis koostöö kindlustamise üritust. Seda mõistis ka iga tööline tehases. Näiteks tehase "Sirp ja vasar" üks parteitu tööline Moskva linna XIV parteikonverentsil märkis, et töölised saavad väga hästi aru, et tõstes tööviljakust ja suurendades toodangu väljalaset ning alandades selle hinda, nad teostavad ja kindlustavad töölisklassi ja talurahva liidu üritust.

1924/25.majandusaasta lõpuks Nõukogude Liidu tööstus oli saavutanud järgmised tulemused:¹

Tööstusala	Toodang milj.rublades			% 1913.a.võrreldes	
	1913	1923/24	1924/25	1923/24	1924/25
1.Kivisöetööstus	159,6	87,4	87,6	54,7	54,9
2.Naftatööstus	280,7	179,8	201,4	64,0	71,7
3.Soolatööstus	8,5	5,0	6,1	59,2	71,5
4.Metallitööstus	983,3	282,6	543,2	28,7	55,2
5.Elektri-tehased	32,4	38,5	63,1	118,9	194,9
6.Kiutööstus	1065,6	374,2	693,8	35,1	65,1
7.Kummitööstus	70,5	14,5	35,3	20,6	50,0
8.Tikutööstus	11,1	5,7	9,3	50,9	83,7
9.Klaasitööstus	7,7	4,6	5,8	60,4	76,5
10.Suhkrutööstus	333,7	77,6	119,9	23,2	35,9
11.Tubakatööstus	119,8	62,9	89,8	52,5	75,0
12.Mangaanitööstus	12,7	1,1	1,9	8,5	15,3
Kokku	3085,6	1133,9	1857,2	36,7	60,2

¹ "Klassivõitlus" nr.67/68, 1925, lk.29.

Kõik tabelis toodud arvud näitavad, et sotsialistliku tööstuse saavutused 1924/25.aastal võrreldes 1923/24.aastaga on küllalt märkimisväärsed, eranditult kõigil tööstusharadel. Teiselt poolt need arvud näitavad, et tööstus kiirelt läheneb sõjaeelsele tasapinnale, mida loodeti saavutada alles Oktoobrirevolutsiooni 10.aastapäevaks. Eriti tuleb rõhutada metallitööstuse arengut. Partei XIV kongressil esines ettekandega F.E.Dzeržinski, kes nimetas metallitööstust Nõukogude Liidu majanduse baromeetriks.

1924/25.a. metallitööstuse saadusi tarbiti alljärgnevalt:¹

1) riigiasutused	-	119 553	tuh. rubla eest
2) tööstus	-	130 865	" " "
3) kommunaalmajapidamised	-	23 764	" " "
4) siseturg e. talurahvaturg	-	192 665	" " "

Kokku 466 847 tuh. rubla eest

Toodud arvud näitavad, et metallitööstuse saaduste suurim tarvitaja oli just laiaulatuslik talurahva turg. See kummutab igasugused vaenulikud ennustused, et riiklik metallitööstus täidab ainuüksi riigi tellimisi, ja et nõukogude tööstus ei ole arenemisvõimeline, kuna ei leia laiaulatuslikku turgu.

Kuigi metallitööstus tervikuna ei olnud 1925.aastaks saavutanud sõjaeelset taset, siis ometi põllutöömehi

¹ "Klassivõitlus" nr.57, 1925, lk.9.

toodeti juba tunduvalt rohkem kui 1913.aastal. Samal ajal veeti ikka veel põllutöomasinaid ka välismaalt sisse. Toome siin järgmised arvulised näitajad:¹

Aastad	Veeti sisse Valmistati		Kokku
	NSV Liidus		
miljonites sõjajaelsetes rublades			
1913	48,7	60,5	109,2
1920	2,8	1,0	3,8
1924/25	21,5	41,6	63,1
1925/26	56,0	76,6	132,6

Antud tabelist näeme, et põllutöomasinate sissevedu isegi kasvas, kuid olulisem on see, et Nõukogude Liidus nende tootmine kiires tempos kasvas. See tõestab, et meie oma tööstus peagi suudab põllumajandust küllaldaselt masinatega varustada ja tagada selle täieliku ümberkorraldamise uut - sotsialistlikel alustel.

Meie maa täitis edukalt ka leninlikku maa elektrifitseerimise programmi. 1925.aastal elektrienergia toodang moodustas juba 150,4% 1913.aasta toodangust². Kiire majanduslik tõus avaldas mõju ka töörahva elamistingimustele. 1919.a. näljapalgad tõusid kiiresti ning paljudes tööstusharudes 1925.a. lõpuks saavutati ja ületati sõjajaelne tase. Nii näiteks oli Leningradis (Peterburis):

¹ "Klassivõitlus" nr.73, 1926, lk.7

² Итоги 10-летия Советской власти в цифрах. ЦСУ СССР. 1927. Тарту Ülikooli Raamatukogu ARHIIVKOGU lk.321.

1913.a. tööstustöölise keskmine kuupalk				35,10	rubla
1921.a.lõpul	"	"	"	8.-	"
1922.a.	"	"	"	17,91	"
1923.a.	"	"	"	25,03	"
1924.a.	"	"	"	33.-	"
1925.a.jaan.	"	"	"	33,10	"

(Arvud on toodud sõjajaeelsetes kuldrublades)¹

Seega 1925.aastaks sotsialistlik tööstus oma kõigis harudes oli tõestanud oma olemasolu ja saavutanud märkimisväärseid tulemusi.

Tööstuses väljalastava toodangu hulga poolest 1925/26 aastaks jõuti peaaegu sõjajaeelsele tasemele. Suurtööstuse kogutoodang 1925.a. moodustas 75,5% sõjajaeelsest tasemest, sellest tootmisvahendite tootmine - 80,8% ja

tarbeesemete tootmine - 72,2%.

Kui aga võrrelda 1920.aastaga, siis ajavahemikul 1921-1925 tootmisvahendite tootmine kasvas 283% ja tarbeesemete tootmine kasvas 289%, kuid rahvamajanduse kogutoodang kasvas 5,5 kordseks.

Kuid tööstuse üldistele edusammudele vaatamata metallurgia ja masinaehitus jäid veel tugevasti maha rahvamajanduse üldistest vajadustest, sotsialistliku ülesehitustöö vajadustest.

Käsikäes tööstuse arenguga kasvasid ja taastusid ka töölisklassi enese read. Kui 1924.a. 1. apr. oli meie maal

¹ "Klassivõitlus" nr.57, 1925, lk.9.

5,5 miljonit töolist, siis 1925.a. 1.oktoobril juba üle 7 miljoni.¹ Proletariaadi ridade kasv ja tugevnemine ühtlasi näitab ka proletariaadi diktatuuri tugevnemist meie maal.

Tööstuse suurtest edusammudest hoolimata oli taastamisperioodi lõpul tööpuudus ikka veel likvideerimata. Nõukogude Liidus oli ligikaudu miljon töötut. Need olid peamiselt külast tulnud inimesed, kellele seal tööd ei leidunud ja keda tööstuses ja teistes rahvamajandusharudes veel ei suudetud tööle rakendada.

Kui aga arvestada meie rahvamajanduse arengu kõiki raskusi, siis eespool toodud arvulised näitajad ei ole sugugi väikesed, vaid tõestavad sotsialismi täieliku ülesehitamise võimalikkust meie maal. Sotsialistlikule tööstusele Nõukogude Liidus oli alusmüür rajatud. Nõukogudemaa muutumine mahajäänud agraarmaast eesrindlikuks industriaalmaaks oli vaid aja küsimus.

2. Põllumajanduse areng. Kooperatsioon ja selle tähtsus töölisklassi ja talurahva liidu tugevdamisel

V.I.Lenin ütles tsaari-Venemaa põllumajanduse iseloomustamiseks, et see oli "... kõige mahajäänum maaval-
dus, kõige metsikum küla..."² Nüüd tuli ka see metsik kü-
la tööstuse järel aegamööda viia sotsialismi tee, sest
moodustab ju põllumajandus tööstuse kõrval rahvamajanduse

¹ Vt. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei ajalugu, Tal-
linn 1959, lk.329.

² V.I.Lenin, Teosed, 13.kd., lk.393.

teise tähtsama haru. Sellepärast sotsialismi ülesehitamine nõudiski talurahva, kui elanikkonna tohutu enamuse, kaasatõmbamist. V.I.Lenin oma töödes uuest majanduspoliitikast ja üldtuntud kooperatsiooni plaanis näitaski parteile kätte need teed ja vahendid:

1) järjekindlalt ühendada väike- ja keskmajapidamised tootmiskooperatiividesse, suurtesse põllumajanduslikesse ettevõtetesse;

2) viia kollektiivmajapidamised uue kaasaja tehnika baasil töötavaiks suurmajandeks ning rohkem varustada neid traktorite ja teiste põllutöömashinatega;

3) linna ja küla majanduslikuks koostööks säilitada teatud ajaks kaubaringlus, kaubandus - kui talurahvale ainus vastuvõetav majandusliku seose vorm linnaga;

4) riigi ja kooperatsiooni jõududega vallutada kaubandus, tõrjudes sealt välja kõik ja igasugused kapitalistid.

See V.I.Lenini poolt kättenäidatud tee õigustas täielikult end meie maal. Veel enam, elu näitas, et ta on ainuõigeks ja otstarbekaks sotsialismi ülesehitamise teeks kõigile maadele, kus on olemas väike- ja keskmiste tootjate rohkearvuline klass.

Nagu tööstus, nii ka Nõukogude Venemaa talumajapidamine oli sõja-aastatel tugevasti kannatada saanud. Lisanud ka veel ikaldused, millised ei olnud haruldaseks nähtuseks ei tsaari-Venemaa ega kodusõja-aastate mahajäänud põllumajandusele. Kõige selle tulemusel 1920.aastal

põllumajandus andis vaid $\frac{1}{2}$ sõjajärgsest toodangust. 1913. a. külvipind oli olnud 109 milj. tiinu, 1921/22. aastaks see vähenes 83 milj. tiinule. Täiesti loomulik, et sees sellega langes ka põllumajanduslik kogutoodang, mille väärtus 1913. aastal oli 11 790 milj. rubla, 1921/22. aastal ainult 6900 milj. rubla.¹ Ka karjakasvatus oli vähenenud 40% võrra.

Pärast kodusõja lõppemist talurahvas ei leppinud enam "võtmise" poliitikaga, vaid tahtis põllumajandusandustele vastutasuks tööstuskaupu. Majanduslikud sidemed linna ja maa vahel olid rikutud, mida klassivaenlane ruttas ära kasutama. Valgekaartlaste, menševike, essee-ride jt. nõukogude vaenulike elementide initsiatiivil organiseeriti Nõukogude riigi vastaseid väljaastumisi Tambovi kubermangus, Ukrainas, Siberis, samuti leidis aset kontrrevolutsiooniline Kroonlinna mäss jne.

Ka osa keskmikke läks kaasa kulakuga, sest on ju talupoeg ühelt poolt küll töötaja, teiselt poolt aga omanik ja kõikuv kiht. Talupojale-töölisele on nõukogude võim kallis, mida ta koos töölistega kontrrevolutsiooni eest oli kaitsnud. Seda arvestades tuli nõukogude võimu vaenlastel end maskeerida demagoogiliste loosungitega: "Nõukogud ilma kommunistideta", "Kauplemise vabadus" jne. Viimase loosungi hädaoht seisneski just selles, et ta täielikult vastas talupoja kui väikekaubatootja iseloomule.

¹ Г.М.Кржижановский, Десять лет хозяйственного строительства СССР. 1917-1927 гг., Кн.124-125.

See relv tuli kontrrevolutsioonilt iga hinna eest ära võtta ja talurahvas viia töölisklassi järele.

Nendes tingimustes tuli alustada põllumajanduse taastamist ja edasiarendamist sotsialistlikus suunas, sest mitte ainuüksi tööstuse areng ei otsustanud veel sotsialismi saatust meie maal, vaid tööstus ja põllumajandus koos nagu ühe terve organismi kaks kätt võisid otsustada sotsialismimaa tuleviku küsimuse. Sellepärast, et jalu- le seada töölisklassi ja töötava talurahva vahel õiged vastastikused suhted, oli vaja tarvitusele võtta rida uusi abinõusid: endine finantspoliitika ümber vaadata, kooperatsioonid ümber korraldada, põllumajandust varus- tada vajalike masinate ja elektriga, toiduainete andmise kohustus kaotada, arendada sotsialistlikku tööstust, tõs- ta töötootlikkust, kiirendada kaubaringlust jne. jne.

Parteipoliitika muutmise oluliseks faktoriks oli ka sotsiaalsete gruppide endi vahekordade muutumine maal, sest nõukogude võimu võit pani aluse uuele diferentseeru- misele külas. Maata ja vähese maaga talupoegadele andis Nõukogude riik maad, mille tõttu tunduv osa kehvikuist tõusis keskmiku tasemele. Seega muutus küla kesktalupoeg- likuks, domineerivaks elemendiks muutus seal keskmik (en- ne revolutsiooni ligi 2/3 talumajapidamistest oli kehvi- kute majapidamisi), mida näitavad järgmised arvud:¹

1) 1920.a. VNFSV-s grupeerumine külvipinna järgi:
talumajapidamistest ilma külvipinnata oli - 8,1%

¹ Сборник статистических сведений по Союзу ССР. 1918-1923 гг., М. 1924, кн. II6-II7.

kuni 1 tiin maad	-	16%
1 - 2 tiinu "	-	22,5%
2 - 3 " "	-	17%
3 - 4 " "	-	11,8%
4 - 6 " "	-	12,8%.

2) Grupeerumine tööloomade arvu järgi:

ilma tööloomata	-	27,1%
üks tööloom	-	50,9%
kaks töölooma	-	14,2%
kolm töölooma	-	4,1% ja
neli ning enam töölooma	-	3,7%.

Enne revolutsiooni oli külas 15% majapidamisi ilma külvipinnata ja 30% ilma tööloomata.¹

V.I.Lenin oma ettekandes "Toitlusmaksust" põhjendas partei suhtumise muutumist keskmikku ja üleminekut uuele majanduspoliitikale just küla diferentsseerumisega. Järelikult muudatus partei poliitikas talurahva suhtes on seletatav sellega, et oli muutunud talurahva enese olukord.

Et tugevdada liitu töötava talurahvaga ja tõestada talle, väikekaubatootjale, sotsialismi eeliseid, tuli seda saavutada ainult majanduslikul pinnal, kauba-rahaliste suhete raamides. Uus majanduspoliitika oligi abinõuks, mis vastas tole perioodi objektiivsele tegelikusele - maa paljusektorilisele majandusele, sest eksis-

¹ NSV Liidu rahvamajandus. Statistiline kogumik, Tallinn 1956, lk.98.

teeris ju Nõukogude Venemaal tol ajal veel 5 sektorit (patriarhaalne talumajapidamine, väikekaubatootmine, eramajanduslik kapitalism, riigikapitalism ja sotsialistlik sektor). Juhtivaks sektoriks, kellele kuulus tulevik, oli sotsialistlik sektor. Domineerivaks oli aga väikekaubatootlik talumajapidamine. Sotsialistliku sektori juhtiv osa rahvamajanduses andis võimaluse kapitalismi kasvu piiramiseks ja sotsialismi võidu kindlustamiseks.

Partei X kongressi otsustega ja Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee dekreediga 20.III 1921.a. fikseeriti toiduainete andmise kohustuse asendamine toitlusmaksuga. Selle kõrval võeti vastu ka dekreet teraviljaga kauplemisest, põllumajandussaaduste varumisest, riikliku ja kooperatiivse kaubanduse arendamisest ning kapitalistide kaubakäibest väljatõrjumisest.

See tähendas üleminekut tööliklassi majanduslikule ühendamisele talurahvaga, nende liidu kindlustumisele majanduslikul alusel.

Toitlusmaks oma klassiolemuselt oli kehviku ja keskmiku liit kulaku vastu. Sellepärast ka maksu suurus määrati iga majapidamise kohta eraldi selle järgi

- 1) kui palju oli külvipinda,
- 2) kui palju põllusaaduste tarvitajaid perekonnaliikmeid ja
- 3) kui suur oli viljasaak.

Need majapidamised, kus külvipinda oli alla ühe

tiinu, vabastati maksudest.

Üksikute majapidamiste maksunormid määras kohalik vallanõukogu valla täidesaatva komitee kontrollimisel.

Kõiki toidu- ja toorainete ning loomasööda varusid, mis jäid põllupidajatel üle pärast maksude õiendamist, võisid nad kasutada oma äranägemise järgi kas oma majapidamise parandamiseks ja kindlustamiseks, isikliku tarbimise suurendamiseks ja käsitöö- ning vabrikutoodete vastu vahetamiseks. Uus olukord stimuleeris töötootlikkuse tõusu ka põllumajanduses, võimaldas talurahva isiklike huvide igakülgse põimumise ühiskondlike huvidega, riigi huvidega.

Uue majanduspoliitika olemuse selgitamiseks saadeti linnast maale kommuniste ja parteituid töötajaid, kommunistlikke noori ja ametiühingute liikmeid. Oluline osa oblastite ja kubermangude parteikomiteede ning tööliste saadikute nõukogude täitevkomiteede töötajatest mobiilseeriti toitlusküsimuse lahendamisele ja selgitamisele kohtadel.

Rahvamajanduse taastamise ülesandeid ja uue majanduspoliitika küsimusi arutati 1921.a. algul parteirakude koosolekutel, parteitute tööliste ja talupoegade konverentsidel, talurahva miitingutel jne. Kõige selle tulemusel toimus külas teatav poliitiline murrang. Talupojad ise algasid võitlust kulakluse laimukampaaniate ja kulaklike jõukude vastu, löid võitlussalku ja võitlusrühmi. 1921.aasta jooksul kulaklik banditism suures osas lik-

videeriti. Töötava talurahva aktiivsus kasvas, ta hakkas aru saama meie maa rahvamajanduse taastamise ülesandest ja eesmärkidest. Sellepärast töötav talurahvas suhtuski täie tõsidusega ka toitlusmaksusse ja tunnistas, et ta läheb vennalikus liidus tööliisklassiga ühise eesmärgi poole.

Nepi esimene aasta põllumajanduses aga ei annud selliseid tulemusi nagu ta seda tööstuses andis, sest 1921. aastal tabas meie maa tähtsamaid teraviljarajoone põud ja ikaldus, mille tulemusel enam kui 27 milj. inimest jäi leivata. Ikaldusest oli haaratud umbes 40% meie maa külvi- pinnast, näljast haaratud olid Volgamaad, osa Ukrainat, Krimm, osa Kaukaasiat, osa Uurali alasid, kokku 27 kubermangu. Kõige enam kannatas Samaara kubermang, kus viljapõllud ja hein olid täiesti kõrbenud. Keskkomitee Eesti osakonna häälekandjas "Edasi" kirjutatakse, et Samaara kubermangus "Leivapuuduse tõttu tarvitavad talupojad toiduks kõike, mis kätte juhtub; süüakse kõiki taimi, mis aga süüa kõlbavad; tammetõrud on haruldane maiusasi... Talupojad jätavad oma põllud, majad ja rändavad Siberi ja Ukraina poole, et sealt ülalpidamist leida. Paljud külad on täiesti tühjadena maha jäetud."¹ Kuid ikaldus ei ähvardanud mitte ainuüksi inimesi, vaid hävinesid ka kari- ja veoloomad. "Paljudes külades ei ole juba nüüd enam ainustki töölooma. Hersoni kubermangus tuleb keskmiselt 100 - 120 des-

¹ "Edasi" Nr.152, 28.juulil 1921.

satiini põllumaa kohta üks hobune."¹

Olukorda raskendas ka see, et ikaldus 16 kubermangus oli teist aastat järjest, mille tulemusel rahval puudusid igasugused tagavarad. Peale selle tabas ikaldus just neid kubermangusid, millised tavaliselt andsid kõige suurema osa Venemaa viljast, kubermangusid, kust tuli peamine osa Venemaalt väljaveetavast viljast ja vähemalt 3/4 kogu müüdavast viljast.

Kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus võttis tarvitusele kõige kiiremad ja otsustavamad abinõud ikaldusest kannatanute abistamiseks. 10.juunil 1921.a. ÜKTK (Ülevenemaaline Kesktäitevkomitee) võttis vastu otsuse Volgamaadele, eriti Samaara kubermangu vastava komisjoni saatmise kohta, et välja selgitada olukorda kohtadel. 18.juuli otsusega moodustati Nälgijate Abistamise Keskkomisjon eesotsas Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee esimehe I.Kalini-niga, samuti vabastati kõik ikaldusest haaratud kubermangud naturaalmaksust.

Seoses 1921.aastal kujunenud majandusliku olukorraga halvenes tunduvalt ka Nõukogude Venemaa rahvusvaheline olukord. Välismaised imperialistid kasutasid ära Nõukogudemaa õnnetust näljahäda näol ja alustasid uut majanduslikku, diplomaatilist ja sõjalist rünnakut Nõukogudemaa vastu. Intensiivistasid Nõukogude-vastast agitatsiooni.

¹ "Klassi võitlus" nr.1-3 (37-39), 1922, lk.4.

Kontrrevolutsioonilised elemendid teostasid salaluuret, valgesoomlased tungisid Nõukogude Karjalasse jne. Nõukogude vaenlased püüdsid tõestada, et nälg olevat nõukogude korra seaduspärane tulemus. V.I.Lenin Kominterni IV kongressil märkis: "Näljahäda oli tõesti suur ja tõsine õnnetus, niisugune õnnetus, mis ähvardas hävitada kogu meie organisatsioonilise ja revolutsioonilise töö."¹ Kuid nälg ei olnud nõukogude korra seaduspärane tulemus, vaid tsaari-Venemaalt päritud mahajäänud põllumajanduse ja laostava kodusõja koletu tagajärg.

Peamine ülesanne seisis nüüd kõigi sisemiste jõudude mobiliseerimises. Partei ja Nõukogude valitsus kutsusid töölisklassi lootma ainult endale, et oma isikliku jõuga näidata kogu maailmale, kui kaljukindel on Nõukogude töölisriigi võimsus, mis on rajatud linna ja maa kõige laiemate töötavate masside sõbralikule vastastikusele abile. Võitlus näljaga muutus üldrahvalikuks ürituseks.

V.I.Lenin kirjutas, et las kogu töölisklass tõuseb üles kui üks mees, et terveks ravida Volgamaa rasket haava, aga viljakas Volgamaa tasub meile tulevikus meie vaeva eest rikkaliku leivaga. Ainult sel teel me säilitame nõukogude võimu ja kaitseme kättevõidetud vabadust kogu kapitalistliku maailma kuritegelike katsete vastu.²

Kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus andis kan-

¹ V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.388.

² "Ленинский сборник" XXXIV, lk.425.

natada saanud kubermangudele nii organisatsioonilist kui ka praktilist abi, kindlad linnad ja kubermangud kinnistati kannatanud kubermangude abistajateks, tehastele ja vabrikutele omakorda kinnistati kindlad külad. Rahvakomissariaadid, ametiühingud, Punaarmee, komsomol ja kõik nõukogude ühiskondlikud organisatsioonid kogusid raha ja toiduaineid nälgijatele. Kogu kampaania toimus loosungi all "Kümme küllast toidavad ühe nälgija". ÜKTK kuulutas välja 15.sept. - 15.oktoobrini nn. näljahädaliste toetamise kuu, mis pidi kujunema pöördepunktiks näljahäda likvideerimisel. Selle aja jooksul ohverdasid kõik meie maa töölised, teenistujad, intelligents ja talurahvas osa oma tööst ja säästudest nälgijate abistamiseks. Töölised korraldasid laupäevakuid nälgijate abistamise eesmärgil, mil remonditi ja korrastati ruume nälja eest põgenenutele, esmajoones lastele, õmmeldi neile pesu ja parandati riideid. Põgenike jaoks töölised organiseerisid ühiselamuid, lasteaedu, söömi, ühistoitolustamist ja arstiabi. Töölised ja punaarmeeelased abistasid kannatanud piirkondi ka põllumajanduslike tööde teostamisel, seemnevilja kohaletoimetamisel ja põllumajandusliku inventari remontimisel.

M.I.Kalinin oma ettekandes IX Nõukogude kongressil 1921.a. detsembris märkis, et rahvamassid suhtuvad kannatanute abistamisse väga tõsiselt ja tõeliselt inimlikult. 1922.aasta 1.maiks oli Nõukogude riigis kogutud 5 369 686 puuda teravilja ja teisi toiduaineid nälgijatele.¹ Ainu-

¹ М.И.Калинин, Статьи и речи. 1919-1935, М. 1936, Изд.86.

üks Moskva linn ja Moskva kubermang kogusid kuni 1922.a. maikuuni rohkem kui 261 000 puuda toiduaineid ja kuni 462 miljardit rubla rahalisi annetusi. Kurski kubermang kogus samaks ajaks 302 393 puuda, Orjoli - 260 435 puuda, Punaarmee kogus 344 169 puuda, Kooperatiivide Keskliit 349 916 puuda toiduaineid¹.

1922.a. veebruaris kehtestati üldrahvalik maks nälgi-
jate abistamiseks, mis andis 180 miljardit rubla. Ka keh-
testati Nõukogude valitsuse poolt otsus nälgi-
jate abistamiseks kirikute varanduste äravõtmise kohta. See otsus lei-
dis aga vaimulike ja usklikte poolt vaenulikku hoiakut.
Juba 1922.a. maiks oli kirikutelt saadud 6800 puuda hõbe-
dat, 12 puuda kulda, ja teisi väärtusi, mille arvel saadi
kannatajaid täiendavalt varustada. Kogutud väärtustest
eraldati 1 milj. rubla välismaalt vilja ostmiseks.²

Ka rahvusvaheline proletariaat tuli appi Nõukogude
Venemaa ikaldusest haaratud rahva abistamisele, äratades
sellega vene talurahva sümpaatia kõigi maade töötajate vas-
tu ja tõestades, et ülemaailmne töötavate masside poole-
hoid on nõukogude rahva poolel. See oli suur moraalne ja
ühtlasi ka materiaalne tugi nõukogude rahvale.

Kominterni algatusel moodustati Töölisabi Rahvusva-
heline Komitee, kes organiseeris korjandusi Volgamaade

¹ М.И.Калинин, Статьи и речи. 1919-1935, М. 1936, Ик.86.

² Sealsamas, lk. 84.

nälgiijate abistamiseks. Nii andis ARA^x Nõukogude Liidule nälgiijate abistamiseks kokku 26,8 milj. puuda toiduaineid 88,9 milj. sõjaseelse rubla väärtuses. 1922.a. 1.mai andmete kohaselt toitis ARA 5 643 387 inimest, Inglismaalt saadava abiga toideti 265 600 inimest, Töölisabi Rahvusvaheline Komitee toitis 259 751 last jne.

Üldse välismaised organisatsioonid toitsid 6 549 282 inimest.¹ Toodud arvudest näeme, et ARA abi Nõukogude Liidule oli küllaltki suur.

Nõukogude Venemaa oli tänulik kõigi maade tööliste, kes sügava poolehoidu ja siira südamega liitsid oma säästude, et päästa esimese sotsialismimaa põuast ja ikaldusest tabatud rahvast.

Üldse 1921.a. septembrist kuni 1923.a. alguseni Nõukogude riik andis talurahvale 160 milj. puuda vilja ja kulutas näljaga võitlemiseks 156 milj. rubla kullas.²

Nõukogude töötavate masside ennastalgava võitluse tulemusel ületati 1921.aasta raske ikalduse tagajärjed.

^x Ameerika Abi Administratsioon - kellega Vene NFSV valitsus sõlmis lepingu nälgiijate abistamise eesmärgil. Kuid sageli ARA tegevus Nõukogude territooriumil oli kaugel heategevast eesmärkidest. Abistamise sildi all ARA esindajad katsusid teha Nõukogude-vastast agitatsiooni, organiseerida kontrrevolutsioonilisi elemente võitluseks nõukogude võimuga ja tegelda salaluurega.

¹ М.И.Калинин, Статьи и речи. 1919-1935, lk.85.

² Sealsamas, lk.102-103.

Mitte vähemtähtis ülesanne kui nälgiijate abistamine, oli ka 1921.a. sügiskülvi ja 1922.a. kevadkülvi kampaania, mille läbiviimisest olenes kogu 1922.a. viljasaak ja nälja raskuste likvideerimine. IX Nõukogude kongress võttis vastu otsuse, saata kannatanud kubermangudele 25 milj. puuda seemnevilja, et täis külvata 3/4 1921.aastal külvide all olnud pinnast. Tegelikult see ülesanne kaugelt ületati ja saadeti 39 milj. puuda.¹

Ainult tänu sellele abile seemendati 1921.a. sügisel ikaldusest tabatud rajoonides ligikaudu 75% taliviljade külvipinnast, osaliselt kannatanud kubermangudes - 102%, tootvates kubermangudes - 123%, tarbivates kubermangudes - 126%-lt.²

Niisugune oli Nõukogude valitsuse ja nõukogude rahva poolt omistatud abi nälgivatele talupoegadele. Töölisklass kui sõber ulatas sellel eriti raskel ajal talurahvale oma abistava käe ning ühiste jõududega ületati raskused.

1921.aastal uue majanduspoliitika tähtsaimaks ülesandeks (peale eespool märgitute) oli esimese toitlusmaksu kampaania edukas läbiviimine, millel oli mitte ainult suur majanduslik, vaid ka poliitiline tähtsus. See pidi kujunema otsustavaks näitajaks töölisklassi ja talurahva liidu tugevnemisest uuel, s.o. majanduslikul alusel. Kuid ikaldus ja nälg raskendasid tunduvalt selle ülesande lahendamist.

¹ М.И.Калинин, Статьи и речи. 1919-1935, Изд.84.

² В.И.Ленин, Труды, 33.кд., lk.137.

Selleks et tagada toitlusmaksu kampaania edukas läbiviimine, tuli eelkõige tugevdada toitlusaparaati kontrollitud ja nõukogude võimule ustava kaadriga. Loodi spetsiaalne Toitluse Rahvakomissariaadi Toitlusmaksu Inspeksioon kui kontrolliv organ. Kommunistlik partei abistas erilise tähelepanuga toitlusorganeid nii keskustes kui ka kohtadel, et kindlustada ürituse õigeaegne ja poliitiliselt õige läbiviimine. Partei Keskkomitee viis läbi kommunistide mobilisatsiooni toitlusmaksu kampaania läbiviimisele saatmiseks. Ka kohalikud partei- ja nõukogude organisatsioonid saatsid oma parimad jõud kommunistide, tööliste ja spetsialistide ridadest kampaania läbiviimisele.

Ka Nõukogude ajakirjandus algas laiaulatuslikku agitatsiooni toitlusmaksu tasumise küsimuses.

14. juulil 1921. a. ÜTKK Presiidium määras kõik ÜTKK liikmed, keda oli vähegi võimalik oma tööpostilt vabastada, Toitluse Rahvakomissariaadi käsutusse kohtadele saatmiseks toitlusmaksu koguma. Juba nii suure hulga kommunistide ja vastutavate töötajate suunamine ürituse läbiviimisele näitab selle ürituse suurt tähtsust. Ka talurahva kehvik- ja keskmised kihid külas toetasid seda aktiivselt.

Plaani kohaselt 1921. aastal toitlusmaksuga pidi riigile laekuma 240 milj. puuda vilja, kuid ikaldusest haaratud kubermangude maksust vabastamine vähendas seda 133 milj. puudale.

Tervikuna VNFSV-s toitlusmaksu plaan täideti 96%-lt.

Mustmulla-kubermangudest Voroneži ja Pensa täitsid 117%-lt, Kurski kubermang - 109%-lt, Orjoli kubermang - 105%-lt ja Rjazani kubermang - 104%-lt. Mittemustmulla-kubermangud täitsid üldiselt plaani 96%-lt, kuid ka siin ületasid paljud kubermangud ettenähtud plaanid, näit. Moskva kubermang täitis 120%-lt, Gomeli kubermang 117%, Tšerepovetsi kubermang 127% jne.¹ Ka Uraali ja Siberi kubermangud ei jäänud teistest maha, vaid täitsid oma kohustused rahva ees.

Sellisel kujul, vaatamata suurtele raskustele ja ikaldusele, nepi esimene aasta põllumajanduses andis häid tulemusi. Tähtis polnud mitte ainult see, kui palju vilja saadi talupojalt, vaid ka see, et talupoeg tundis end nüüd rohkem kindlustatuna ja temas tärkas huvi majapidamise edasiarendamise vastu. Püüdlik talupoeg, kes arendas tootlikke jõude, sai omale avaramad tegevusvõimalused.

Partei ja nõukogude organite võitlus 1921.a. sügiskülvi ja 1922.a. kevadkülvi ning toitlusmaksu kampaania eest toimus kui ulatuslik poliitiline kampaania, mis tugevdas tööliklassi ja talurahva liitu. Algas majandusliku tegevuse elavnemine maal, mis kinnitas uue majanduspoliitika õigeaegsust ja õigsust. Nepi esimese aasta kokkuvõtted näitasid, et Nõukogudemaa säilitas sellega endale kindlad positsioonid tööstuses ja põllumajanduses ja samas kindlalt edasi sotsialismi teel. Tugevnes proletariaadi diktatuur, korraldus sotsialistliku tööstuse side põllumajandusega. Üleminek uuele majanduspoliitikale uuendas

I Э.Ф.Генкина, Переход Советского государства к новой экономической политике /1921-1922/, 1954, Ик.303.

ja tugevdas töölisklassi liitu talurahvaga.

1922.a. põllumajanduse saak, mis oli kätte võidetud töötava talurahva poolt kommunistliku partei ja tööliste ning töölisriigi abiga, likvideeris 1921.aasta viletause tagajärjed, põllumajanduses algas tõus, kuigi aeglane tõus. 1922.aastal põllumajanduse kogutoodang kasvas ühe aastaga 500 miljonile kuldrublale.¹

V.I.Lenini sõnad: "Taandumine on lõppenud, asi seisab nüüd jõudude ümberrühmitumises,"² osutusid õigeks. Uue etapi - jõudude ümberrühmitumise olemus seisnes sotsialistlike elementide pealetungi organiseerimises kapitalistlike elementidele, see oli võitlus uue ühiskondliku eluviisi võidu eest. Partei XI kongressiga viidi lõpule sõjakommunismilt uuele majanduspoliitikale üleminek. Meie maa majanduslik-poliitiline olukord iga kuuga tunduvalt paranes, sotsialistlikud elemendid rahvamajanduses kasvasid ning töölisklassi ja talurahva liit tugevnes. Nõukogude valitsus jätkas üha ulatuslikumalt talurahva varustamist seemnega, põllumajanduslike masinatega, väetisega ja krediidiga. 1922.a. eraldati talumajapidamistele seemnelaenuks 51 627 milj. puuda vilja ja 11 milj. rubla rahalist krediiti.³

¹ Л.К.Закаржевский, Союз рабочего класса и трудового крестьянства - незыблемая основа диктатуры пролетариата и строительства коммунизма. "Ученые записки" Московского Государственного педагогического института, том.IXVIII, М. 1957, Iк.125.

² V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.427.

³ Л.К.Закаржевский, Союз рабочего класса и трудового крестьянства..., Iк.127.

Olulise soodustusena talurahvale oli ka partei XII kongressi (ja lõplikult XIV konverentsi) poolt vastu võetud otsus, mille kohaselt hakati üle minema naturaalmaksult (esialgu küll osaliselt) ühtsele põllumajandusmaksule sularahas. Selline moodus võimaldas talupojal rohkem kohaneda turuga, kasvatada ja turustada talle kõige rohkem tulutoovaid kultuure. Samuti laiendas see tunduvalt kaubakäivet, mis omakorda tihendas linna ja maa majanduslikku koostööd.

Põllumajandusmaksu määramine toimus aga diferentseeritud alustel. "Ühtne põllumajandusmaks peab tagama, et igale majandile langevate maksude suurus vastaks tema tulude ja varanduse suurusele, kusjuures arvesse on võetud... (leibkonna suurus, põllu- ja heinamaa suurus, tööloomade ja produktiivkarja hulk, keskmise lõikuse suurus)", märgitakse kongressi resolutsioonides.¹

Maksu diferentseeritust näitavad järgmised arvud:²

Need majapidamised, milliste sissetulek oli väiksem kui 25 rubla hinge peale, vabastati täielikult põllumajandusmaksust. Need, kelle sissetulek oli

26 rubla hinge peale, maksid	-.52 kop. hingelt,
100 " " " "	8.80 rbl. "
200 " " " "	28.80 " "
300 " " " "	48.80 " "

¹ NLKP kongresside... otsused, I osa, lk.702.

² "Klassivõitlus" nr.54-55, 1925, lk.26.

Üldse tõsteti maksu neil, kes ei elanud oma tööpalgast, vaid saanud sissetulekutest, nagu olid ärimehed, ettevõtjad ja ka käsitöölised. Sellised abinõud maksustamisel olid suunatud nõukogude majanduse ülesehitamisele ja proletariaadi diktatuuri kindlustamisele, samuti töölisklassi ja töötava talurahva liidu edasisele tugevdamisele.

Kuid sotsialismi ülesehitamine külas ei tähendanud mitte ainult suuremate saakide kindlustamist, vaid kogu põllumajanduse ümberkorraldamist masinate tööle rajanevaks kollektiivmajapidamiseks. Seda tuli alata kõige algelisematest ja rahvale vastuvõetavamatest vormidest, kusjuures igasugused talurahva administratiivse mõjutamise moodused keelati, nagu märgib partei XI kongress. Ühtlasi kongressi otsusega moodustati Keskkomitee juurde maal tehtava töö alaline komisjon. Sel oli suur tähtsus sotsialistliku kooperatsiooni arengule üldse, sest ta töötas välja teed ja meetodid kooperatsiooni arenguks. Märgitud alaline komisjon koosnes peaaesjalikult parteitöötajatest, kelle ülesandeks oli abinõude väljatöötamine kooperatsiooni parteiliseks juhtimiseks.

V.I.Lenin kirjutas: "... kui riigivõim on töölisklassi käes, kui sellele riigivõimule kuuluvad kõik tootmisvahendid, on meil tõepoolest ülesandeks jäänud ainult talurahva koopereerimine."¹ Lähtudes nendest eesmärkidest, kommunistlik partei toetas ja abistas ka kõige algelisemaid ühise töö vorme, nagu ühine maaharimine, ühine heina-

¹ V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.427.

tegu, veski, meierei või loomade ühine kasutamine. Põllumajandusliku kooperatsiooni alal oli vaja arendada selle tootmise- ja turustamisühenduste vorme, organiseerida põllumajanduslikke artelle ja kollektiive, arendada põllumajanduslikke krediidi-kooperatsioone, kui kõige massilisemat ja kõikehõlmavamat vormi, mis tõmbaks kaasa kõige laiemad talurahva kihid, sest talurahva suurel enamusel (eelkõige kehvikutel) ei jätkunud sageli hobuseid maa harimiseks, terav puudus oli ka tööriistade, masinate, samuti seemnevilja jm. järele. Krediidi-kooperatsioon oligi kooperatsiooni selleks vormiks, mis võis lahendada kõiki eespool toodud küsimusi, organiseerides laenutuspunkte, loomade ja seemne kokkuostmist jne. Juba taastamisperioodi algul krediidi-kooperatiivide arv kasvas tunduvalt, näit. oli Nõukogude Liidus 1922.a. juulis 616 krediidi-kooperatiivi, aga

1923.a.	"	2788	"	"
---------	---	------	---	---

s.o. 4½ korda rohkem, samal ajavahemikul liikmete arv nendes kasvas 2½-kordseks.¹

Kooperatsioonil oli küla suhtes ka määratu suur kultuuriline tähtsus küll isetegevuse, tehnika, agrotehnika, elektrifitseerimise jne. seisukohalt.

Kooperatsiooni töö parandamisele tõmmati kaasa ka kõik ühiskondlikud organisatsioonid - komsomol, vastastikuse abistamise komiteed, ametiühingud, kultuuri- ja naisteorganisatsioonid jt., et mitmesuguste kooperatsiooni vormide kaudu talurahvas järk-järgult viia sotsialismile.

¹ В.Л.Сарабьянов, Кооперация в системе советского хозяйства, М.-Л. 1925, Ик. 78.

Vaatamata kõigele koopereerumine maal toimus äärmiselt aeglaselt, linnas oli see protsess edukam. Näiteks 1921.aasta 1.jaanuaril Moskva kubermangus tarbijate kooperatiiv hõivas 21% linna elanikest, maal aga kõigest 3% talurahvast. Tuula kubermangus oli koopereerunud 4% linna ja küla elanikest, Rjazanis - 1%, Tšeljabinskis - 7%.¹

Partei XII ülevenemaaline konverents püstitas 1922. a. augustis ülesanded kooperatsiooni alal ja ühtlasi näitas ära kooperatsiooni osa sotsialismi ülesehitamisel:

1) pärast kauplemise vabaduse kehtestamist riigi/kapitalismi ja proletariaadi diktatuuri perioodil on kooperatiivne vorm kaubavahetuse parim vorm;

2) antud majandusliku laose ja riigi ressursside napuse perioodil on kooperatsioon tähtsaim talumajanduse ja kodutöönduse tootlike jõudude arendamise vahend;

3) kooperatsioon, tõmmates kaasa laiu tööliste ja talupoegade hulki, on üks tahtsamaid tööliisklassi ja talurahva koostöö vorme.²

Maal eksisteerisid peale krediidi-kooperatiivide veel tarbijate ja põllumajanduslikud kooperatiivid. "Tarbijate kooperatsioon, mis ühendab töölisi ja talupoegi ning täidab otseselt linna ja maa vahelise kaubavahetuse ülesandeid, kujutab endast kõige laialdasemat tegevusvälja tööliste ja talupoegade majandusliku liidu elluviimiseks,"

¹ "Вопросы истории КПСС" № 4, 1959, lk. 151.

² Vt. NLKP kongresside... otsused, I osa, lk.663.

märgitakse kongressi otsustes.¹

Antud momendil tarbijate kooperatsiooni peamiseks ülesandeks on sidemete tugevdamine rahvahulkadega ja nende kaasatõmbamine kooperatsiooni töösse ning tarbijate kontingendi laiendamine. Põllumajandusliku ja töönduskooperatsiooni osas, millised ühendavad väiketootjaid, on tähtsamaks ülesandeks muuta kooperatsioon küla jõukaid kihte ühendavast organisatsioonist kehv- ja kesktalurahva hulki hõlmavaks organisatsiooniks, kus kindlustada küla proletaarsete elementide mõju. Samuti tuleb tugevdada kooperatiivide parteilist juhtimist ja suunata nendesse tööle parimaid majandustöötajaid ja usaldusväärseid kommuniste.

1923.aastal avaldati V.I.Lenini ajaloolised artiklid "Lehekülgi päevikust", "Kooperatsioonist", "Kuidas reorganiseerida Tööliste-Talupoegade Inspektsioon", "Meie revolutsioonist" ja "Pigem vähem, aga paremini". Nendes töödes vaadeldakse kõiki sotsialismi ülesehitamise tähtsaid küsimusi ja kogu ülesehitustöö alust - proletariaadi ja töötava talurahva liitu. Sotsialismi ülesehitamise lahutamatu osa moodustab ka kooperatsioon.

1924.a. mais toimunud partei XIII kongress andis küla koopereerimise loosungi, samuti otsustas parandada põllumajanduslike krediidiorganisatsioonide ja vastastikuse

¹ Vt. NLKP kongresside... otsused, I osa, lk.663.

abistamise komiteede tööd, tugevdada sulaste ja küla keh-
vistu organisatsioone. "Praegu seisab küla teelahkmel,
elab üle murranguhetke, praegu kujuneb tema uus pale. Sel-
lest, missuguseks saab see pale, sõltub nõukogude võimu
ja meie partei edasine käekäik, sellepärast on maal teh-
tav töö käesoleval hetkel üheks tähtsamaks tööks, löök-
tööks," märgitakse kongressi resolutsioonides.¹

Kõik partei XIII kongressi otsused olid suunatud pea-
mise eesmärgi saavutamisele - koondada kehvistu ja kesk-
mikud tööliklassi ümber, tõsta nende poliitilist teadlik-
kust, liita nad sotsialismi ülesehitamisele kooperatsioo-
ni mitmesuguste vormide kaudu. Ühtlasi kongressi otsustes
märgitakse, et veel praegugi kooperatsiooni nõrkus on pro-
letaarse tööstuse ja talurahva koostöö kõige nõrgem lüli.
Seetõttu tuleb kooperatsiooni arendada eriti maal. Kong-
ressi resolutsioonides märgitakse, et "... meie edasilii-
kumine sotsialistliku majanduse poole oleneb kahest paral-
leelsest momendist: esiteks riikliku suurtööstuse edusam-
mudest ja teiseks elanikkonna koopereerimise edusammudest."²
Kongress rõhutaski, et nüüd tuleb peatähelepanu koondada
kaubanduse ja kooperatsiooni organiseerimisele.³ Seda just
sellepärast, et nepi perioodil erakapital tungis peasja-

¹ NLKP kongresside... otsused, II osa, lk.56.

² Sealsamas, lk.38.

³ Sealsamas.

likult kaubandusee, kus ta kooperatsiooni ja riikliku kaubanduse nõrga leviku tõttu vallutas eelkõige talurahvaturu. Sellega kujunes riikliku tööstuse ja talumajanduse vahendajaks erakaupmees. Seepärast tähendas kooperatsiooni arendamine erakapitali kaubandusest väljatõrjumist ja sotsialistliku tööstuse ning talumajanduse vahel vahetu sideme loomist. Just tarbijate- ja tootmiskooperatiivid lähendavad talumajandust sotsialismile. "Sellepärast peabki meie kooperatsioon, mis on üks sotsialistliku ülesehitustöö põhivahendeid proletariaadi käes, arenema sadu kordi kiiremini kui kuskil mujal."¹

Kooperatsioon maal peab talupoega organiseerima kui tootjat. Turustus- ja varustuskooperatsiooni kaudu seostatakse põllumajandus sotsialistliku tööstusega kaubandusliini mööda, põllumajandusliku tootmiskooperatsiooni kaudu aga - tootmisliini mööda. Põllumajanduslik tootmiskooperatsioon, ühendades killustatud väiketalumajapidamised kollektiivideks, oli töötava talurahva jaoks kollektiivse majapidamise kooliks. Kooperatsiooni tugevnemisega kehvik ja keskmik üha enam vabanes nii kulaku kui liigkasuvõtja ahelaist. Põllumajanduslike masinate, seemne ja väetise jaotamisele nõukogude organid tõmbasid eelkõige kaasa kooperatsiooni.

Selleks et tagada kooperatsiooni ja üldse põllumajanduse edasine areng, oli kahtlemata vaja riiklikku krediiti.

¹ NLKP kongresside... otsused, II osa, lk.40.

Krediit oligi üheks tähtsaks hoovaks, mille kaudu avaldus proletaarse riigi reguleeriv osa põllumajanduse arengule.

V.I.Lenin oma artiklis "Kooperatsioonist" rõhutas, et iga ühiskondlik kord tekib ainult teatava klassi rahanduslikul toetusel ja just sellepärast ka proletaarse riigi ülesanne oli kooperatsioonile "... luua poliitiliselt sellised tingimused, et kooperatsioon oleks mitte ainult üldse ja alati teatavas soodustatud olukorras, vaid et see soodustus oleks puhtvaranduslik... Kooperatsiooni tuleb krediteerida selliste riiklike summadega, mis kas või pisutki, kuid ikkagi ületaksid need summad, milledega me krediteerime eraettevõtteid, kaasa arvatud kas või raske-tööstus jne."¹

Kooperatsioonile anti pidevalt krediiti Riigipanga kaudu, näiteks:²

1922.a.	-	9,2	milj.	rubla	väärtuses
1923.a.	-	59,4	"	"	"
1924.a.	-	133,3	"	"	"
1925.a.	-	218,7	"	"	"

Ka nõrgajõulisi talumajapidamisi finantseeriti. Nii eraldas Nõukogude riik 1924/25.a. 290 milj. rubla nende abistamiseks. Seega toodud andmed näitavad, et sotsialistliku riigi rahaline abi põllumajandusele iga aastaga kasvas. Põllumajanduslikud ühistud, artellid, kommuunid, olles or-

¹ V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.429.

² "СССР за 15 лет. Статистические материалы по народному хозяйству". М. 1932, 1к.390.

ganiseeritud eelkõige kehvikute, aga ka keskmike majapidamistest, said töölisriigi erilise hoolitsuse osaliseks.

Kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse majanduspoliitika tulemusel kooperatsiooni erikaal rahvamajanduses aasta-aastalt kasvas, mida näitavad järgmised arvud:¹

1920.a.			12 850	põllumaj. kooperatiivi
1921.a.	"	"	24 060	" "
1922.a.	"	"	22 021	" "
1923.a.	"	"	31 187	" "
1924.a.	"	"	37 872	" "
1925.a.	"	"	54 813	" "

Ka tarbijate kooperatiivide arv kasvas pidevalt.

1925.a. põllumajandusliku kooperatsiooni kõigi vormidega oli ühendatud 6,6 milj. talumajandit.² Kuid see kooperatsioon oma olemuselt oli juba täiesti erinev kapitalistlikust kooperatsioonist, mis kujutas endast kodanliku korra ripatsit. Kui aga proletariaat võttis riigis võimu ja hakkas süstemaatiliselt sotsialistlikku korda üles ehitama, siis printsipiaalselt muutus ka kooperatiivide seisund. V.I.Lenin ütles: "Siin muutub kvantiteet kvaliteediks. Kooperatiiv kui väike saareke kapitalistlikus ühiskonnas on pood. Kooperatiiv, kui ta hõlmab kogu ühiskonna, milles maa on sotsialiseeritud ja vabrikud ning tehased natsionaliseeritud, on sotsialism."³

Sotsialismi elementideks põllumajanduses olid koope-

¹ Итоги десятилетия Советской власти в цифрах. /1917-1927/, лк. 421.

² Sealsamas, lk.419.

³ V.I.Lenin, Teosed, 27.kd., lk.190-191.

ratsiooni mitmesuguste vormide kõrval ka kommuunid. Kui-
gi kommuune oli arvuliselt vähe, olid nad küllalt tugevad
ja suured majapidamised. Nii näiteks kommuunil "Vsemirna-
ja Družba" Kuubani-Mustamere oblastis oli 1923.a. lõpul
193 liiget, 334 tiinu põllumaad ja 66 töölooma, samuti
kommuunil "Datša Nr.1" (Tambovi kubermangus) oli 156 lii-
get, 340 tiinu põllumaad ja 17 töölooma.¹

Kooperatsiooni areng põllumajanduses ei olnud ainu-
üksi majanduslike saavutuste näitaja, vaid eelkõige polii-
tiline saavutus. Kooperatsiooni valdamine kui tähtsaim
hoob proletariaadi ja talurahva koostöös, oli üheks esma-
järguliseks vahendiks võitluses kapitalismiga. Samuti oli
ta tähtsaks lüliliks põllumajanduslike produktide tootmisel
ja vahetamisel riiklike asutustega, tööstusettevõtetega.

Alates 1923.aastast Nõukogude Liidu põllumajandus
tegi kindlaid edusamme. 1923.a. sügiseks külvipind suure-
nes 77,7 milj. hektarilt 1922.a. 91,7 miljonile hektari-
le, mis moodustas 71% sõjajärelsetest arvudest.² 1924.aas-
taks külvipind moodustab juba 80% sõjajärelsest. Olulisena
tuleb märkida ka seda, et külvipind kasvas eelkõige väär-
tuslikumate viljade - nisu ja maisi arvel. Ka pandi seni-
sest suuremat rõhku tehniliste kultuuride (lina, kanepi,
õlitaimede, suhkrupeedi ja puuvilla kasvatamisele ning
külvipinna laiendamisele.

Tehniliste kultuuride kasvu soodustas ka see fakt,
et põud ohustas vähem rajoone, kus neid kasvatati, kuid

¹ Вл. Сарабьянов, Кооперация в системе советского хозяйства,
Ик. 75.

² Социалистическое строительство СССР за 1936 г., Ик.280.

palju tugevamalt tabas just teravilja rajoone.

Edusamme tegi ka loomakasvatus. Viimase arengut iseloomustab just kariloomade ja sigade kiire arvuline kasv. Näit. Nõukogude Venemaal, Valgevenes ja Ukrainas kokku oli:¹

1922.a.	20,2	milj.hobust,	35,0	milj.karilooma,	8,6	milj.siga
1923.a.	20,3	"	39,2	"	9,1	"
1924.a.	22,2	"	46,3	"	16,8	"

Sellest tulenevalt sai linn maalt rohkem liha ja piimasaadusi toiduks ning tööstus üha rohkem nahka, villa jm. ümbertöötamiseks.

Aasta-aastalt suurenes põllumajanduse kogutoodang (kõigis selle üksikutes harudes), mida näitavad alljärgnevad arvud:²

	Kogutoodangu väärtus (1913.a.hindades) miljonites rublades		
	1922.a.	1923.a.	1924.a.
1. Teravilja osas	2 290,1	2 188,9	1 943,2
2. Tehniliste kultuuride osas	557,1	679,1	699,2
3. Looma- ja linnukasvatuse osas	1 215,9	1 410,9	1 666,9
4. Aianduse osas	444,4	564,6	664,8
5. Söödakultuuride osas	1 467,3	1 533,1	1 504,9
	<hr/>		
Üldse	5 974,8	6 376,6	6 479,0
s.o.	100%	107%	108%

Toodud arvudest näeme isegi teraviljatoodangu teatavat

¹ "Klassivõitlus" Nr.53, 1925, lk.6

² Вл. Сарабьянов, Кооперация в системе советского хозяйства, lk.56.

langust, mis on seletatav sellega, et 1922.a. oli erakordselt viljakas aasta, 1923.a. aga kujunes ebasoodsate kliimatiliste tingimustega aastaks, 1924.a. aga tabas meie teraviljamajandust taas osaline ikaldus.

Kõigist eespool toodud arvudest peegeldub selgelt põllumajanduse kindel tõus, viljaikaldused ainult vähendasid selle arenemise kiirust ja tegid olukorra keerulisemaks, kuid üldist tõusu enam ei peata.

Põllumajanduse areng ja edusammud tõid kaasa ka talurahva materiaalse heaolu ja ostujõu kasvu, seda enam, et viljahinnad tõusid. Talurahva materiaalse heaolu tõusule aitas kaasa ka põllumajandusmaksu suhteline vähenemine võrreldes aastas saadava tuluga. Näiteks:¹ kui NSVL-s 1922/23.a. naturaalmaks oli kokku

406 milj.rubla	e.7,5%	põllumaj.üldtulust,	siis
1923/24.a. 322	" "	e.3,6%	" "
1924/25.a. 340	" "	e.3,2%	" "

See näitab, et paralleelselt põllumajanduse arenemisega vähenes talupoegade maksukoorem. Teiselt poolt, mida vähem läks talupojal maksudeks, seda enam jäi talle oma majapidamise jaoks ja linna varustamiseks, ning linnalt tööstuskaupade ostmiseks. Seda enam arenes ka siseturg ja tööstus, tihenesid linna ja maa majanduslikud suhted ning kindlustus tööliisklassi ja talurahva majanduslik liit.

¹ "Klassivõitlus" Nr.54-55, 1925, lk.25.

3. Kaubanduse osa linna ja maa majandusliku koostöö tugevdamisel. Nõukogude valitsuse hinnapoliitika ja rahareformi teostamine

Linna ja maa koostöö kaubanduslik vorm täiendas töölisklassi tootmislikku koostööd talurahvaga ja soodustas liidu kindlustumist nende vahel. Kaubandus oli tööstuse ja väiketalumajapidamisliku põllumajanduse ainus kõige arusaadavam koostöö vorm väiketootjale. Iseloomustades kaubandust sotsialistliku tootmisviisi juures V.I.Lenin ütles: "See näib kummalisena. Kommunism ja kaubandus?! Midaagi juba väga ebaloogilist, absurdset ja kauget. Kui aga järele mõtelda majanduslikult, ei ole üks kaugemal teisest kui kommunism talupoja patriarhaalsest väikemaapidamisest."¹

Nõukogude kaubandus ei takista tootlike jõudude arengut, vaid teenib ja saab teenima töö produktide vahetamise ja jaotamise peamisi vorme kuni kommunismi kõrgema staadiumini.

Rahvatarbekaupade tootmise suurendamine ja igakülgne kaubanduse arendamine ning parandamine suurendavad võimalusi täielikumaks töö järgi jaotamise sotsialistliku printsiibi rakendamiseks. Igaühele on selge, et mida rohkem on kaupu, seda parem on organiseerida kaubandust. Kuid kuni proletaarsel riigil ei olnud võimalik põllumajandusele anda küllaldaselt masinaid ja teisi tööstussaadusi, seni ta

¹ V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.88.

kindlustas ja kindlustab töölisklassi ja talurahva majanduslikku koostööd kaubanduse kaudu, kaubaringluse kaudu linna ja maa vahel. Kaubandus oli taastamisperioodil otustavaks koostöö lüliks riikliku tööstuse ja talumajapidamise vahel. Kaubatootmine ja kaubaringlus kui majanduslikud komandokõrgustikud olid töölisklassi käes, teenisid sotsialistliku tootmise arenemise ja tugevnemise üritust. Kuid kaubanduses, peamiselt jae- ja hulgikaubandusest etendas suurt osa eraettevõtja - nepman. Näiteks 1922.-1923. aastal riikliku kaubanduse erikaal jaekäibes, kaasa arvatud ka ühiskondlik toitlustamine, moodustas 14,4%, kooperasiioon vaid 10,3% ja erakaupmees 75,3%.¹ Kui arvestada erakaupmeeste poolt väljavõetud patente, siis 1923.a. aprillist septembrini meie maal oli 352 261 erakaubanduslikku ettevõtet, samal ajal riiklikke kaubandusettevõtteid oli ainult 10 280 ja kooperatiivseid 26 016.²

Tööstuses ja põllumajanduses saavutatud edu avaldas mõju ka sise- ja väliskaubandusele. Väliskaubandus 1923. aastaks kasvas peaaegu kaks korda võrreldes 1921.aastaga. Nõukogude riigil oli esmakordselt oma eksisteerimise väitel 1924.a. aktiivne väliskaubanduse bilanss. See suurendas Nõukogude riigi kullafondi ja kõrvuti teiste tarvitusele võetud abinõudega kergendas 1924.a. rahareformi läbi viimist ja nõukogude rubla kindlustumist.

¹ Народное хозяйство СССР. Статистический справочник, 1932, Ик.315

² Сборник "Хозяйственные итоги 1923-1924 гг.", л.1925, Ик.364.

Kuid raskused elas üle ka kaubandus. Ka kaubanduse areng ei olnud sujuv, tema arengus esinesid suuremad või väiksemad seisakud, sest jae- ja hulgikaubanduses domineeris eraettevõtja, kes püüdis kõigiti nurja ajada riiklikku ja kooperatiivkaubandust.

Muidugi kõik need raskused olid kasvu raskused, Nõukogude riigi arengu raskused.

Majanduslikud raskused teravnesid eriti 1923.a. sügisel, mil tööstuskaupade hinnad osutusid kõrgemateks kui teravilja hinnad. Talurahval tuli oma tootmis- ja põllumajandussaadused - müüa suhteliselt palju odavamalt ja vastu osta kõrgemate hindadega tööstuskaupu. Tööstuskaupade hinnad viis kõrgeks: suured lisakulud, tööstuskaupade kõrge omahind, kõikuv rahaühik, riikliku kaubanduse ja kooperatsiooni mitteküllaldane organiseeritus ja paindumatus, mitteküllaldane side tööstuse ja selle saaduste massilise tarbija vahel, ja lõpuks, trotskistide ja nepmanite vaenulik tegevus rahvamajanduse juhtivates organites. Nii näiteks trotskist Pjatakov, olles Kõrgemas Rahvamajanduse Nõukogus, andis majandusmeestele parteivastase direktiivi - võimalikult rohkem tösta ja ammutada kasumeid tööstuskaupade müügilt. Selle tulemusel talurahvas peaaegu loobus tööstuskaupu tarbimast ning leidis aset turustamise kriis. Samal ajal talurahvas väga vajas tööstuskaupu. Selline asjaolu tõsiselt ohustas tööliisklassi ja talurahva liitu, rikkus ja õõnestas tööliisklassi ja talurahva liidu majanduslikke aluseid - koos-

tööd linna ja küla vahel. Talurahvas kasvas umbusk töö-
lisklassi ja Nõukogude riigi vastu. Sellepärast küsimus
vastastikusest koostööst võttis väga terava iseloomu.

Alanud raskused avaldasid mõju ja andsid hoobi kogu
rahvamajandusele. Tekkis hädahoht alandada tööstuse aren-
gu tempot ja kahandada tööstuslikku tootmist, sest hinda-
de lahkuminek tulenes ühelt poolt talumajapidamise ja
teiselt poolt riikliku tööstuse taastamise tempode mitte-
vastavusest.

Kaubaringluse vabaduse kehtestamisega erakapital
voolas eelkõige kaubandusse ja ka põllumajandusse, sest
kumbki neist ei vajanud kuigi suuri kapitali mahutusi.
Tööstusse erakapitali pääsemine oli aga raskendatud töös-
tuse natsionaliseerituse tõttu, pealegi vajab tööstus to-
hutu suuri kapitaalimahutusi. Lisaks kõigele riiklik kau-
bandus ja kooperatsioon olid alles nõrgalt arenenud, na-
gu juba eespool märgitud. Kõige selle tulemusel 1922/23.a.
põllumajandus andis ligemale 3/4 sõjaeelsest produktsioo-
nist, tööstus aga ainult 1/3. Selle tõttu turule saabuva-
te kaupade vahetõttu võrreldes sõjaeelse tasemega muutus,
põllumajanduslikkeprodukte saabus turule kaks korda roh-
kem kui tööstuskaupu.¹

Põllumajandussaaduste hindadele avaldas mõju ka tol
ajal võrdlemisi väiksearvuline linnaelanikkond, kes ei
kindlustanud küllaldast turgu põllumajandussaadustele. Ka
puudus meie maal tol perioodil ulatuslik välisturg tera-

¹ П.М.Лященко, История народного хозяйства СССР, т. III,
М. 1956, Ик. 186.

vilja ekspordiks. Kõik see tingis teravilja ja teiste põllumajandussaaduste madalad hinnad. Kõigest sellest tuleneski hindade järsk lahkuminek. Nii näiteks, kui talurahvas 1923/24.a. ostis tööstuskaupu 458 milj. sõjajaeelse rubla eest, siis ise maksis selle eest põllumajandusliku toodanguga 1097 milj. rubla väärtuses (sõjajaeelsetes rublades).

1924.a. veebruaris Tšernigovi kubermangu Bobrovitski maakonna parteitu talurahva konverentsil saadikud märkisid, et talupojale, kui ta tahab omale ehitada talumaja, on vaja 500 puuda teravilja, et osta ämbrit - 3 puuda, et vankrit rautada - 20 puuda, kahe naela (nael = 409,5 g) naelte ostmiseks - 2 puuda vilja.¹

Turustamise kriisi teravdas ka tööstuskaupade kõrge omahind, mis sõltus tööstuse üldisest tehnilisest mahajäämusest tol perioodil, samuti madalast tööviljakusest, mis veel kaugele maha jäi sõjajaeelsest tasemest. Ka tööviljakuse tõusu tempod jäid tunduvalt maha tööpalkade tõusu tempodest; kui näiteks 1922.a. okt. - 1924.a. jaanuari ni ühe töötaja töötasu kasvas 90%, siis tööviljakus samal ajal kasvas kõigest 23,3%. Kõik see avaldas oma tagasimõju.

Olukorda teravdas ka nõukogude hinnapoliitika rikumine trotskistide poolt, kes nõudsid tööstuse taastamist talurahvalt üleliia suurte sissetulekute väljapressimise teel, mida teostati pideva tööstuskaupade hindade tõstmis-

¹ "Правда" 26 февраля 1924 г.

sega. Hindade alandamise asemel trotskistid esitasid nn. "kaubandusliku interventsiooni" nõude, s.o. avada kapitalistlike maade kaupadele vaba siseturg meie maale. Nõukogude hinnapoliitika rikkumine selgitas omakorda ka riikliku ja majandusaparaadi suured puudused ja vead: nepmani tööstuse ja põllumajanduse vahendajana, bürokratismi ja hoolimatuse majandusmeeste juures, võõraste ja nõukogude võimule vaenulike elementide olemasolu nõukogude aparaa-dis jne.

Terav tööstuskaupade ja põllumajandussaaduste hindade mittevastavus ehk nn. "käärid" nõrgendasid veelgi niigi nõrga riikliku kaubanduse ja kooperatsiooni positsioone. Sündikaatide, kooperatsioonide ja teiste majanduslike organisatsioonide ladudesse koondus palju seisvaid kaupu. Näiteks oli majanduslike organisatsioonide ladudes kinnikülmutatud kaupu ca 400 milj. rubla eest, ehk 20% kogutoodangust. Moskva kalevitrusti ladudes oli seismas kuni 5 milj. arssinat kalevit, kummitrusti ladudesse oli kogunenud 8 milj. paari kalosse jne.¹ Selletõttu tööstuslikud ettevõtted ei saanud kaubandusettevõttelelt summasid kätte väljastatud kaupade eest. Tööstuslik tootmine pidurdus. Tööstusettevõtted ei saanud osta ei tooraineid ega maksta töölistele palka. Selline olukord kutsus esile tööliste rahulolematuse ja viis reas kohtades - Moskva, Harkovi, Sormovo jt. vabrikutes ja tehastes majandus-

¹ "Рабочая Москва" 4 января 1924 г.

like konfliktideni. Mahajäänud ja vähemteadlikud töö-
lised isegi katkestasid töö tehastes, puudusid töölt jne.,
mida klassivaenlased ruttasid ära kasutama.

Majanduslike raskuste pinnal halvenes osa tööliste
olukord. Sattus tõsisesse hädaohtu tööliste ja talurahva
koostöö. Tõsis küsimus meie tööstuse ja ka proletariaadi
olemasolust, küsimus Nõukogude riigi eksisteerimisest,
küsimus sotsialismi võidust või kaotusest meie maal.

Kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse ette
tõusis täie teravusega küsimus selle hädaohu kõrvaldamis-
est, mille käigus tulid likvideerida moonutused nõuko-
gude hinnapoliitikas, võtta tarvitusele abinõud turusta-
mise kriisi likvideerimiseks ning linna ja maa vaheliste
normaalsete suhete taastamiseks.

1923.a. augusti algul VK(b)P Keskkomitee Poliitbüroo
ja 1923.a. septembripleenum töötasid välja konkreetseid
abinõud, mis olid suunatud tööstuskaupade hindade viivi-
tamatu alandamisele omahinna alandamise ja tööviljakuse
tõstmise teel. Hindade alandamine pidi tagama talurahva
ostuvõime tõusu. Samuti otsustati talurahvalt osta 250
milj. puuda teravilja ekspordimiseks.

Juba 1924.a. alguseks kõik need partei Keskkomitee
abinõud andsid positiivseid tulemusi. Peamine tulemus oli
linna ja küla koostöö taastumine ja tugevnemine ning töö-
lisklassi ja talurahva liidu uuesti kindlustumine.

1923.a. 1.okt. - 1924.a. 1.oktoobrini tööstus- ja
toidukaupade hinnad alanesid keskmiselt 39%. Üksikute töös

tusharude järgi märgitud ajavahemikul hinnad alanesid järgmiselt:¹

metallitööstuse toodete hinnad	-	15%
keemiatööstuse	"	41%
tekstiiltoodete	"	53%, kuid selle hulgas
villaste esemete	"	97% ja
linaste	"	30%
nahkesemete	"	48%
kütteinete (nafta ja masuut) -	"	21%
toidukaupadelt tervikuna	-	53%.

Partei XIII kongress rõhutas, et kuni kongressini on olulises osas turustamise kriis ületatud, ja seega loodud enam-vähem reaalsed võimalused koostööks. Nüüd oli tähtsaimaks majanduslikuks ülesandeks turu vallutamine, kaubanduse organiseerimine ja kooperatsiooni igakülgne arendamine.² Kongressi otsusega reorganiseeriti Töö ja Kaitse Nõukogu Sisekaubanduse Komisjon ja loodi uus organ - Sisekaubanduse Rahvakomissariaat. Uuel rahvakomissariaadil oli õigus "... reglementeerida kogu sisekaubandust, kehtestada kindlad hinnad, valvata nende tegeliku sisseseadmise järele ja etendada juhtivat osa kõigi nende organisatsioonide kaubanduspoliitika kindlaksmääramisel, kuhu on mahutatud riiklikku kapitali."³

1

Вл. Сарабьянов, Кооперация в системе советского хозяйства,

2 NLKP kongresside... otsused, II osa, lk.37

Ик.42.

3

Sealsamas.

Eesmärgi saavutamise teeks nähti ette riikliku kaubanduse ja kooperatsiooni majanduslike positsioonide tugevdamist meie rahvamajanduses, mida pidi igati toetama ka krediitiasutuste kogu tegevus.

Riiklike hindade alandamine sundis ka erakaupmehi oma kaupade hindu alandama. Kuid erakaubandusliku turu hinnad olid ikkagi tunduvalt kõrgemad kui riiklikud ja kooperatiivsed hinnad.

Kuni 1924.a. alguseni koormas talurahvast ka veel nõukogude rubla oma alaliselt ja kiiresti langeva kursiga. V.I.Lenin ütles 1922.a. lõpul Kominterni IV kongressil: "Kui meil läheb korda pikemaks ajaks, seejärel aga jäädavalt stabiliseerida rubla, siis see tähendab, et me oleme võitnud. Siis ei tähenda midagi kõik need astronoomilised arvud, kõik need triljonid ja kvadriljonid. Siis me suudame seada oma majanduse kindlale pinnale ja teda kindlal pinnal edasi arendada."¹

Ka linnarahvas sai tunda rahakursi kõikumist, kuid mitte nii suurel määral kui talurahvas, sest linnarahvas sai oma raha eest kohe tarbeaineid osta, ehk kogus säästetud hoiukassasse. Seda kõikuvat ja väheväärtuslikku raha, millel puudus kindel tagatis, oli V.I.Lenini sõnade järgi Nõukogude riigis astronoomilistes arvudes. Et sellist olukorda finantssüsteemis parandada, laskis Nõukogude riik 1922.a. oktoobris käibelesse uued kindlamad rahamärgid tšer-

¹ V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.386-387.

vonetsi näol. Rahvakomissaride Nõukogu dekreediga 11.okt. 1922.a. oli kindlaks määratud, et Riigipanga poolt käibele lastud tšervonetsid pidid olema kindlustatud mitte vähem kui 25% ulatuses riigi väärismetallide ja välisvaluutaga ning 75% ulatuses kergesti realiseeritavate kaupade ja lühiajaliste rahapaberitega.¹

Selliselt tšervonetsi raharinglusse laskmine kahtlemata soodustas nii tootmise kui ka kaubaringluse arengut, lihtsustas majanduslikku arvepidamist ning tugevdas riikliku ja kooperatiivse tööstuse ja kaubanduse positsioone võitluses erakapitaliga. Tööliste palgad maksti välja uues rahas, mis tunduvalt suurendas nende reaalseid sissetulekuid.

Samal ajal paralleelselt tšernovetsiga (kuni 1924. aastani) olid käibel ka endised vanad ja väheväärtuslikud rahamärgid. Kahe raha olemasolu aga raskendas tõsiselt arvesüsteemi tööd, ajas keeruliseks raha kasutamise ning raskendas linna ja küla vahelist majanduslikku koostööd. Niisuguse olukorra likvideerimiseks võrdsustas Nõukogude valitsus varem käibel olnud raha 1923.a. käibel oleva uue rahaga, vahekorras 1 000 000 : 1 vastu.²

1924.aastaks Nõukogude riigi rahvamajandus oli teinud märkimisväärseid edusamme ja loonud sellega eeldused rahareformi teostamiseks. Eeldusteks olid: riigi sissetulekute pidev kasv, väliskaubanduse aktiivne saldo, hoiuasjandus, riigilaenude arendamine jne. Üks selliseid laene

¹ И.А. Дымшиц, Денежные реформы, "БСЭ" № 14, 1к.16.

² Sealsamas, lk.17.

oli 1924.a. kevadel Nõukogude riigi poolt välja antud 50 milj. rubla suurune talurahvalaen.¹

Kõik see kindlustas Nõukogude riigi finantsolukorda ja võimaldas 1924.a. veebr. - aprillis teostada rahareformi. 1924.a. NSV Liidu Kesktäitevkomitee ja Rahvakomis- saride Nõukogu 5.veebruari määruse alusel lasti käibe- le uued rahamärgid (rublad ja kopikad). 1924.a. 7.märtsil kehtestati ka üldine kord vanade rahamärkide ümber- vahetamiseks, vahekorraga 1 rubla 50 000 1923.a. käibel olnud rahaühiku vastu.²

Partei XIV konverents 1925.a. aprillis, hinnates rahareformi tähtsust, märkis: "Üleminek kindlale valuuta- le ja kindla raharingluse juurdumine avavad uue lehekülje NSV Liidu majanduslikus ülesehitustöös, luues edasise majandusliku progressi jaoks kindla baasi."³ Uus nõukogu-

¹ Vt. "Klassivõitlus" Nr.58, 1925, lk.3-4.

Talurahvalaen anti välja vastavate laenutähtedena. Laen andis talupojale: 1) protsendi; 2) võis nendega loosi- misel võita ja 3) võttis riik müüdü laenutähti tagasi põllumajandusmaksuks. Kusjuures laenu % arvestati otse- kohe ostu momendil. Näiteks 1-rublane laenutäht müüdi talupojale 87 kopika eest, mille ta sügisel võis anda maksude katteks ühe rubla asemel. Juba ühe aasta jook- sul väljalastud laenust ca 40 milj. rubla tuli riigile tagasi maksude näol. Taas sissetulnud laenutähed reali- seeriti uuesti.

Laenu eesmärk oli talurahva säästude ajutine riigi kätte koondamine, et neid ära kasutada sotsialismi üles- ehitamiseks.

² И.А.Дымшиц, Денежные реформы, "БСЭ" № I4, Ик.I7.

³ NLKP kongresside... otsused, II osa, lk.145.

de rubla pani aluse ja lõi võimalused kindlatele kalku-
latsioonidele kõigis rahvamajanduse harudes, kuna kõiku-
va raha juures oli see peaaegu võimatu.

1922.-1924.a. rahareform NSV Liidus teostati täieli-
kult maa sisemiste ressursside arvel, ilma igasuguste vä-
lislaenudeta. See reform toimus paralleelselt tööliste
ja intelligentsi reaalpalkade tõusuga, kaupade hindade
alandamisega ja talurahva tulude kasvuga. Püsiv nõukogude
valuuta, mis oli loodud rahareformi tulemusel, oli üheks
tähtsaimaks majanduslikuks hoovaks linna ja maa vaheliste
normaalsete suhete taastamisel ning majandusliku koostöö
tugevdamisel, samuti ka tööliklassi ja talurahva liidu
kindlustamisel. Meie rahvamajandus väljus ajutisest ummi-
kust, mis oli tekkinud 1923.aastal, ületas turustamise
kriisi, reguleeris tööstus- ja põllumajandussaaduste hin-
nad ning kindlustas sotsialistliku sektori edasise kasvu.

1925.aastaks kaubakäibes domineeriv koht kuuluski
riiklikule ja kooperatiivsele kaubandusele, moodustades
55,9%^{jae-} ja 87,9% hulgikaubandusest. Kaugelt suurem osa riik-
liku tööstuse saadustest läks müügile riiklike ja koope-
ratiivsete kaubandusasutuste kaudu. Samuti põllu- ja kar-
jasaaduste ülesostjateks ja müüjateks olid peamiselt riik-
likud ja kooperatiivsed ettevõtted. Nepman tõrjuti järjest
rohkem tahaplaanile, ka nendes mahajäänud maakohtades, kus
ta senini oli olnud ainuperemeheks.

Selle tulemusel linna ja küla vastastikune majandus-
lik koostöö muutus tihedamaks ja kindlamaks ning talurah-

vas veendus üha kindlamini, et Nõukogude valitsus on tõeline tööliste ja talurahva valitsus. Seda tõendab ka tööliste ja talurahva poliitilise aktiivsuse kasv ja osavõtt riigi juhtimisest nõukogude kaudu.

III peatükk

NLKP, NÕUKOGUDE JA ÜHISKONDLIKE ORGANISATSIOONIDE OSA TÖÖLISKLASSI JA TALURAHVA LIIDU KINDLUSTAMISEL

1. Klassivõitluse teravnemine külas pärast uuele majandus- poliitikale üleminekut. Trotskistide ja teiste partei- vastaste elementide väljaastumised

Taastamisperioodi üheks tähtsamaks poliitiliseks tulemuseks oli töölisklassi ja talurahva liidu tugevnemine, mis toimus väga komplitseeritud tingimustes, sest külas domineerisid ikka veel väikekaubatootlikud ja kapitalistlikud tootmissuhted. Seetõttu talurahva kihistumine ja klassivõitluse teravnemine oli paratamatu. V.I.Lenin rõhutas korduvalt, et proletariaadi diktatuuri ajal, kui majanduslikud komandokõrgustikud on sotsialistliku riigi käes, on olemas ka objektiivsed võimalused sotsialismi võiduks meie maal. Kuid samas ta hoiatas, et objektiivne võimalikkus ei ole veel reaalne tegelikkus, sest ülemineku perioodil on olemas ka objektiivne võimalus kapitalismi restaureerimiseks. Küsimuse asetuse otsustab reaalne klassijõudude paigutus. Kommunistliku partei ülesanne seisiskis selles, et muuta objektiivne sotsialismi võidu võimalikkus reaalseks tegelikkuseks. Sellepärast toimuski sotsialistlike ja kapitalistlike elementide vahel äge võitlus, see

oli võitlus elu ja surma peale, oli võitlus "kes - keda?"
võidab.

VK(b)P XII ülevenemaaline konverents 1922.a. augustis märkis aga olulise momendina, et nepi esimesel aastal toimus tõsine kihistumine just nõukogude-vastases leeris eneses. Kadettide partei lõhenes parem- ja pahempoolseteks, menševikud ja esseerid lagunesid reaks rühmadeks. Kodanluse aktiviseerumise üheks kõige eredamaks ideoloogiliseks avalduseks oli nn. "tähistevahetajate" voolu tekkimine. Nimetatud vool koondas neid emigrantide ja kodanliku intelligentsi rühmi, kes olid "leppinud" nõukogude võimuga. Tegelikult revolutsiooniga "leppimine" oli vaid maskiks võitluses revolutsiooni saavutuste vastu. Oma lootused nad rajasid sellele, et ära kasutada kõik legaalsed võimalused, kindlustada end Nõukogude riigiaparaadis (nõukogudes, kooperatsioonis, ametiühingutes, kõrgemate koolide kateedrites jne.) ja sel teel revolutsiooni saavutused likvideerida ning kapitalism restaureerida. "Tähistevahetajaid" sidus menševike ja esseeridega ühtne kapitalismi restaureerimise platvorm. Nõukogude riigile "tähistevahetajad" olid eriti ohtlikud, sest nad maskeerisid end nõukogude võimu "sõpradeks", kuid tolle sama suitsukatte all esinesid kui varjatud klassivaenlased. Tegelikuses nende teooria ühtus nepmanliku praktikaga ja nende ideoloogid astusid välja kui nepmanliku kodanluse esindajad, kes püüdsid tõendada, et kommunistlik partei nepile üleminekuga on loobunud sotsialistliku ühiskonna ülesehitamisest ja et

Nõukogude Venemaal toimub areng kodanliku korra poole. Just sellepärast nad kutsusidki kodanlikku intelligentsi üles koostööle nõukogude võimuga.

Kuid "tähistevahetajatest" võis ühte osa isegi progressiivseks pidada, kes tööpoolest olid valmis nõukogude võimuga ausalt koos töötama nõukogude kodumaa taastamise heaks ja kutsusid ka kodanlikku intelligentsi tõelisele koostööle. Üks selliseid oli kirjanik Aleksei Tolstoi, kes 1921.a. Berliinis ühines "tähistevahetajate" grupiga "Nakanune". Hiljem pöördus ta tagasi Nõukogude Liitu ja läks täielikult üle nõukogude võimu poolele.

Selline nõukogude võimule vaenulike rühmituste lõhenemine oli ühtlasi nende endi nõrgenemise sümptomiks ja kaudselt ka revolutsioonilise leeri kindlustumise näitajaks. Partei XII konverents märkis: "Kõik tähendatud lagunemise, laostumise ja ümberrühmitumise protsessid, mis leiavad aset nõukogudevastases leeris, on tingitud... sellest, et Nõukogude riigi raamides leiab aset kapitalismi osalise taassünni protsess, mis põhjustab niinimetatud "uue kodanluse" elementide kasvu (kaupmehed, erarentnikud, mitmesugused vabakutselised linnas ja maal, külas kulaklus jne.)"¹.

Kuid siinjuures ei tohi hetkekski unustada, et need vaenulikud voolud ja parteid nüüdsetes uutes tingimustes muutsid oma endist taktikat. Nad püüdsid igati ära kasutada nõukogulikku legaalsust oma kontrrevolutsioonilistes

¹ NLKP kongresside... otsused, I osa, lk.667.

huvides ja hoidsid kurssi nõukogude režiimisse "sissekasvamisele". Nad püüdsid nõukogude korda järk-järgult muuta kodanliku demokraatia suunas, mis nende arvestuste järgi edasi pidigi ümber kasvama kodanlikuks režiimiks.

Eriti püüdsid nõukogudevastased parteid ja voolud ära kasutada kooperatsiooni, mis oli muutunud poliitiliselt küllalt tugevaks jõuks ja oli sotsialismi elemendiks maal. Just sellepärast nad põlgasidki kooperatsiooni põhihuviseid, selle uut sisu (kooperatsiooni kui vormi vastu ei olnud neil midagi) ja püüdsid kooperatsiooni iga hinna eest muuta kontrrevolutsiooni tugisambaks, kulaku tööriistaks, mille kaudu õõnestada töölisklassi ja talurahva liitu ning tööliste ja talupoegade riiki tervikuna. Sellepärast pidi kommunistlik partei erilise tähelepanu koondama maale.

Üldse iseloomustab taastamisperioodi külas ühelt poolt keskmike arvu ja osatähtsuse kasvamine, teiselt poolt toimus ka teatav kulaklike elementide kasv (kuigi piiratud ulatuses). Selle tulemusel 1925.aastaks küla sotsiaalne koosseis osutus järgmiseks:¹

külaproletariaat moodustas 4,4% talupoegkonnast		
kehvikud	- 24%	"
keskmikud	- 67-68%	"
kulakud	- 4-5%	"

Taastamisperioodi tähtsaimaks majanduslikuks tulemuseks oli linna ja maa majandusliku koostöö tugevnemine,

¹ vt. NSV Liidu ajalugu. Sotsialismi ajajärk (1917-1957), Tallinn 1957, lk.267.

mis kindlustas nii tööstuse kui põllumajanduse edasise tõusu.

Seega samal ajal, kui meie maa sammus edasi, kui kasvasid ja arenesid majanduse sotsialistlikud vormid, kui toimus töötavate masside poliitilise teadlikkuse ja aktiivsuse tõus, aktiviseerus ka klassivaenlane nii linnas kui maal. Kapitalistlike elementide järkjärguline väljatõrjumine tööstusest ja kaubandusest, samuti ka kulaku piiramise poliitika külas, kutsus esile kõigi nõukogudevastaste elementide ja vaenulike parteide vastupanu ning viis klassivõitluse teravnemisele kogu maal. Klassivõitluse keskseks küsimuseks juba alates partei VIII kongressist 1919.a. oli võitlus keskmiku pärast, kes moodustas talurahva tohutu enamuse. Küsimuse sisu seisis selles, kas proletariaat suudab keskmiku isoleerida kulakust ja kaasa tõmmata sotsialismi ülesehitamisele või ei suuda ta seda. J.V.Stalin ÜK(b)P XIV kongressil ütles: "Ometi on maal praegu peaülesandeks võitlus keskmiku enda poole võitmise eest, võitlus keskmiku eraldamise eest kulakust, võitlus kulaku isoleerimise eest keskmikuga kindla liidu loomise abil."¹

Kulak omakorda püüdis keskmikku endaga kaasa viia ja osutas visa vastupanu igale uue majanduspoliitika avaldusele, nagu põllumajandusmaksule, sest kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus andsid põllumajandusmaksule terava klassiiseloому, asetades maksu pearaskuse kulakutele.

¹ J.V.Stalin, Teosed, 7.kd., lk.322.

Väiksearvuline, kuid majanduslikult veel küllalt võimas kulaklus ja samuti ka nepmanid, olles varustatud poliitiliste kogemustega ja olles sidemeis iga liiki anti-nõukogulike elementidega linnas ja maal ning välisimperialistide agentidega, püüdsid sotsialismi ülesehitamist nurja ajada, püüdsid mööda hiilida nõukogude seadustest, teostasid spekulatiivseid mahhinatsioonid, nepmanid-rentnikud raiskasid neile renditud riiklikke varandusi, rikkusid tööseadusandlust. Kulakud ei tunnustanud ja rikkusid nõukogude maaseadust, tegelesid liigkasuvõtmise, ekspluateerimise ja spekulatsiooniga ega tunnustanud põllumajandussaaduste maksimumhinda. Ühtlasi püüdis kulak nn. "kääre" hinnapoliitikas ära kasutada keskmiku enda poole võitmiseks. Leivavilja maksimumhindadele kulak vastas kehvikuteilt ja keskmikelt leivavilja kokkuostmisega, et sel teel ise hindu dikteerida ja neid kõrgel hoida. Kuid Nõukogude valitsus kukutas 1925.a. selle kulakluse manöövri läbi, laskis riigi tagavaradest turule mõnikümmend miljonit puuda odavat vilja ning lõi sellega alla teravilja hinnad ka sellistes suurtes tööstusrajoonides nagu Moskva, Leningrad, Donbass jt.

Mõningates kohtades maal säilisid ka veel sõjakommunismi igandid, nagu keskmike meelevaldne kulaku hulka arvamine, keskmiku isoleerimine nõukogulikust ülesehitustööst, administreerimine kas või kooperatsioonide moodustamisel, sotsialistliku seaduslikkuse rikkumine, mis kutsusid töötava talurahva hulgas esile rahulolematuse ja mida kulaklus ruttas jälle ära kasutama keskmiku enda poole võit-

miseks - töölisklassi ja talurahva liidu õõnestamiseks. Kulaklus kui nõukogude ühiskonnas väljasuremisele määratud klass, võttis tarvitusele kõik võitlusmeetodid, mida vähegi oskas, alates laimust ja lõpetades terroriga.

Maal liikusid ringi nõukogude võimule vaenulike elementide - bandiitide jõugud. Seda kirjeldab N.Ostrovski oma teoses "Kuidas karastus teras". Ta kirjutas: "Umbteedel kasvasid lagunened vagunite ja külmade vedurite kalmistud. Linna ümbruses aga, mööda metsateid ja sügavaid nõgusid, hulkus Orliki jõuk nagu verejanuliste ilveste kari. Jõuk tungis kallale vaikseile vallakeskustele." Ja edasi kirjutatakse: "Bandiidid kihutasid rammusail hobustel mööda küla ja raiusid mõõkadega surnuks kinnivõetud inimesi, raiusid vuhinal, nagu lõhutakse puid. Nad tulistasid harva, sest hoidsid padruneid."¹

Kuid ka proletariaat ja töötav talurahvas ei seisnud sel ajal käed rüpes, vaid võitles. "Verejanuline elukas tuleb tappa. Ainult siis saab võimalikuks rahulik töö ega ole tarvis vaadata iga pöösa taha. Kiskjat ei tohi ära kohutada. Siin, selles surmaheitluses, annab võidu ainult võitleja vastupidavus ja ta käe kindlus," ütlevad töölised Ostrovski suu läbi.²

Kulak ja teised nõukogude võimu vaenlased püüdsid ära kasutada ka nõukogude korra legaalseid võimalusi igasuguste provokatsiooniliste nõudmiste esitamiseks. Nad püstita-

¹ N.Ostrovski, Kuidas karastus teras, Tallinn 1952, lk.205-206.

² Sealsamas, lk.208.

sid loosungi: "Nõukogude eest, kuid ilma kommunistideta!" See jälle näitab, et nõukogud kui vorm olid neile vastuvõetavad, kuid nõukogud töölisklassi ja töötava talurahva diktatuuri organina olid vastuvõtmatud, mida taheti likvideerida. Sellepärast organiseerisid nad nõukogude aktivistide, parteitöötajate, ajalehtede korrespondentide jt. nõukogude inimeste tagakiusamisi ja tapmisi.

Eriti teravad vormid võttis klassivõitlus rahvuslikel ääremaadel, kus kulaklusel õnnestuski ajuti ebateadlikke talupoegi ära kasutada oma huvides. Nii organiseeriti 1924.a. augustis Nõukogude võimu vastane väljaastumine Gruusias, mida toetasid ka imperialistlikud riigid ning finantseerisid II Internatsionaali liidrid. Kuid Gruusia töölisklass koos töötava talurahvaga likvideeris selle nurjatu mässukatse.

Kulakluse aktiviseeruvale tegevusele ideoloogilist abi osutasid iga liiki oportunistid, kes olid parteisse pugunud. Parempoolsed oportunistid - Buhharin jt. rahva-vaenlased, olid alles purustamata ning püüdsid parteid oma ideoloogiaga risustada, rääkisid kulakluse rahulikust "sissekasvamisest" sotsialismi jne. Buhharin ja tema grupp püstitasid loosungi "Rikastuge!", mis tegelikult tähendas kapitalistlike elementide ohjeldamatut kasvu külas, kapitalismi restaureerimist NSV Liidus ja keskmiku eraldamist paljumiljonilisest talurahva massist. See oli töölisklassi ja talurahva liidu lõhestamise poliitika, et nurja ajada sotsialismi ülesehitamine meie maal.

Pärast nepile üleminekut aktiveerusid uuesti ka menševikud ja esseerid, kes juba alates Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamisest ja läbiviimisest aktiivselt ja mitte päris edutult töötasid talurahva hulgas, andes talurahvale uduseid ja tühje ning ebareaalseid lubadusi. Sest nad ülehindasid endiselt talurahva osa, ega mõistnud proletariaadi juhtivat osa. Sellepärast nad püüdsidki enda poole võita just talurahva masse, kes pealegi moodustasid elanikkonna tohutu enamuse. See kujutas aga tõsist ohtu tööliklassi ja talurahva liidule ning sotsialismi ülesehitamisele üldse. Nepis nägid nad kapitalismi restaureerimist. Sellepärast nad püüdsid kõigiti desorganiseerida Nõukogude vabariigi majanduslikku elu, tekitada segadust kommunistliku partei ridades, tungida kooperatsiooni ja ametiühinguisse jne. Menševikud ja esseerid kasutasid ära kõik võimalikud nii legaalsed kui ka illegaalsed vastutöö võimalused, kohkumata tagasi terroristlikust ja diversioonilisest tegevusest. Samuti olid nad sidemeis välismaiste imperialistidega. Selle tõttu nende nõukogude võimu vastase tegevuse panus ei olnud kaugeltki väike. Esseerid tuli lõplikult purustada.

1922.a. juulis-augustis toimuski Moskvas parempoolsete esseeride kohtuprotsess, mis paljastas nad kui endise Venemaa suurima väikekodanliku partei. Protsessil esseeride kaitseks püüdsid välja astuda II Internatsionaali oportunistid, mis aga ei õnnestunud. Kohus mõistis esseeride kogu tegevuse hukka. 15 esseeride liidrit mõisteti maha-

laskmisele, kuid Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee Presiidium pani selle otsuse täideviimise seisma ja otsustas, et kui esseerid alustavad veel oma vaenulikku tegevust nõukogude võimu vastu, siis kohe esimese juhuse ilmnemisel viiakse seismapandud otsus täide.

Kõige raskematel ja vastutusrikkamatel momentidel meie maa elus astusid partei vastu välja ka trotskistid. NSV Liidu II nõukogude kongress 1924.a. algul märkis, et Trotski koondas enda ümber kõik antileninlikud elemendid ja parteid. Parteivastasesse võitlusse ühinesid kõik opositsioonilised rühmitused - trotskistid, detsistid, nn. "pahempoolsete kommunistide" jäänused ja "töölisopositsioon".¹ "Pahempoolsed kommunistid", trotskistid, detsistid jt. marksismi-leninismi vaenlased tahtsid partei tähelepanu peamistelt päevaküsimustelt kõrvale juhtida. Oma olemuselt trotskistide tegevus kujutas töölisklassi ja talurahva liidu õõnestamist. Nii sundisid nad parteile peale diskussiooni ametiühingute küsimuses. Nad meelega ajasid lõkkele ja teravdasid vastuolusid parteis, lõhestasid partei ühtsust. Trotskistlik-buhhaarinlikud kapitalismi restauraatorid ja nende jälgedes väljaastuv "töölisopositsioon", detsistid jt. püüdsid parteituid masse üles ässitada partei vastu, lüüa lõhet töölisklassi, nõrgestada tema jõude ja mõju eelkõige töötava talurahva hulgas. Seetõttu ka diskussioon ametiühingute küsimuses väljus antud küsimuse raamest ja

¹ Vt. Съезды Советов СССР в постановлениях и резолюциях, М. 1939, Ик.33.

võttis palju sügavama tähenduse. Võitlus selles küsimuses kasvas üle küsimuseks töölisklassi suhtumisest talurahvasse, kes hakkas sõjakommunismi vastu välja astuma, küsimuseks partei suhtumisest töötajate parteitutesse massidesse, üldse küsimuseks partei lähenemisest massidele uuel rahvamajanduse ülesehitamise perioodil.

Partei X kongressil V.I.Lenin tegi kokkuvõtte toimunud diskussioonist ja mõistis hukka trotskistide vaenulikud seisukohad "... sest säärane väljaastumine raske kevade eel oli kahjulik. Seda ei näinud ainult pimedad."¹ Kongress võttis vastu leninliku platvormi ametiühingute küsimuses ja kiitis heaks 1918.a. toimunud esimese ülevenemaalise ametiühingute kongressi resolutsiooni, kus rõhutati, et "Ametiühingud kui proletariaadi klassiorganisatsioonid, mis on organiseeritud tootmisprintsibi järgi, peavad võtma endale peamise töö tootmise organiseerimisel ja meie maa purustatud tootlike jõudude taastamisel."²

Selline pidi olema ametiühingute osa proletariaadi diktatuuri ajal.

Vaatamata sellele lüüasaamisele, trotskistid ei loobunud oma üritusest ja juba XII kongressi eel aktiviseerisid taas oma tegevust, et parteid kõrvale juhtida tema õigelt teelt. Nii tegi Trotski ettepaneku mitterentaablite ettevõtete (nagu Putilovi, Brjanski jt.) sulgemiseks. See tähendas aga juba arenema hakanud rasketööstuse kahandamist. Samuti nõudis Trotski nn. "tööstuse diktatuuri", mis ei

¹ V.I.Lenin, Teosed, 32.kd., lk.189.

² NLKP kongresside... otsused, I osa, lk.534.

tähendanud midagi muud, kui tööstuse taastamist ja edasiarendamist talurahva ekspluateerimise tugevdamise arvel. See oleks äärmiselt halvasti mõjunud tööliklassi ja talurahva liidule üldse. Samal ajal Buhharin, Krassin, Sokolnikov jt. nõudsid väliskaubanduse vaba voli Nõukogude Liidu turgudel ning osalist väliskaubanduse monopoli kaotamist. See oleks tähendanud "kaubanduslikku interventsiiooni" Nõukogude Liidu vastu. Seega piirdus väliselt küsimus majandusliku sfääriga, mille taga aga peitus väga sügav nõukogude võimule vaenulik poliitika. Partei XII kongress mõistis hukka need vaenulikud seisukohad.

1923.aasta sügisel trotskistid võtsid ette uue ja väga agara rünnaku vahetult kommunistliku partei ja tema Keskkomitee vastu. 1923.a. sügis oli aeg, mil partei juht V.I.Lenin oli haige ja mil partei, pingutades kõiki jõude, võitles järjekordselt majandusliku raskuste (turustamiskriis, hindade ja rahakursi stabiliseerimine) ületamise eest. Teiselt poolt oli selleks ajaks juba selgelt ilmnenud tööstuse ja põllumajanduse teatav tõus, tööliklassi deklasseerumine oli lõppenud ning tööliklassi kultuuri- taseme ja aktiivsuse kasv olid loonud pinna siseparteilise demokraatia laiendamiseks. Keskkomitee juba hakkaski selleks 1923.a. septembris vastavaid ettevalmistusi tege- ma.

Just seda momenti kasutasidki ära kõik opositsioonilised ja vaenulikud rühmad partei Keskkomitee ründamiseks, et nurja ajada Keskkomitee plaane. Nii saatis Trotski

1923.a. oktoobris partei Keskkomiteele kirja, kus otseselt laimas Keskkomitee tööd. Pärast seda saadeti Keskkomiteele veel nn. 46 avaldus, kuhu olid alla kirjutanud trotskistide ja detsistide, "pahempoolsete kommunistide", "töölisopositsiooni" rühmade jäänused. Need kirjad said väga kiiresti laiadele partei liikmete, tööliste ja õppiva noorsoo hulkadele teatavaks nii Moskvas kui ka väljaspool.

Trotski ja tema pooldajad oma avalduses süüdistasid vaenulikult Keskkomiteed ja parteid (vaatamata silmaga nähtavatele ja käega katsutavatele edusammudele meie rahvamajanduses) mitteõiges juhtimise poliitikas, milline nagu viiks meie maa paratamatule hukkumisele. Selline trotskistide kampaania oli väga kahjulik ja sellepärast juba 1923. a. oktoobris Keskkomitee ja Keskkontrollkomisjoni ühine pleenum mõistis trotskistide seisukohad hukka ja tunnistas ebaõigeiks ning otsustas selle küsimusega mitte rohkem tegelda ega Keskkomiteest kaugemale viia.

Trotski ja tema 46 pooldajad ei tunnustanud seda otsust ja jätkasid oma rünnakut.

5. detsembril 1923. a. Poliitbüroo ja Keskkontrollkomisjoni Presiidium avaldasid oma resolutsiooni siseparteilise töö kohta. Trotski vastas sellele oma kirjaga "Uus kurss", mis kujutas endast trotskistide väga kahjulikku fraktsioonilist manifesti. Opositsioon tegutses väga aktiivselt, saatis oma esindajad üle kogu maa laiali ning võitlus võttis äärmiselt terava kuju. Algas ennekuulmatu laimukampaania Keskkomitee aadressil.

Trotskistide fraktsioonilises manifestis kajastusid järgmised põhimõtted: 1) riigiaparaadi bürokratismi vastase võitluse loosungi raskuspunkt suunati parteiaparaadi "bürokratismi" vastu, s.o. parteiaparaadi lammutamisele ja riigiorganite lahutamisele parteist; 2) partei "baromeetriks" seati õppiv noorsugu, mitte aga võitlustes karastunud partei vana põhikaader, kes oli trotskistide arvates mandunud; 3) ei tunnustatud parteidistsipliini; 4) parteid kujutati ette kui mingisugust voolude ja fraktsioonide kogusummat, kusjuures kõik rühmitused ja fraktsioonid pidid olema üheõiguslikud; 5) partei Keskkomitee pidi olema mitte partei juhtija, vaid vahetalitaja nende rohkete voolude ja rühmituste vahel. Seega trotskistid ignoreerisid partei X kongressi otsust fraktsioonide keelamise kohta parteis.¹

VK(b)P XIII konverents 1924.a. jaanuaris arutas ja analüüsis opositsiooni olemust ja märkis: "... et praeguse opositsiooni näol on meil tegemist mitte ainult bolševismi revideerimise katsega, mitte ainult otsese leninismist taganemisega, vaid ka selgekujulise väikekodanliku kallakuga. Pole vähimatki kahtlust, et objektiivselt peegeldab see opositsioon väikekodanluse survet proletaarse partei positsioonidele ja tema poliitikale."² Ja edasi märgitakse resolutsioonides, et just sellepärast "Partei tervikuna peab neid hädaohte nägema ja partei proletaar-

¹ vt. NLKP kongresside... otsused, I osa, lk.775-776.

² Sealsamas, lk.776.

set joont valvsalt kaitsma.

Selle väikekodanliku kallaku vastu peab kogu meie partei süstemaatilisel ja energiliselt võitlema."¹

Nii partei XIII konverents kui ka suuremad proletaarsed parteiorganisatsioonid, kes arutasid opositsiooni küsimust, mõistsid halastamatult hukka opositsiooni väikekodanlikud kõikumised. Ühtlasi konverents ühines veelkordselt X kongressi otsusega fraktsioonide keelamise kohta ja pidas õigeks karistust kuni parteist väljaheitmiseni. See ettepanek tehti ka partei XIII kongressile.

Seega trotskistid said diskussioonil järjekordselt lüüa ega saanud oma kahjulikke eesmarke ellu viia. NSV Liidu II nõukogude kongress rõhutas, et trotskistid sundisid parteile peale diskussiooni, kuid diskussioon neid ei aidanud. Trotskistid selle tulemusel olid kõikjal, kogu Nõukogude Liidus, purustatud ja partei jäi truuks leninismile.²

Diskussioon tegelikult oli nepi tingimustes aktiveerunud kodanluse ja tema ideoloogide järjekordne rünnak partei ja partei poliitika vastu, kus trotskistid olid vaid klassivaenlaste suuvoodriks.

Ka partei XIII kongressi ja Kominterni V kongress ise loomustasid trotskismi kui parteis esinevat väikekodanliku kallakut ja mõistsid selle otsustavalt hukka, kui hädaohtliku nii partei ühtsusele kui ka proletariaadi diktatuurile üldse, sest kõik partei diskussioonid Trotskiga

¹ vt. NLKP kongresside... otsused, I osa, lk.777.

² Съезды Советов СССР..., lk.33.

näitasid, et viimane läheneb talurahva küsimusele antile-ninlikult. VK(b)P Keskkomitee pleenum 1925.a. jaanuaris märkis: "Vead selles küsimuses muutuvad eriti ohtlikuks just nüüd, uus partei, viies ellu loosungit "näoga küla poole", töötab intensiivselt selleks, et linnatööstuse ja talumajanduse koostööd tugevdada, et laiu talurahva hulki nõukogulikku ülesehitustöösse kaasa tõmmata, et nõukogusid elustada jne., ja kus revolutsiooni endised edusammud või äpardumised olenevad just sellest, kas proletariaadi ja talurahva vahekord on õige või ebaõige."¹

Trotskism ei avaldanud oma negatiivset mõju mitte ainult talurahvale, vaid ka parteitutele töölistele, noorsoole, Punaarmeele, Punalaevastikule ja kogu Kominternile, takistades viimase bolševiseerumist ja andis tegelikult ideelis-poliitilist toetust bolševismi vastastele II Internatsionaali leerist.

Sellepärast koondas Keskkomitee partei read aktiivsele võitlusele trotskistliku opositsiooni vastu ja püstitas parteiorganisatsioonide ette ülesande - igakülgsest selgitada rahvale trotskismi antibolševistlikku, väikekodanlikku iseloomu, mis paratamatult viib töölisklassi ja talurahva liidu purunemisele. 1925.a. jaanuaris toimunud Keskkomitee ja Keskkontrollkomisjoni pleenum otsustas: 1) teha Trotskile kõige kategoorilisem hoiatus ja nõuda täielikku parteidistsipliinile allumist mitte ainult sõnades, vaid ka tegudes, samuti nõuti leninismi ideede vastu peetava võit-

¹ NLKP kongresside... otsused, II osa, lk.113.

luse tingimusteta lõpetamist; 2) vabastada Trotski Revolutsioonilise Sõjanõukogu esimehe kohalt; 3) juhul kui ta katsub veel rikkuda ja ignoreerida partei otsuseid, kõrvaldada ta ka Keskkomiteest; 4) lugeda diskussioon lõpetatuks ja 5) selgitada kogu rahvale trotskismi väikekodanlikku ja kahjulikku olemust, mis viib proletariaadi diktatuuri kõrgeima printsibi - töölisklassi ja talurahva liidu nõrgenemisele.¹ VK(b)P Keskkomitee 1925.a. jaanuari pleenum märkis: "Leninismi "revideerimine" revolutsiooni liikumapanevate jõudude küsimuses (s.o. eelkõige proletariaadi ja talurahva vahekorra küsimuses) peab aga põhjendama mittebolševistlikke vaateid poliitikale, mida partei praegu talurahvaküsimuses teostab... kõik partei diskussioonid Trotskiga toovad meid ikka ja jälle tagasi selle juurde, et Trotski hindab talurahva osa revolutsioonis ebaõigesti antileninlikult. Vead selles küsimuses muutuvad eriti ohtlikuks just nüüd, kus partei, viies ellu loosungit "näoga küla poole", töötab intensiivselt selleks, et linnatööstuse ja talumajanduse koostööd tugevdada, et laiu talurahva hulki nõukogulikku ülesehitustöösse kaasa tõmmata, et nõukogusid elustada jne., ja kus revolutsiooni edasised sammud või äpardused olenevad just sellest, kas proletariaadi ja talurahva vahekord on õige või ebaõige."²

Kuid kommunistlik partei pidades visa ja ägedat võitlust igasuguste marksismi-leninismi revideerijate ja vaen-

¹ vt. NLKP kongresside... otsused, II osa, lk.116.

² Sealsamas, lk.113.

lastega, tuli ise sellest katsumusest välja veel tugevama-
na ja monoliitsemana. Ka Lenini kutse tugevdas parteid uute
proletaarsete jõududega, kommunistid ja parteitud massid
koondusid veelgi tihedamini leninliku partei Keskkomitee
ümber.

2. Partei ridade ja Nõukogude riigiaparaadi tugevnemine.

Leninlik kutse parteisse. Nõukogude elustumine külas

Selleks, et liita killustatud väiketootjaid sotsia-
listliku ülesehitustööga, oli eelkõige vaja tugevdada par-
teiorganisatsioonide kui eesrindliku väesalga endi ridu
ja võitlusvõimet külas. Samal ajal tuli aktiveerida nõu-
kogude organite tegevust ja tõmmata riigi juhtimisse kaa-
sa laiad rahvamassid. Teravnevas klassivõitluse olukorras
VK(b)P X kongress märkis, et "... nüüd saab keskseks päe-
väülesandeks partei liikmete taseme tõstmine koos nende
samaaegse kaasatõmbamisega aktiivsesse osavõttu üldpartei-
lisest elust, samuti partei mõju tugevdamine parteitutes
hulkades, nendele hulkadele lähenemine ja partei lahingu-
valmis seadmine võitluseks kontrrevolutsiooni jõudude vas-
tu."¹

Selle tõttu partei kõige üldisemaks siseparteiliseks
ülesandeks ei olnud mitte partei ridade arvuline laienda-
mine, vaid nende kvaliteedi parandamine, kõigi partei liik-
mete teadlikkuse tõstmine, kommunistliku kasvatus, aktiiv-
suse, isetegevuse ja initsiatiivi arendamine, samuti ka

¹ NLKP kongresside... otsused, I osa, lk.519.

kõigi partei ridade absoluutne ühtsus sellel baasil. Kuna parteisse oli pugunud mitmesugust ebaküpset ja vaenulikku elementi, otsustas partei X kongress läbi viia partei ridade puhastamise. V.I.Lenin ütles 1921.a. septembris:

"Partei tuleb puhastada kaabakatest, bürokraadistunud, autuist, ebakindlaist kommunistidest ja menševikest, kes on "fassaadi" üle vööbanud, kuid südames menševikeks jäänud."¹

Ühtlasi tuli tugevdada partei ridu inimestega vahetult tööpinkide, masina, adra jne. tagant, mitte ainult administratiiv- ja majandustööga tegelevate töötajatega.

Parteitöö keskpunktiks pidid kujunema kommunistlikud rakukesed. Partei vahetuks ülesandeks aga parteitute konverentside ja kongresside töö juhtimine, agitatsioonitöö juhtimine valimiskampaaniate ajal, mitmesuguste ühiskondlike organisatsioonide - noorteorganisatsioonide, naisorganisatsioonide ja kooperatsiooni parteiline juhtimine ning parteitu aktiivi moodustamine parteiorganisatsioonide abilisena.

1921.a. läbi viidud partei ridade puhastamine andis positiivseid tulemusi. V.I.Lenin hindas kõrgelt partei puhastuse tähtsust parteilise juhtimise tugevnemise ja sidemete loomise seisukohast parteitute massidega ning rõhutas, et selle tulemusel tugevnes töötava talurahva juhtimine tööliisklassi poolt. V.I. Lenin 1922.a. märtsis metallitöölise kongressi kommunistliku fraktsiooni istungil ütles: "Pärast seda, kui alustasime partei puhastust ja ütlesime

¹ V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.21.

endale: "Omakasupüüdjad, parteile külge kleepunud inimesed ja vargad - välja", on meil asi paremaks muutunud. Ligi-kaudu sada tuhat viskasime välja, ja see on suurepärane, kuid see on alles algus."¹

Ühtlasi rõhutab V.I.Lenin, et järgmine vaenlane parteis, kellest me peame vabanema, on kommunist-bürokraat, ja et: "Järgmine puhastus tuleb kommunistide vastu, kes peavad ennast administraatoriteks."² Ühtlasi püstitab V.I.Lenin tähtsaima ülesandena: "Kontrollida inimesi ja kontrollida töö tegelikku täitmist - selles ja veel kord selles, ainult selles on nüüd kogu töö, kogu poliitika raskuspunkt. See ei ole mõne kuu ega ühe aasta töö, vaid mitme aasta töö."³ Partei X kongressi otsusega loodigi partei ühtsuse ja autoriteedi kõvendamiseks kontrollkomisjonid, kes võitlesid igasuguste bürokratismi ja karjerismi nähtude vastu parteis.

Ka partei XI kongress näeb ette partei ridade tugevdamise abinõud:

1) igati kõvendada siseparteilist solidaarsust, üksmeelt ja ühtsust;

2) tugevdada ideelist kommunistlikku kasvatustööd, eelkõige noorte partei liikmete hulgas;

3) kõvendada partei distsipliini.⁴

¹ V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.198.

² Sealsamas, lk.199.

³ Sealsamas.

⁴ NLKP kongresside... otsused, I osa, lk.630.

Partei XII kongress rõhutas ka riigiaparaadi töö süstemaatilise parandamise tähtsust töölisklassi ja talurahva liidu tugevdamisel. Vastavalt V.I.Lenini juhendile otsustas kongress ühendada Keskkontrollkomisjoni ning Töölaliste ja Talupoegade Inspeksiooni üheks organiks - Keskkontrollkomisjoniks ja Tööliste-Talupoegade Inspeksiooniks. Uus loodud organ pidi kindlustama partei ühtsuse, tugevdama parteilist ja riiklikku distsipliini ning pidama riigiaparaadi töö parandamise eesmärgil otsustavat võitlust bürokratismiga.

Samuti 1923.a. oktoobris toimunud VK(b)P Keskkomitee ja Keskkontrollkomisjoni ühine pleenum, kus arutati partei siseolukorra küsimust ja Trotski 8.oktoobri laimavat väljaastumist (millest oli eespool juttu), märkis, et mõned parteiorganisatsioonid on eraldunud töötavatest massidest, mis on tingitud nende siseparteilisest nõrkusest ning bürokraatlikest ja sõjaaegsetest meetoditest nendes organisatsioonides, millistest tuleb otsustavalt loobuda.

Kõigi eespool märgitud abinõude tarvitusele võtmine kindlustas parteiorganisatsioonide edasise kasvu ja arengu, aitas likvideerida majanduslikud raskused ja siseparteilise elu puudused ning tagas laialdase arengu siseparteilisele demokraatialle.

21.jaanuaril 1924.aastal tabas kommunistlikku parteid ja nõukogude rahvast raske kaotus - suri V.I.Lenin, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei ja Nõukogude riigi looja, kogu maailma töötava rahva juht. Nendel rasketel leinapäevadel VK(b)P Keskkomitee oma üleskutses "kõigile tööliste-

le" näitas kätte suuna edaspidiseks: "... selleks, et saada jagu neist vaenlastest, et võita kasvav kodanlus majanduslikus võitluses, et seada nii nagu vaja korda meie vere hinnaga kättevõidetud majandus, meie proletaarsed vabrikud ja tehased, et kõvendada ja kindlustada meie liitu talurahvaga, on vaja kogu proletariaadi ennastsalgavat tööd."¹

Pärast armastatud juhi surma saatis töölisklass oma parimad pojad parteisse - see oli leninlik kutse parteisse. Partei XIII kongressiks (1924.a. mais) astus parteisse üle 200 000 inimese. Partei sotsiaalne koosseis seoses sellega muutus järgmiselt:

Parteis oli	Töölisi %	Talupoegi %	Teenistujaid %
1) kuni leninliku kutseni	45,75	24,6	29,65
2) pärast leninlikku kutset 1924.a. maiks	55,4	23	21,6

Samal ajavahemikul tootvalt töölt olevate tööliste arv parteis kasvas 17%-lt - 35,3%-le.²

Pärast leninlikku kutset parteisse talupoegade ja teenistujate arvulise näitaja vähenemine on seletatav sellega, et tol perioodil kõigist teistest töötajate kategooriatest (peale tööliste) parteisse vastuvõttu ajutiselt piirati. Kuid leninliku kutse tulemusel uuenes ja tugevnes just partei proletaarne tuumik, eelkõige töölistega vahetult tööpinkide tagant, mida näitavad alljärgnevad arvud:

¹ NLKP kongresside ... otsused, I osa, lk. 803.
² "XIII съезд РКП/б/. Стенографический отчет", м. 1924, lk.122.

Töölisi vahetult tööpinkide tagant¹

1923.a.	17%	partei	koosseisust
1924.a. mais	35,3%	"	"
1925.a. jaanuaris	39,7%	"	"
1925.a. aprillis	40,8%	"	"

Seoses partei ridade koosseisu muutumisega proleta-riaarsemaks muutus partei ühtlasi tugevamaks ja monoliitsemaks.

Kuid samal ajal oli kommunistide osatähtsus maal veel väike ja partei ridade arvuline kasv aeglane. See näitab seda, et talurahva kui killustunud väiketootja teadlikkus ei olnud veel sellisel tasemel nagu proletariaadil, talurahva sotsialistlik teadlikkus alles kujunes aegamööda. Talurahva määratu enamus - keskmik - mõistis küll seda, et nõukogude kord on talle kasulik ja läks temaga kaasa, kuid taastamisperioodil jäid keskmikud oma suures enamuses ikkagi väiketootjateks - eraomanikeks. Sotsialistlike vormidega külas olid seotud siiski väga vähesed talurahva tohustust hulgast.

Talurahva sotsialistlik teadlikkus kujunes sedamööda, kuidas kujunes küla kui tervik ise ümber harituks ja sotsialistlikuks, s.o. masinate tööle rajanevaks kollektiivseks suurmajapidamiseks.

Peale märgitu parteirakukestel endil külas ei olnud vajalikke organisaatorlikke jõude niihästi parteitöö korraldamiseks rakukeses endas kui ka töö korraldamiseks laia-

¹ "Известия ЦК РКП/б/", № 15-16, 21 апреля 1925 г., лк.5-6.

des talurahva hulkades. Sellepärast juba partei XII kongress märkis, et lähema aasta jooksul tuleb vähemalt pooltele vallarakukestele ja suurematele küllarakukestele kindlustada palgalised organisaatorid või sekretärid niisugustest inimestest, kellel endil on juba parteitöö alal vajalikud kogemused olemas.

Samuti oli vaja talupoegadest kommunistide hulgas töhustada poliitilise ja põllumajandusliku kirjaoskamatuselike likvideerimist. Sel eesmärgil otsustati küllasse saata 5-6 nädalaks 3-4 inimesest moodustatud grupid (kes ise tunneksid üldist kirjaoskust, loodusteaduse ja agronoomia ning marksismi-leninismi elementaarseid põhialuseid), kes õpetaksid talupoegi-kommuniste. Samuti peeti vajalikuks suunata nõukogude ja parteikoolide lõpetajatest võimalikult rohkem inimesi maale, kes oleksid suutelised lahendama majandusliku, poliitilise ja kultuurieluga seoses olevaid küsimusi.¹ Need olid abinõud töölisklassi ja talurahva poliitilise liidu tugevdamiseks.

Seega kommunistlik partei koondas erilise tähelepanu maale, parteirakukestele ja nende poolt teostatavale poliitikale, samuti parteirakukeste endi kasvatamisele ja harimisele.

Seoses kommunistliku partei kui terviku tugevnemisega, nagu eespool nägime, pandi rohkem rõhku ka külla parteiorganisatsioonide - kui parteiliini teostamise tugipunktide - tugevdamisele. Ajavahemikul 1925.a. jaanuarist - aprillini

¹ Vt. NLKP kongresside... otsused, I osa, lk.747.

partei Keskkomitee tutvus küla parteiorganisatsioonide olukorra ja isikulise koosseisuga. Kontrolli tulemusel parteiorganisatsioonid puhastati võõrastest ja laostunud elementidest ning tugevdati neid uute liikmete vastuvõtu teel. Ajavahemikul partei XIII-XIV kongressini kommunistide-talupoegade arv külas kasvaski 136 000-lt - 202 000 inimesele, mis moodustas siiski kõigest 0,37% kogu täisealisest maaelanikkonnast.¹

Seega kommunistide read maal kasvasid, kuid juurdekasv oli veel äärmiselt väike, kui arvestada seda, et 18 - 60-aastaseid inimesi talurahva hulgas oli umbes 54 miljonit. Vaatamata kõigele toimus 1924.-1925.aastal töötava talurahva poliitilise aktiivsuse märgatav tõus kogu maal. Selle eredamaks näitajaks ongi talurahva eesrindliku osa püüd astuda kommunistliku partei ridadesse. 1924.a. teisel poolel näiteks VNFSV keskkubermangudes võeti parteisse vastu 3631 talupoega, Uraalis - 657, Põhja-Kaukaasia kraisis - 642, Ukrainas - 641 talupoega.² Üldse 1924.-1925.a. jooksul partei read kasvasid enam kui kaks korda. Enne leninlikku kutsset oli parteis 446 000 liiget ja liikmekandidaati, 1925.a. 1.novembriks aga 1 025 000 liiget ja liikmekandidaati.³

See ei olnud lihtne partei/ridade arvuline kasv, vaid koos sellega toimus ka partei kui terviku poliitiline ja organisatsiooniline tugevnemine, tihenes tema side töötavate massidega, tugevnes proletariaadi juhtiv osa, kes üha

¹ J.V.Stalin, Teosed, 7.kd., lk.333.

² "Известия ЦК РКП/б/" № 9, 1925 г., Ик.12.

³ vt. J.V.Stalin, Teosed, 7.kd., lk.330.

kindlamini viis enda järel ka töötava talurahva laiad massid. Kommunistlik partei koondus üha kindlamini leninliku lipu alla. Laiad töötajate massid vaatasid parteile kui kollektiivsele juhile, kes viib neid edasi teel, mille näitaskätte V.I.Lenin. Töötav talurahvas uskus, et V.I.Lenini loodud partei - kommunistlik partei - täidab kõiki V.I.Lenini poolt antud juhendeid ning viib ellu linna ja maa koostöö, ja sellepärast töötav talurahvas läks partei poolt kättenäidatud teed.

Kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus teostasid 1924.-1925.a. jooksul rea poliitilisi ja majanduslikke abinõusid, et maal tõsta parteiorganisatsioonide autoriteeti ja elustada nõukogude tegevust. Kogu töötav rahvas oli vaja liita aktiivse sotsialistliku ülesehitustööga, oli vaja tõsta rahva materiaalsed ja kultuurilist taset ja selle kaudu kindlustada töölisklassi majanduslikku ja kultuurilist liitu. Selleks oli eelkõige vaja tihendada partei sidemeid laiade töötava talurahva massidega ja nad kindlalt viia enda järele.

Sellepärast Keskkomitee pleenumitel, konverentsidel ja kongressidel arutati parteitööd külas. Partei XIII kongress suunas kõik otsused peamise eesmärgi saavutamisele - koondada kehvistu ja keskmikud töölisklassi ümber, tõsta nende poliitilist teadlikkust ja liita nad sotsialismi ülesehitamisele. Pärast partei XIII kongressi 1924.a. loodi Keskkomitee juurde erikomisjon tööks maal. Komisjoni kuulusid V.M.Molotov - esimees, J.V.Stalin, M.I.Kalinin, L.M.Ka-

ganovits, N.K.Krupskaja jt. 1924.a. septembris see komisjon muudeti Keskkomitee alaliseks konsultatsiooniorganiks töö alal maal.

Komisjoni liikmed ja ka partei Keskkomitee sekretärid õppisid küla olukorda põhjalikult tundma, nii talurahva meeoleolusid kui ka parteiorganisatsioonide ja nõukogude tööd. Nad sõitsid kohtadele, vestlesid talurahvaga ja koha-pealsete parteitöötajatega, esinesid talurahva koosolekutel, tutvusid küla aktiiviga ja eesrindlike talupoegadega, käisid sovhoosides ja põllumajanduslikes kommuunides. Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee esimees M.I.Kalinin sõitis väga sageli maale ja selgitas seal talurahvale nõukogude võimu olemust, tööliste ja talurahva liidu tähtsust. Kuulas ära kõik talurahva soovid ja kaebused ning sisendas töötajates peremehetunnet oma kodumaal. Partei ja valitsuse juhid esinedes talurahva koosolekutel, rõhutasid, et külatöötajad võivad töölistele olla suureks abiks Nõukogude riigiaparaadi tugevdamisel, mis ongi tööliisklassi ja talurahva liidu poliitiliseks kehastuseks. M.I.Kalinin rääkis talurahvale, et just talurahvas täidab ühiskondliku töö ahelas oma kindlat osa, ja kui see ahel rebneb talupoja osas, siis jääb seisma kogu mehhanism. Tugevamateks "kinnitusvahenditeks" on nõukogude riiklikud organid, rõhutas Kalinin.¹

Keskkomitee juures asuva alalise komisjoni töö oli erakordselt aktiivne, komisjoni istungitel arutati läbi tohutu hulk küsimusi, mis haarasid külaelu kõiki külgi.

¹ vt. M.И.Калинин, Статьи и речи. 1919-1935, Изд.175-176.

Komisjon oma organisatsioonilise struktuuri poolest oli jaotatud alakomisjonideks, millised tegelesid kindlate küsimuste ja aladega, näiteks ajakirjandusega tegelev komisjon - 19-liikmeline, kuhu kuulusid ka ajalehtede "Bednota", "Krestjanskaja Gazeta", ajakirja "Batrak" ja kirjastuse esindajad, samuti külakorrespondendid ja talupojad. Kultuur-šefluskomisjoni kuulusid partei Keskkomitee agitatsiooni- ja propagandaosakonna töötajad, samuti Moskva komitee, ÜLKNÜ, naisosakond jt. esindajad.

Komisjonide ulatuslik koosseis abistas kohalike parteiorganisatsioonide tööd kõikvõimalikes konkreetsetes küsimustes. Eriti aktiivselt töötasid poliitharidustöö ja ametiühingutöö alakomisjonid. Komisjonid töötasid välja reaabinõusid nii küla majandusliku elu parandamiseks (nagu põllumajandusliku krediidi organiseerimise, kooperatsiooni arendamise, maaparanduse jt. küsimustes), kui ka organisatsioonilis-poliitiliseks kindlustumiseks (töö kohaliku nõukogude aparaadiga, nõukogude ümbervalimised, valla eelarve jne.). Suurt tähelepanu pöörati ka talurahva poliitilise teadlikkuse tõstmisele.

1924.a. oktoobris toimus VK(b)P Keskkomitee juures küla parteirakukeste sekretäride nõupidamine, kus esines J.V. Stalin ettekandega partei järjekordsetest ülesannetest külas. Ettekandes rõhutati, et peamiseks puuduseks töös on laialdase aktiivi puudumine parteitute talupoegade hulgast ja sel- lepärast peamine ülesanne ongi sellise aktiivi loomine. Samuti rõhutas pleenum kommunistide poliitilise kasvatamise vajadust.

Kubermangu- ja oblastikomiteede juures organiseeriti kursusi küla partei- ja nõukogude töötajate ettevalmistamiseks ja täiendamiseks. Senisest suuremat rõhku pandi kommunistide poliitilisele kasvatamisele. Peamiseks parteilis-poliitiliste õpingute kooliks külas sel perioodil oli школа-передвижка . 1924-1925.a. sügis-talvisel perioodil õppis nendes koolides kümneid tuhandeid kommuniste, kommunistlikke noori ja parteituid talupoegi-aktiviste.

Nende abinõude tarvituselevõtt viis parteiorganisatsioonide tugevenemisele külas, administreerimise meetodite väljajuurimisele ja laialdase parteitu aktiivi moodustumisele talurahva hulgast. See aktiiv tuli tööle rakendada. Seetõttu ka partei Keskkomitee 1924.a. oktoobripleenum püstitas "Nõukogude elustamise" loosungi. Talurahva kasvav poliitiline aktiivsus oli vaja suunata õigetes suhetesse - talurahvas kaasa tõmmata nõukogulikule ülesehitustööle, tõsta nõukogude parteilist juhtimist ja selle kaudu tagada talupoegade juhtimine tööliklassi poolt. Nõukogud olid ja on proletariaadi diktatuuri poliitilised organid, millised käsitletaval perioodil esindasid tööliklassi ja töötavaid talupoegi, seega rahva valdavat enamust, just sellepärast püüdsidki igasugused klassivaenlased pugeda nõukogudesse, et sel teel nõrgestada proletariaadi diktatuuri ja viia eelu oma kontrrevolutsioonilist poliitikat. Sellepärast oligi kommunistliku partei ülesanne nõukogud puhastada vaenulikest elementidest.

Ka partei XIV konverents 1925.a. aprillis rõhutas,

et parteitute tööliste ja talurahva kaastõmbamine nõukogude tegevusse, kooperatiividesse, ametiühingutesse, vabrikukomiteedesse, järelikult uute jõudude töölerakendamine tööliste ja töötava talurahva laiade hulkade seast, niisugune on ülesanne, mis tuleb parteil täita nõukogude elustamise alal.¹

Just talurahva laiade hulkade rahvamajanduse juhtimisele kaasatõmbamine oli kõige kiirem ja hädavajalikum ülesanne. Ainult selle kaudu võis vältida talurahva parteitute organisatsioonide (kooperatiivid, talurahvakomiteed, vastastikuse abistamise kassad jt.) tööliisklassist eemaldumise ohtu ja võis värvata kogu töötava talurahva sotsialismi ehitamisele.

Selle eesmärgi pidid saavutama 1924.a. nõukogude valimised. Kuid kohalikud juhtivad organid suhtusid valimiskampaaniasse formaalselt ja valimised kulgesid ebarahuldavalt. Massiline agitatsiooniline ja organisatsiooniline töö oli valimiste ettevalmistamise perioodil, samuti aruandlusperioodil nõrk, esines keskmike valimisõigusest ilmajätmise juhtusid, kriitika kohalike organite töö kohta oli nõrk ja lisaks kõigele esines terve rida revolutsioonilise seadusandluse rikkumisi. Kõik see viis selleni, et 1924.a. sügisel valimistest maal võttis osa keskmiselt 31% valijatest, kohati ainult 10%.²

Reas kohtades esines jämedat nõukogude demokraatia printsiipide rikkumist, mis kutsus esile töötava talurahva

¹ NLKP kongresside... otsused, II osa, lk.133-134.

² Л.М.Каганович, Партия и Советы. М.-Л. 1928, lk.68.

rahulolematuse ja vähendas nende aktiivsust. Kõige selle tõttu mõnedes rajoonides keskmik jäi kulakluse poolele, mida kulaklus taotleski, et sokutada nõukogudesse vaenulikke elemente. Kulaklus viis ellu oma loosungit "Nõukogud ilma kommunistideta!"

Niisugused juhud said muidugi toimuda seal, kus kommunistid juhtisid halvasti valimiseelset kampaaniat, mille tõttu esines valijate passiivsus. 1924.a. sügisel toimunud valimised reas kohtades ei täitnud oma ülesannet. Sellepärast Nõukogude Liidu Kesktäitevkomitee ja VK(b)P Keskkomitee otsustasid 1924.a. sügisel toimunud valimised ebaõnnestunud kohtadel tühistada ja 29.dets. 1924.a. kuulutati seal välja teistkordsed valimised. Eriline tähelepanu pöörati nüüd sellele, et ümbervalimistest võtaksid osa tõesti laiad töötajate massid.

Teistkordsed valimised toimusid 1925.a. jaanuarist kuni maini. Valimised viidi seekord läbi ulatusliku ettevalmistustöö alusel ning kutsusid esile masside poliitilise aktiivsuse tõusu. Eriti kasvas naiste aktiivsus külas, naised esinesid valimiseelsetel koosolekutel terava kriitikaga kohalike nõukogude loiu töö kohta, puuduste kohta nõukogude töös jne.

Vastavalt valimiskampaania ettevalmistuse paranemisele paranesid ka valimiste tulemused, osavõtjate arv kasvas tunduvalt, näiteks Harkovi kubermangus tuli valima 61,4% valijatest (enne 23,9%)¹, Omski kubermangus 52,6% (enne 30,5%)², Samaara kubermangus valijate arv kasvas

1 "Власть Советов" № 16, 1925 г., Ик.28.

2 "Власть Советов" № 21, 1925 г., Ик.24.

peaaegu 2 korda.¹ Eriti kasvas naiste osavõtt valimistest, näiteks, kui 1924.a. detsembris võttis valimistest osa 9,1% naistest, siis nüüd osavõtnute arv kasvas 21,5%-le.

Ümbervalimisi toimus ka linnade nõukogudesse, kus samuti avaldus valijate aktiivsuse tõus, eriti märgatavalt aga Moskvas ja Leningradis. Valimised Moskva Nõukogusse 1925.a. märtsis-aprillis viidi läbi kõrgel poliitilisel tasemel. Töölised ja teenistujad osutasid senisest suuremat tähelepanelikkust ülesannetele, millised püstitas partei nõukogude tegevuse elustamise eesmärgil. Valimiste tulemusel Moskva Nõukogu saadikutest oli 67,4% kommuniste, 3% kommunistlikke noori, 29,6% parteituid töötajaid, kusjuures saadikute üldarvust 19,2% olid naised. Samuti Leningradi Nõukogus 1568 saadikust oli 1006 kommuniste, 98 kommunistlikke noori, 464 - parteituid töötajaid, sealjuures saadikute üldarvust üle 70%, s.o. 1179 oli töölisi vahetult tööpinkide tagant. Saadikute hulgas oli 354 naist.²

1925.a. valimiste peamiseks tulemuseks oli valijate aktiivsuse kasv nii linnas kui maal, kõige olulisem aga, mida tahtigi saavutada - elustus nõukogude töö. Kasvas tööliste, parteitute ja naiste arvuline osavõtt nõukogudest, kindlustus nõukogude demokraatia.

Nõukogude III kongress, võttes kokku 1924.-1925.a. valimiste tulemusi, nõudis nõukogudelt majanduslik-kultuurilise töö tugevdamist elanikkonna hulgas ja senisest ulatuslikumat tööliste ja töötava talurahva masside kaasatõm-

1 "Власть Советов" № 20, 1925 г., Ік.І9.

2 "Известия" 7 апреля 1925 г.

bamist riigi juhtimisse.

Kuid ka 1925.a. valimiskampanias avaldus negatiivne joon, unustati kehvik. See juhtus sellepärast, et mõnel pool kommunistid said ebaõigesti aru keskmiku kaasatõmbamise loosungist ja nõukogude elustamisest ega pööranud enam vajalikku tähelepanu kehvikule ja tema huvidele. Sellepärast partei Keskkomitee pleenum 1925.a. oktoobris võttis vastu otsuse "Partei tööst kehvtalurahva hulgas", kus nähti ette abinõud kehvikute materiaalseks abistamiseks ja tema erinevate gruppide liitmiseks küla poliitilise eluga.

Partei vahetul juhtimisel moodustati külanõukogude, valla täitevkomiteede ja kooperatiivide juurde kehvikute grupid, millised oma koosolekutel arutasid kõiki nii küla poliitilise kui ka majandusliku eluga seoses olevaid küsimusi. Arutasid läbi kandidatuurid nõukogudesse, tegevusjuhendi uuele külanõukogu koosseisule, krediidi, kaubanduse jt. küsimused.

Nõukogude elustamise ja parteiorganisatsioonide tugevdamise poliitikal oli eriline tähtsus nõukogude korra kindlustamisel rahvuslikes rajoonides. Varem orjastatud rahvaste töötava talurahva masside kaasatõmbamine sotsialismi ülesehitamisele oli otse hädavajalikuks tingimuseks proletariaadi diktatuuri kindlustamisel. Elavnes nõukogude töö Valgevenes, Ukrainas, Kesk-Aasia rahvuslikes vabariikides ja mujal. Nõukogude ümber koondus ulatuslik aktiiv, milline töötas ühiskondlike organisatsioonide juures ilma materiaalse hüvitusega. See oli talurahva nõukogulik töösse

suhtumine, mida oligi vaja saavutada. Nõukogud olid muutunud organiteks, kes viisid endaga kaasa paljumiljonilise tööliste ja töötava talurahva pere. Need nõukogud hakkasid juhtima meie maad mitte ainult poliitilises mõttes, vaid ka majanduslikus ja kultuurilises elus.

3. Talurahva poliitilise teadlikkuse, aktiivsuse ja kultuuritaseme tõus. Ühiskondlike organisatsioonide tegevus ja šeflustöö maal

Kommunistliku partei ja Nõukogude riigi sõjaolukorralt üleminekuga rahvamajanduse rahuliku ülesehitustöö juurde ning seoses edusammudega majanduse alal, mindi üle ka põhjalikumale ning süstemaatiliseemale tööle rahva kultuuritaseme tõstmisel. Tööliste ja talurahva kultuurilise taseme tõstmine, nagu V.I.Lenin erilise teravusega rõhutas, oli paratamatu eeltingimus Venemaa sotsialistlikul ümberkujundamisel - see oli ulatusliku kultuurirevolutsiooni nõue. V.I.Lenin oma viimastes töödes "Meie revolutsioonist" ja "Kooperatsioonist" käsitleski kultuurirevolutsiooni kui sotsialistliku revolutsiooni lahutamatu ja seaduspärast koostisosa.

V.I.Lenin oma ettekandes poliitharidustööliste II kongressil 1921.a. ütles, et praegu iga meie inimese ees seisab kolm vaenlast - kommunistlik upsakus, kirjaoskamatus ja altkäemaks. Kirjaoskamatuse kohta ütles V.I.Lenin, et "...niikaua kui meie maal esineb niisugune nähtus nagu kirjaoskamatus, on poliitharidustööst üsna raske rääkida. See ei ole poliitiline ülesanne, see on tingimus, ilma milleta polii-

tikast rääkida ei saa. Kirjaoskamatu inimene seisab väljaspool poliitikat, temale on esmalt vaja õpetada aabitsat. Ilma selleta ei saa olla poliitikat, ilma selleta on ainult kuulujutud, keelepeks, muinasjutud, eelarvamused, kuid mitte poliitika."¹ X ülevenemaaline nõukogude kongress 1922.a. detsembris võttiski vastu laiaulatusliku rahvahariduse arendamise programmi, mille kohaselt nähti ette:

a) ühtse töökooli loomine, tasuta ja kohustusliku õppimise alusel, kusjuures riik pidi osutama kõige kehvamatele õpilastele materiaalselt abi toidu, riide, jalanõude, õpikute jms. näol;

b) laiaulatusliku haridustöö (nii poliitilise kui ka üldharidusliku) läbiviimine raamatukogude, lugemistubade, täiskasvanute koolide, kirjaoskamatuse likvideerimise koolide ja nõukogude-parteikoolide võrgu laiendamise teel;

c) töötajate kesk- ja kõrgema erialalis-tehnilise kvalifikatsiooni tõstmine.²

Kommunistliku partei liikmetele ja kommunistlikele noortele V.I.Lenin pidevalt rõhutas, et tuleb õppida, ka õppimine on revolutsioon, sest rindel võidelda ja surra kangelasena võis ka kirjaoskamatu, kuid sotsialismi üles ehitada ja riiki juhtida kirjaoskamatuna ei ole võimalik.

Just sellepärast Nõukogude valitsus eelkõige asetas pearaskuse kirjaoskamatuse likvideerimisele, mis otsustati saavutada Oktoobrirevolutsiooni 10.aastapäevaks.

¹ V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.55.

² Съезды Советов РСФСР в постановлениях и резолюциях, М.1939, Ик.269.

Kirjaoskuse tase maal, talurahva hulgas, oli aga tunduvalt madalam kui linnas ja nõudis seetõttu väga visa tööd. Samuti oli kirjaoskuse tase madal ka rahvuslikes vabariikides, kus tuli selle likvideerimisele eriline rõhk asetada.

Kogu maal hakkasid tööle kirjaoskamatusse likvideerimise koolid ja ringid, kuhu rakendati tööle kõik kirjaoskajad nii linnas kui maal. Tänu linna kultuurijõudude abile ja küla intelligentsi aktiivsele osavõtule, arenes kirjaoskamatusse likvideerimine edukalt, linnades kaadritööliste hulgas saavutati see juba 1925.a. lõpuks. Talurahva hulgas ja rahvuslikes vabariikides see veel kestis ning likvideeriti alles industrialiseerimise ja kollektiviseerimise perioodil. Peale elementaarse kirjaoskuse koolide ja ringide muidugi tihenes ka alg-, kesk- ja kõrgemate koolide võrk ning õpilaste arv nendes kasvas tunduvalt. Taastamisperioodi lõpuks alg- ja keskkoolide arv NSV Liidus kasvas enam kui 93 500-le, kus õppis rohkem kui 9 milj. õpilast,¹ kõrgemaid õppeasutusi aga 138, neist 47 oli asutatud nõukogude võimu ajal.²

1921.a. V.I.Lenini algatusel organiseeriti Moskvas ja Petrogradis punase professuuri instituudid marksistliku õpetajatekaadri ettevalmistamiseks ühiskonnateaduste alal, samuti asutati ülikoolide juurde ühiskonnateaduste erifakulteedid. Peale märgitute töötasid veel nn. töölisfakulteedid, milliste arv 1925.aastaks oli kasvanud 113-ni. Töölis-

¹ NSVL ajalugu. Sotsialismi ajajärk (1917-1957), lk.283.

² Sealsamas, lk.285.

fakulteetides valmistati ette töölis- ja maanoori ülikoolidesse astumiseks, et kiiresti luua proletaarne intelligents.

Taastamise perioodil nõukogude kool tegi oma esimesi, kuid kindlaid edusamme.

Kuna rahuaegse ülesehitustöö tingimustes omandas esmajärgulise tähtsuse sotsialistliku töösse suhtumise kasvatamine, siis seoses sellega ka massides teostatav kultuuri- töö nõudis uut sisu ja uusi vorme. Kuna nõukogude ühiskonnas on haridus lahutamatult seotud kommunistliku partei poliitikaga, siis ka kõigi poliithariduslike ja kultuuriorganisatsioonide põhiline ülesanne oli anda laiadele rahvahulkadele mitte ainult lihtsat kirjaoskust, vaid poliitilist haridust, kasvatada töötavaid masse kommunismi vaimus. Oli vaja saavutada, et lugemise ja kirjutamise oskus aitaks kaasa üldisele kultuuri tõusule, et tööline ja talupoeg saaks võimaluse rakendada seda lugemise ja kirjutamise oskust oma majapidamise ning oma riigi paremale järjele viimiseks. Oli vaja kujundada töolisest ja talupojast praktiline revolutsiooni töötaja, kes oskaks marksistlikult läheneda revolutsioonilise ülesehitustöö konkreetsetele küsimustele. See oli aga rohket kannatlikkust ja aega nõudev töö.

Nõukogude riigi loomise algaastail, mil oli mineviku pärandusena ulatuslik (suures enamuses reaktsioonilise) kodanliku kirjanduse pagaas, ei olnud marksistlikku haridustööd üldse võimalik arendada ilma vastava iseloomuga kirjanduse fondi loomiseta. VK(b)P XII kongress 1923.a. aprill-

lis märkis: "On tarvis kiiremas korras organiseerida spetsiaalse rahvakirjanduse väljaandmine talurahva hulgas levitamiseks; see kirjandus peab valgustama kogu maalugejaskonda huvitavat küsimusteringi temale arusaadavas vormis, alates poliitiliste teadmiste aabitsast ja lõpetades ilukirjandusega ning talumajanduse jaluleseadmise praktiliste küsimustega (agronoomia, rakendus- ja põllumajandustehnika jne.)."¹ Äärmiselt vajalik oli luua töölis- ja maanoorte jaoks kirjandus, mida võis vastu seada sopakirjanduse poolt noorsoole avaldatavale mõjule, ja mis kõige tähtsam - aitaks kaasa noorsoohulkade kommunistlikule kasvatamisele.

Kuna aga ajakirjandus on üks kõige võimsamaid relvi võitluses rahvahulkade mõjutamise eest, rahvahulkade kommunistliku kasvatamise ja organiseerimise eest, siis tuli pearõhk algul asetada just ajakirjandusele. Oli vaja rohkem tähelepanu pöörata võitleva marksistliku agitatsiooni ja propagandaajakirjanduse väljaandmisele.

Kuid rahvamajanduse taastamise algperioodil elas ka ajakirjandus üle oma kasvuraskused. Partei XI kongress märkis need raskused: 1) ajalehtede hulk ja tiraaž oli järsult vähenenud, sest valitses paberipuudus ja seetõttu paber oli kallis; 2) trükikulud olid ülemäära suured; 3) töötajate vajadusi ja nõudeid käsitasid ajalehed puudulikult, mille tõttu side rahvaga oli nõrk; 4) ajalehed ei olnud küllalt (parteiliselt ja poliitiliselt) põhimõttekindlad ja 5) ajakirjanduse levitamine oli alles halvasti organi-

¹ NLKP kongresside... otsused, I osa, lk.734.

seeritud. Kõige selle tulemusel märgib partei XI kongress, et "... partei ja nõukogude ajakirjandus elab üle väga rasket kriisi!"¹ Samuti märkis kongress, et rõhuv enamus parteikomiteesid suhtub ajakirjanduse nõuetesse ja vajadustesse tähelepanematult ja hoolimatult, ometi lasub just parteikomiteedel peavastutus ajakirjanduse seisukorra eest.

Sellisest olukorrast tuli otsustavalt üle saada, tuli tõsta parteikomiteede vastutust ja juhtivat osa ajakirjanduse alal. Samuti oli vaja luua spetsiaalne ajakirjanduse alal töötajate kaader eesotsas parteikomiteede töötajatega. Kõige olulisemaks nõudeks oli see, et ajakirjandus peab elavalt kajastama kõiki sotsialistliku ülesehitustöö küsimusi ja töötajate elu, peab linna ja küla koostöö ning töölisklassi ja talurahva liidu küsimusi valgustama, sest oli ju rahvamajanduse taastamise perioodi üheks põhiküsimuseks küsimus linna ja maa vastastikustest suhetest, s.o. küsimus sotsialistliku tööstuse ja väiketalupoegliku küla vahelistest majanduslikest ja poliitilistest sidemetest, mida kommunistlik partei pidi eriti hoolikalt silmas pidama ja valgustama trükisõna kaudu. Ajakirjandus peab vahetult reageerima lugejate huvidele ja nõuetele. V.I.Lenin oma kirjas ajalehe "Ekonomitšeskaja Žizn" toimetusele märgib: "Ajaleht peab muutuma võitlusorganiks, kes, esiteks, ei piirdu meie majanduse kohta regulaarsete ja õigete andmete toomisega, vaid ka (teiseks) analüüsib neid andmeid, töötab neid teaduslikult läbi selleks, et saada õigeid järeldusi tööstuse jne. juhtimiseks, ja lõpuks, kolmandaks, kes

¹

NLKP kongresside... otsused, I osa, lk.640.

virgutab kõiki majanduse rinde töötajaid... ja mõistes avalikkuse ees hukka... lohakaid, mahajäänud, oskamatuid töötajaid."¹

Selleks, et ajalehed tooksid ära konkreetse materjali, tuleb "... luua kohalike korrespondentide võrk nii kommunistidest kui ka parteitutest ja anda rohkem ruumi kohtadelt, tehastest, kaevandustest, sovhoosidest, raudteedepoodest ja -töökodadest jne. saabuvale kaastööle."² Maakondlik ajakirjandus peab vahetult käsitlema talurahva nõudeid, vajadusi ja elu maal.

Erilist tähelepanu juhtis XI kongress ajalehete ja ajakirjanduse väljaandmisele vähemusrahvaste jaoks, eriti aga türgi-tatari keeltes.

Et tagada eespool märgitud ülesannete elluviimine, moodustati Poliitharidustöö Peakomitee kirjastus ümber otseks parteikirjastuseks, millise ülesandeks oli välja anda tööliste ja talurahva hulkade nõuetele vastavat populaarset agitatsioonilist, usuvastast ja marksistlikku kirjandust.

Eespool märgitud abinõude kasutuselevõtt ja puuduste likvideerimine oli oluliseks tingimuseks töötavate masside poliitilise teadlikkuse ja aktiivsuse tõusule nii linnas kui maal. Kasvas väljaantavate ajalehete ja ajakirjade arv, samuti kasvas pidevalt nende tiraaž, paranes ajakirjanduse ideelis-poliitiline ja kultuuriline sisu, tihenes ajakirjanduse side töötavate massidega. Sellest annab kujuka

1 V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.16.

2 Sealsamas, lk.17.

ülevaate eelkõige talurahva nõudmiste kasv ajakirjanduse ja üldse kirjanduse järele. Seda näitab juba ainuüksi see, et kui 1923.a. 1.III Nõukogude Liidus anti välja 51 talurahva ajalehte, siis 1924.a. 1.märtsiks ajalehtede arv oli kasvanud 116-le. Samal ajal kasvas ka ajalehtede tiraaž mitmekordseks. Nii näiteks keskajalehe "Krestjanskaja Gazeta" tiraaž 1923.a. 1.novembril oli 50 000 eksemplari, 1924.a. oktoobris aga 600 000, 1925.a. ilmus NSV Liidus 1120 ajalehte¹, seega tunduvalt rohkem kui 1913.a., mil ajalehtede arv oli 859 nimetust.²

Talurahvas ei olnud ainult ilmuvate ajalehtede lugeja, vaid palju enam, ta tegi perioodiliselt ilmuvale ajakirjandusele ka aktiivset kaastööd. Ajalehtede toimetustele saabus iga päev maalt suurel hulgal kirju, kus kajastusid talurahva hädad ja soovid, paljastati kulakute ja nende käsilaste tegevust. Talupojad aitasid Nõukogude valitsusel ja parteil ajakirjanduse kaudu avastada kohalike nõukogude, parteirakukeste, kooperatiivide jt. organite töös peituvaid puudusi: bürokratismi, hooletut suhtumist töösse jne. Talurahva kirjasaatjad võitlesid halastamatult parteiliini elluviimise eest maal ja olid aktiivseteks sotsialismi ülesehitamise eest võitlejateks. Külakorrespondentide arv kasvas pidevalt.

Ka tööliste-kirjasaatjate võrk linnades tihenes pidevalt. Töölistest ja talupoegadest kirjasaatjate massilise liikumise kasv taastamisperioodi aastail tugevdas ajalehte-

¹ NSV Liidu ajalugu. Sotsialismi ajajärk (1917-1957), lk.283.

² NSV Liidu rahvamajandus. Statistiline kogumik, lk.240.

de sidet töötajatega. Partei XIV kongressiks kirjasaatjate arv oli 217 000, nendest töölikirjasaatjaid 74 000 ja külakirjasaatjaid 116 000, ülejäänud olid sõjaväe-, noorsoo- jt. kirjasaatjad.¹ Külakirjasaatjate liikumisest võtsid aktiivselt osa just kommunistlikud noored. Kuigi nende poolt tehtav kaastöö piitsutas sageli ainult elu negatiivseid külgi, kuid ometi aitasid nad paljastada kulakuid, puskari-tegijaid ja päevavargaid. Komsomol sammus küla noorsoo esi-ridades uuele elule ja võitles selle eest.

Külakirjasaatjad organiseerisid külades nn. "ajalehe sõprade" ringe, milliseid 1924.aastal oli juba sadasid. Need ringid teostasid külas ulatuslikku kultuurilis-kasva-tuslikku tööd, praktiseerisid ajalehtede ja raamatute ette-lugemisi, organiseerisid loenguid ja vestlusi agronomiast, tehnikast, rahvaste sõprusest jne. Need ringid olid uue ak-tiivi koondumise keskusteks külas.

Üha suuremas tiraažis hakkasid ilmuma ka ajakirjad "Batrak", "Vlast Sovetov" ja teised, samuti hakkasid ilmu-ma uued ajakirjad, nagu parteiajaloo küsimusi käsitlev "Proletarskaja Revoljutsia", "Pod Znamenem Marksizma", noorsoo ajakirjana ilmus "Molodaja Gvardija", 1924.a. ha-kati välja andma partei Keskkomitee teoreetilis-poliitilist ajakirja "Bolševik". Peale poliitilise sisuga ajakirjade hakati välja andma rohkel arvul kirjanduslik-kunstilisi ja teaduslik-publitsistlikke ajakirju, millised aitasid laiu töötajate hulki kasvatada proletaarse kultuuri vaimus.

¹ NSV Liidu ajalugu. Sotsialismi ajajärk (1917-1957), lk.282.

1925.a. ilmus Nõukogude Liidus üldse 1749 ajakirja.¹

Rahvamajanduse taastamise algaastail, peale ajakirjanduse, töötajate poliitilisel kasvatamisel olulist osa etendas ka suuline agitatsioon, mida teostasid partei ja valitsuse töötajad ning nõukogude intelligents. Maale ja ka tööstuskeskustesse saadeti välja agitronge, -aurikuid, -vagu- neid, -autosid, millised olid varustatud kommunistide-agitaatoritega, kellede elava sõna kaudu viidi partei ja Nõukogude valitsuse otsused ja dekreedid laialesse rahvamassidesse. Nii näiteks agitrong "Oktoobrirevolutsioon" (milline juba 1919.-1920.a. tegutses tähtsamatel rindelõikudel) eesotsas Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee esimehe M.I.Kalininiga, sooritas 1921.a. kolm reisi meie maa tähtsamatesse rajoonidesse - Ukraina, Põhja-Kaukaasia, Uraali ja Volga aladele. M.I.Kalinin esines rahva ees väga paljudel miitingutel ja koosolekutel, selgitades rahvale rahvusvahelise olukorra, tööstuse ja põllumajanduse perspektiivide ja uue majanduspoliitika olemuse, ametiühingute töö ja ülesannete kohta, paljastas trotskistlik-buhhaarinlikke nõukogude vae- nulikke elemente jne., samuti aitas kaasa kohalike partei ja nõukogude töö organiseerimisele ja parandamisele.²

Juba ainuüksi see, et agitrongi eesotsas oli selline Nõukogude riigi juht nagu M.I.Kalinin, näitab, kui võrd- jalik ja tähtis oli tol perioodil suuline agitatsioon kir- jaoskamatute rahvamasside kasvatamisel ja veenmisel.

Samuti teine - Lenini-nimeline agitrong, mis külastas

1 NSVL ajalugu. Sotsialismi ajajärk (1917-1957), lk.283.

2 vt. Э.В.Генкина, Переход Советского государства к новой эконо- мической политике /1921-1922/, М. 1954, lk.164-167.

Siberi kivisööpiirkondi, peale selle veel agitaatorid "Puna-
ne täht" eesotsas vana bolševiku Samoiloviga, "Volodarsk",
"Mihail Kalinin" jt. Volga-Kama piirkondades ning Ülevenemaa-
lise Kesktäitevkomitee agitlaevastik Volga-Kaspia piirkon-
dades.¹ Erilise populaarsuse talurahva hulgas saavutas esi-
mene Lenini-nimeline agronoomiaalne rong. Rongi peamiseks
ülesandeks oli agronoomilise abi osutamine talurahvale ja
viimase mobiliseerimine kevadkülvi edukale teostamisele.
Rong koosnes 27 erialalisest vagunist, kuhu kuulusid: põl-
lunduse, loomakasvatuse, metsanduse ja melioratsiooni, aian-
duse jt. vagunid, kus talurahvas võis tutvuda uusimate põl-
lumajanduslike masinate ja muu uusima tehnikaga ning selle
kasutamiselega. Rongi juurde oli organiseeritud ka veterinaar-
punkt loomade raviks, põllumajanduslike masinate remonttöö-
koda, "avalduste büroo", kus vaadati talurahva avaldusi lä-
bi, ambulants haigete vastuvõtuks, raamatukogu, raamatu-
kauplus ja ka vagun-auditoorium loengute pidamiseks. Lisaks
erialalisele abile rongi poliitosaakond teostas laiaulatus-
likku poliitilist tööd, korraldas loenguid Nõukogude riigi
sise- ja välisolukorrast, talumajapidamise edasise arengu
ülesannetest ja uue majanduspoliitika olemusest. Õhtuti de-
monstreeriti rahvale rongi juures agronoomiaalseid filme,
peeti loenguid jne. Rongil töötavad spetsialistid-agronoo-
mid, veterinaarid jt. käisid ka kohtadel sovhoosides, kol-
hoosides ja laenutuspunktides loenguid pidamas ning ühtlasi
olukorraga tutvumas ja abistamas. Seoses sellise ulatusliku

¹ Э.Б.Генкина, Переход Советского государства к новой экономи-
ческой политике /1921-1922/, М. 1954, Тк.167-169.

tööga agrorongi külastajate arv iga päevaga kasvas.¹

Peale eespoolmärgitute olid rahvuslikes vabariikides ja maa suuremates keskustes organiseeritud veel omad agitrongid, -aurikud jne. nagu Kesk-Aasias "Krasnõi Vostok", Ukrainas "Tšervona Ukraina" ja paljud teised. Ka reisijate rongide juurde organiseeriti agitvagunid, maal liikusid agita autod, -kibitkad jne.²

Eespool märgitud agitrongid, -aurikud jne. olid siiski perioodilise iseloomuga, süstemaatilise ja põhjaliku teoreetilise marksistliku haridustöö ülesandeid tuli siiski täita koolide, ringide, klubide, lugemistubade, raamatukogude süsteemi abil.

Partei XII kongress pidas üheks antud perioodi pealesandeks poliitilise haridustöö vajalikule kõrgusele tõstmist ning ühtlasi märkis ära, et sellise töö keskpunktideks ja tugipunktideks linnas peavad kujunema klubid ja maal lugemislauad, mis oleksid varustatud spetsiaalse kaadriga, lugemislauade kindel võrk tuleb luua igas kubermangus, iga valla kohta vähemalt üks lugemislauad ja just lugemislauade ümber koondada ka kirjaoskamatusse likvideerimise, samuti talurahva hulgas tehtav poliitilise alghariduse ja iseseisevnen. enesearendamise töö. Lugemislauad peavad läbi viima süstemaatilist tööd, informeerides talurahva laiu hulki meie maa poliitilisest elust, majanduslikest saavutustest ja meie ees seisvatest ülesannetest. Sellepärast tuleb tagada lugemislauadele ajalehtede korrapärane ja õigeaegne kohalesa-

1 Э.Б.Генкина, Переход Советского государства к новой экономической политике, lk.169-170.

2 Sealsamas, lk.171.

bumine. Lugemislaudade töö tuleb tõsta niisugusele tasemele, mis vastaks tema esmajärgulisele tähtsusele - nad tuleb muuta tõelisteks massilise propagandatöö ja töötava talurahva ning maanoorsoo loominguliste võimete arendamise keskusteks, kus korraldatakse süstemaatiliselt ajalehtede ettelugemisi, vestlusi, loenguid, küsimustele vastamisi jne. Kogu lugemislaudade poliitiline haridustöö tihedalt siduda põllumajandusliku tootmise küsimustega ja talupoja igapäevaste vajadustega - oli esmane nõue.

Et lugemislauad vastaksid püstitatud ülesannetele ja oleksid suutelised teostama laiaulatuslikku propagandatööd, tuleb nad varustada hästi ettevalmistatud nõukoguliku kaadriga ning organiseerida nendele pidevalt nõupidamisi, kogemuste vahetamise koosolekuid jne. Lugemislaudade tööst võttis aktiivselt osa ka komsomol, aidates seal organiseerida ringe, just nemad olid need, kes organiseerisid ajalehtede, ajakirjade, raamatute ettelugemisi.

Laiendada tuli ka raamatukogude võrku, nii et vähemalt kaks statsionaarset raamatukogu oleks valla kohta, lisaks statsionaarsetele raamatukogudele asutati ka veel rändraamatukogud, millede külastajate ja lugejate arv pidevalt kasvas. Raamatukogudesse hakkas järjest rohkem nõukoguliku sisuga raamatuid saabuma, sest taastamisperioodil, eriti selle lõpupoole, mil noored nõukogude kirjanikud - Šolohhov, Gladkov, Furmanov, Fadejev jt. ning samuti vanema põlve kirjanikud - Gorki, Bednõi, Serafimovitš jt. andsid oma esimese panuse nõukogulikku ilukirjandusse. Selle tõttu ilukirjandus muutus suureks ühiskondlikuks jõuks, mis avaldas mõju

just eeskätt töölis- ja maanoorte hulkadele.

Taastamisperioodi viimastel aastatel jõuab külasse ka nõukogulik rändkino.

Peale eespool märgitud kultuuriasutuste kesksseteks poliitilise haridustöö organiteks kohtadel olid parteikomiteede agitatsiooni- ja propagandaosakonnad, millised olid varustatud marksistliku ettevalmistuse saanud töötajatega, kes võitlesid marksistliku ideoloogia ja partei ideelise mõju eest rahvahulkades.

Samuti olid parteikomiteede juurde organiseeritud ka veel kvalifitseeritud töötajatest koosnevad naisosakonnad, mis töötasid vahetus kooskõlas agitatsiooni- ja propagandaosakondadega ning ametiühingutega, samuti kooperatsiooniga. Naisosakondade ülesandeks oli töölis- ja maanaiste kaastõmbamine partei, nõukogude, ametiühingute ja kooperatiivide tööle, nad võitlesid naistööliste elutingimuste parandamise eest nii linnas kui maal. Eriti oluline ja suure tähtsusega oli naisosakondade töö Idamaade töötavate naiste keskel, kus naine oli erakordselt rõhutatud tingimustes, võrreldes kõigi teiste, s.o. meessoost ühiskonnaliikmetega. Idamaadel naise faktiline vabastamine oli suur ja raske ülesanne, kuna seal olid säilinud väga vanad ja äärmiselt tugevad mineviku igandid.

Kohalike parteikomiteede ja parteirakukeste lähemaks abiliseks ja reserviks oli kommunistlik noorsooühing, milline võttis osa kõigist rahvamajanduse taastamise ja kultuurilise ülesehitustöö suurtest üritustest. Ka kommunist-

liku noorsooühingu rakukesed külas olid veel väiksearvulised. 1924.a. lõpul oli maal 18 500 küla komsomolirakukest. Kommunistlikke noori talurahva hulgast aga 330 000.¹ Peamiseks ülesandeks, mis kommunistlik partei neil aastail komsomoli ette püstitas, oli rohkearvulise noorsoo aktiivi loomine maal ja selle koondamine komsomolirakukeste ümber ning selle aktiivi poliitiline kasvatamine.

VK(b)P Keskkomitee Orgbüroo 1924.a. detsembris ja 1925.a. aprillis arutas komsomoli tööd ja ülesandeid külas. Ühtlasi 1924.a. 1.dets. otsuses kiideti heaks ÜLKNÜ Keskkomitee otsus 600 aktiivse töölise-kommunistliku noore linnast maale saatmise kohta. 150 nendest saatsid maale Moskva ja Leningrad. Ühtlasi Partei Keskkomitee Orgbüroo otsuses osutati vajadusele välja anda niisugust kirjandust, milline selgitaks küla komsomolile Lenini õpetuse põhiküsimust - s.o. töölisklassi ja talurahva liidu ning proletariaadi juhtivatosa kohta meie maal.² 1925.a. saadeti veel maale 2000 komsomolitöötajat. Kuid kommunistide abiga ja juhtimisel, samuti partei ja komsomoli poolt külasse saadetud tööliste ja töölisnoorte toetusel kommunistlikud noored võitlesid aktiivselt kulakluse ja tema mõjude vastu noorsoo hulgas, nad aitasid koguda toitlusmaksu ja organiseerida põllumajandust, aitasid aktiivselt kaasa kirjaoskamatusel likvideerimisel, lugesid talurahvale ette ajalehti jne. Samuti võitlesid põllumajanduslike saakide tõstmise eest ja püstitasid loosungi "Kommunistlik noor - kultuurne talu-

¹ "Известия ЦК РКП/б/", 1924, № 10/15/, lk.1.

² "Известия ЦК РКП/б/", 1924, № 11/16/, lk.3.

pidaja!" Kommunistlikud noored organiseerisid põllumajanduslikke ringe külades, rajasid omale katsepõllud, kus viisid ellu kõiki agronoomiaalaseid uusi meetodeid ning said oma põldudelt ennenägematuid saake. Neid omandatud kogemusi hakati õpetama ka talurahvale. Ka organiseeriti ringi põllumajanduslikke näitusi, revolutsiooniliste sündmuste pidulikke tähistamisi, raamatunädalaid ja -päevi, isetegevusõhtuid, kust saadud summasid kasutati uute külaraamatukogude asutamiseks ja täiendamiseks, organiseerisid rändlugemislaudu, kus kommunistlikud noored ise kordamööda ja ilma tasuta töötasid.

Lühidalt öeldes, kõigist partei ja nõukogude võimu üritustest maal võtsid aktiivselt osa kommunistlikud noored. 1925.aasta lõpuks oli kommunistlike noorte poolt organiseeritud üle 5000 põllumajandusliku ringi ja 300 maa-noorte kooli, kus propageeriti agronoomilisi teadmisi.¹

Kommunistlike noorte ennastalgava ja aktiivse töö lahutamatuks tulemuseks oli komsomoliridade pidev kasv, mida näitavad järgmised arvud:²

	1924.a. jaan.	1925.a. aprill	1925.a. dets.
Komsomolirakukeste arv maal	14 000	33 000	42 000
Kommunistlike noorte arv maal	178 000	659 000	754 000

Mitte ainult kommunistlike noorte arv ei kasvanud, vaid kasvas ka nende autoriteet talurahva hulgas, millest

¹ vt. Leninlik Kommunistlik Noorsooühing, Tallinn 1959, lk.225.
² Sealsamas, lk.224.

räägib see, et talupojad valisid aktiivseid kommunistlikke noori külanõukogudesse, samuti talurahva vastastikuse abistamise komiteede ja külakooperatiivide koosseisu, Maa- ja Metsatöölaliste Ametiühingu külavolinikeks jne.

Sügava usuga Lenini ürituse võidusse, andsid kommunistlikud noored kogu oma noorusliku reipuse ja energia oma kodumaa tuleviku heaks, töölisklassi ja talurahva liidu heaks.

Tähtsat osa talurahva koopereerimisel, samuti töölisklassi ja talurahva liidu tugevdamisel etendasid ka talurahva vastastikuse abistamise komiteed, kui töötava talurahva loova aktiivsuse arendajad. M.I.Kalinin 1925.a. jaanuaris toimunud talurahva vastastikuse abistamise komiteede ülevenemaalisel kongressil märkis, et vastastikuse abistamise komiteed peavad jääma organisatsioonideks, mis abistavad küla enamuse koopereerimist.¹

Oluline oli ka töölisnaiste ja talunaiste-delegaatide liikumine, mis näitab talurahva poliitilise teadlikkuse ja aktiivsuse kasvu. Liikumine muutus eriti hoogsaks 1924.-1925.aastal. 1924.a. juulis kogu Nõukogude Liidus oli 209 000 delegaati, nendest enam kui pooled talunaised. 1925.a. delegaatide arv kasvas peaaegu kahekordseks.² Delegaadid olid valitud peamiselt kehvikute hulgast ja töötasid nõukogudes, vastastikuse abistamise komiteedes, kooperatsioonis jt. kohalikes organites. Delegaadid töötasid parteikomiteede naisosakondade otsesel juhtimisel, olles kommu-

¹ М.И.Калинин, Статьи и речи. 1919-1935, Ик.160.

² "Известия ЦК РКП/б/", 1924, № 5-6/10-11/, Ик.3-4.

nistliku partei mõju kandjateks laiade töötavate masside keskel.

1923.a. lõpust hakati praktiseerima linna ja küla delegaatide koostööd. Delegaadid-naistöölised sõitsid maale, võttes osa valdade naisdelegaatide koosolekutest, viisid läbi vestlusi talurahvaga, viisid külasse uut kirjandust jne. Omakorda talunaised-delegaadid sõitsid linna, tutvusid töölisnaiste töötingimuste ja olukorraga. Parimad töölisnaistest ja talunaistest-delegaatidest astusid kommunistliku partei ridadesse.

Suurt abi parteile ja nõukogude võimule töölisklassi ja talurahva liidu tugevdamisel osutasid mitmesugused šeflusühingud, mis koosnesid töolistest ja intelligentsist. Partei XIII kongress kohustas parteiorganisatsioone tugevdama linna šeflustööd külas ja ühtlasi soovitas selleks kasutada väga mitmesuguseid uusi töövorme.

1921.-1922.a. töölisklass omistas suurt abi talurahvale põllumajandusliku inventari remontimisel. Kohtadele loodi sellekohased töökojad, peale nende veel liikuvad töökojad, Siberisse ja lõunasse saadeti remontrongid, kus töölised täie pingega töötasid 10 ja enam tundi päevas. Talurahvas oli väga tänulik töölistele sellise abi eest. Nii näiteks Altai kubermangu kommuuni "Krasnõi majak" liikmed oma iseloomustuses remontrongi töölise kohta märkisid, et ainult tänu remonttöölisele nad olid suutelised kündma ja külvama $1\frac{1}{2}$ korda rohkem kui muidu ja andma riigile sedavõrd rohkem vilja. Sama kubermangu kommuuni "Svetlõi lutš" liik-

med märkisid, et tänu tööliste abile nad tugevnesid ja töu-
sid kindlalt jalule. Vastasel juhul oleks kommuun pidanud
lagunema üksikuteks majapidamisteks. Nüüd aga kommuun võib
töusta õitsele.

Esimesena algas šeflustöö Siberis 1922.a. Novo-Nikola-
jevski ja Altai kubermangudes, pärast ka Omski, Irkutski
jt. kubermangudes. V.I.Lenin oma artiklis "Lehekülgi päevi-
kust" andis sellele üritusele kõrge hinnangu, öeldes, et
"... luua tihedad suhted linnatöölise ja maa töörahva va-
hel, organiseerida nende vahel see ühistöö vorm, mida nen-
de vahel võib hõlpsasti luua... Selleks on tarvis asutada
rida ühinguid (parteilisi, ametiühingulisi ja spetsiaal-
seid) vabrikutöölise hulgas, kes seaksid endale süstemaatiliselt
eesmärgiks abistada küla tema kultuurilises are-
nemises."¹

V.I.Lenin rõhutas korduvalt, et meie võime ja peame
kasutama oma võimu selleks, et tõesti muuta linnatööline
kommunistlike ideede kandjaks maaproletariaadi hulka, mis
on võimalik ainult siis, kui maal on olemas kommunismi ma-
teriaalne alus. Enne kõike on see alus vaja luua.

Šeflustööd alustasid esimesena kommunistid, kellele
hiljem järgnesid ka parteitud töölised. Tehastes, vabriku-
tes ja asutustes moodustati šefluskomisjonid. Ka parteior-
ganite juures moodustati sellekohased komisjonid, tegelik-
ku šeflustööd aitasid läbi viia ka kõik organisatsioonid
maal, alates parteirakukestest, valdade täitevkomiteedest,

¹ V.I.Lenin, Teosed, 33.kd., lk.425.

külanõukogudest, vastastikuse abistamise ühingutest, kom-
somoli- ja naisteorganisatsioonidest. Näiteks Tšuvassi
ANSV-s olid kõik linna partei- ja komsomolirakukesed kin-
nistatud küla vastavate rakukeste juurde abistajatena, sa-
muti kasutati sel eesmärgil ära kõik kooperatsiooni vor-
mid maal.

1923.a. tutvus partei Keskkomitee parteiorganisatsioo-
nide šeflustöö olukorraga 29 kubermangus, mille tulemusel
selgus, et 1923.a. tegi šeflustööd külas¹

Moskva kubermangus	-	69	organisatsiooni
Vitebski	"	32	"
Kubani-Mustamere kubermangus	-	25	"
Brjanski kubermangus	-	29	"
Novo-Nikolajevski kubermangus	-	30	" jne.

Samuti 1923.a. kevadel organiseeriti Leningradis Kul-
tuurilise Koostöö Ühing küla abistamiseks. Ühingul olid
ka veel oma alluvad osakonnad, milliste arv ulatus 560 ja
liikmete arv nendes tõusis 176 000-le. Ühing tegi šeflus-
tööd mitte ainult Leningradi kubermangus, vaid ka reas maa-
kondades Pihkva, Saraatovi jt. kubermangudes.

Algul kandis šeflustöö peamiselt kultuurmassilise töö
iseloomu. Esineti maal mitmesuguste loengute ja ettekanne-
tega, aidati organiseerida ja sisustada lugemistubasid ja
likvideerida kirjaoskamatus jne. Töölised saatsid linnast
maale kirjandust, ajalehti ja ajakirju. Organiseeriti kul-
tuurilise koostöö ühinguid küla abistamiseks, millistel oli

¹ vt. "Известия ЦК РКП/б/", 1923, № 9-10/57-58/, lk.64.

omakorda veel rida osakondi. 1924.a. moodustati Ülevenemaalise Kultuurilise Koostöö Ühing, milline pöördus ajakirjanduse kaudu tööliste poole üleskutsega - tugevdada koostööd külaga, rõhutades, et ei tohiks olla ainsatki vabrikut, tehast, töökoda, kus ei oleks organiseeritud šeflustöö rakukesi.

Organiseerides tööd talurahva hulgas sõitsid töölisdelegatsioonid maale, aga talurahva esindajad omakorda külastasid tehaseid ja vabrikuid. Suuremate töölistühade puhul vahetati delegatsioone ja saadeti vastastiku kingitusi ning õnnitlusi saavutuste puhul tööriindel. Šeflusaluste küladega seati sisse regulaarsed sidemed ja süstemaatiline abistamine masinate ja tööriistade remontimisel tehaste poolt, maal teostati süstemaatilist agronoomilist propagandat, moodustati isetegevusringe, organiseeriti küla raamatukogude ja lugemislauadade juures agitatsiooni-propagandanurki, küsimuste ja vastuste õhtuid jne. jne. Näiteks Mstislavis Smolenski kubermangus asutati lektorite büroo, kes saatis linnast haridustöölisi külarahva hulka loenguid pidama. Selliseid lektorite büroosid oli väga palju kogu maal.

Samuti organiseeris linna tööliklass nn. talurahvamaju, kus linnasõitnud talupojad puhkust ja öömaja võisid leida, ning kus nendele vaimset meelelahutust pakuti, sest talurahvamajade juurde asutati ka raamatukogud ja lugemistoad.

1924.a. hakati praktiseerima ka tööliste-puhkuselolijate maale saatmist. Linna parteiorganisatsioonid tegid eraldi ettevalmistustööd töölistega, kes läksid puhkuse

ajaks maale tööle. Neid valmistati ette sise- ja rahvusvahelise olukorra küsimustes, et nad ise oleksid suutelised maal sellekohaseid loenguid pidama. Samuti anti nendele kaasa vastavaid brošüüre ja teatmikke töötavat talurahvast huvitavates küsimustes.

Üldse käsitletaval perioodil šeflustöös leidis veel aset liigne miitinguline paraadsus, šefid enamalt jaolt piirdusid kultuurilise kasvatustöö küsimustega ja pöörasid vähe tähelepanu talurahvast huvitavatele tootmisküsimustele, kooperatsiooni ja üldse kollektiivmajapidamise küsimustele. Nii näiteks 1924.a. maipidustuste ajal Tsaritsõni tehases "Barrikaadid" saadeti šeflusalusesse külla 90 töölist, kes viisid läbi suure talurahva koosoleku ja andsid külanõukogule üle Punalipu. Kolme päeva pärast talurahvas saatis oma 22 töötajast koosneva delegatsiooni tehasesse, kus anti tehase parteiorganisatsioonile üle V.I.Lenini portree ja ühtlasi toodi soola-leiba.¹

Muidugi sellisel tööliklassi ja talurahva vastastikusel suhtlemisel oli positiivne külg olemas, see oli südamelik ja üksteist mõistev suhtumine, mis aitas kahtlemata kaasa tööliklassi ja talurahva liidu tugevnemisele, kuid samal ajal paistsid välja ka liigsed liialdused, oli vaja rohkem konkreetset ja juhtivat abi küla sotsialistlikuks ümberkorraldamiseks.

Sellepärast 1924.a. detsembris partei Keskkomitee, tehases šeflustööst esimesi kokkuvõtteid, märkis šeflustöö edaspidised ülesanded eelkõige majanduslikes küsimustes - pea-

¹ "Борьба", II мая 1924 г.

rõhk asetada kooperatsiooni organiseerimisele ja teiste põllumajanduslike kollektiivide abistamisele ning sellega aidata talumajapidamist sotsialismi teele viia.

1925.a. aprillis partei XIV konverents pööras tähelepanu ka šeflusühistute tööle külas, rõhutades, et on vaja ette valmistada töötajaid küla jaoks.

1925.a. I poolel saadetigi linnast maale 6000 partei ja komsomoli töötajat. Seoses sellega VK(b)P Keskkomitee pöörus kõigi parteiorganisatsioonide poole üleskutsega, kus märgiti, et veel tugevamini tuleb ühte siduda linna ja küla sotsialistlik ülesehitustöö, veel tugevamini ühendada proletariaadi ja töötava talurahva read partei juhtimisel Nõukogude vabariigi sotsialistliku ülesehitustöö üritusse.

1925.aastal võidigi šeflustöös märkida juba rida edusamme. Maa tööstuskeskustes kujunesid ja tugevnesid šeflusorganisatsioonid, kasvas šeflustöösse lülituvate tööliste arv ning kõige tähtsam - laienes töö sisu ja maht just konkreetse ja vajaliku abi näol - organisatsioonilis-majandusliku abi näol. See abi avaldus nõukogude, kooperatiivsete ühenduste, talurahva komiteede jne. abistamise näol. Selline töö tekitas ja arendas talurahva massides aktiivsust, viis neid kaasa kui oma kodumaa peremehi. Talurahva konverentsidel arutati juba kaugemale ulatuvaid küsimusi põllumajanduse sotsialistliku ümberkorraldamise alalt, rahvusvahelise olukorra küsimustes jne. Konverentsid olid alati rahvarohked ja toimusid talurahva väga aktiivsel osavõtul ning olid kriitikarohked.

Sellisel kommunistliku partei, tööliklassi ja ühis-

kondlike organisatsioonide vahetul kaasabil saavutati talurahva poliitilise teadlikkuse ja kultuuritaseme teatav tõus, loodi maal laiaulatuslik parteitu aktiiv, tugevdati parteirakukeste ja elustati nõukogude tööd maal. Just nõukogude kaudu liideti töötav talurahvas meie maa juhtimisse, sest nõukogud on tööliste ja laiade töötava talurahva hulkade koostöö organid.

Et igati toetada ja arendada sotsialismi võrsete kasvu külas, partei eelkõige hoogustas ulatuslikku massilist tööd talurahva keskel. Et paljumiljoniline töötav talurahvas viia sotsialismi teele, selleks oli vaja linna ja küla sotsialistlik ülesehitustöö ühendada ja veel tugevamini liita tööliklassi ja talurahva read.

4. Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu moodustamine ja rahvaste sõpruse kindlustumine

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon kehtestas 1/6 maakeral proletariaadi diktatuuri. Kuna nõukogude võim proletariaadi diktatuuri näol on oma olemuselt internatsionaalne, kindlustades kõigile Nõukogudemaal elavatele rahvastele ja rahvustele vaba ning iseseisva majandusliku, poliitilise ja kultuurilise arengu, siis ka tööliklassi ja talurahva liidu tugevnemine - kui proletariaadi diktatuuri põhiprintsiip - on vahetult seotud kõigi nõukogude rahvaste sõpruse kindlustumisega.

Rahvamajanduse taastamise perioodi langes ka selline nõukogude rahvaste elus väga oluline sündmus, nagu NSV Liidu moodustamine. See sündmus hõlmas sotsialistliku riigi kui

terviku majandusliku baasi (selle laienemise ja kindlustumise) ja ka pealisehituse valdkonda kuuluvad küsimused. Ka töölisklassi ja talurahva liidu probleem sai seoses sellega laiemal ulatuse, sest kuulub ju Nõukogude Liitu üle 70 erineva rahva ja rahvuse.

Nõukogude rahvaste suures vennalikus peres kõige suuremaks ja juhtivaks rahvuseks on vene rahvus, ja juhtivaks riigiks VNFSV. Peale selle kuulub VNFSV koosseisu veel hulk autonoomseid vabariike ja oblasteid, millistest tol ajal igaüks oli erineval arenguastmel, alates sugukondlikust korrapärasest Kaug-Põhja rahvaste juures ja lõpetades tugevate feodaalsete iganditega kodanlike rahvastega. Ääremaad oma sotsiaalselt koosseisult olid talupoeglikud, omamaa tööstus ja töölisklass oli alles nõrgalt arenenud või puudus üldse, eriti Kaug-Põhja rahvaste juures. Selle tõttu suure vene rahva ja vene töölisklassi abi oli otsustava tähtsusega nende rahvaste aktiivsesse sotsialistlikku ülesehitustöösse kaasatõmbamisel.

Juba ammu enne Suurt Oktoobrit nägi V.I.Lenin, et revolutsioonilise võitluse ja uue ühiskonna ülesehitamise käigus, eksploateerimisest ja eksploataatoritest puhastatud pinnal, tekivad ja tugevnevad meie maal elunevate rahvaste vahel sõpruse ning koostöö suhted. Kommunistlik partei viis järjekindlalt ellu V.I.Lenini poolt kättenäidatud rahvuspoliitikat ja kasvas rahvaste hulgas sõprust.

Rahvuslikust rõhumisest ja vaenust vaba, rahvaste sõprusele ja võrdõiguslikkusele rajatud ühtse võimsa Nõukogude

riigi loomise idee tugevnes juba kodusõja tules. 1922. aastaks aga oli saabunud aeg tegelikult eksisteeriva vabariikide liidu vormistamiseks, kogu meie paljurahvuselise riigi tööliste ja talupoegade jõudude ühendamiseks imperialistide ühisrinde vastu. Leninlik idee võrdõiguslike rahvaste vabatahtlikust ühinemisest Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liitu haaras kõigist rahvustest töötajaid ja muutus üldrahvalikuks ideeks.

Väljendades oma rahvaste üksmeelset tahet, kirjutasid Vene Föderatiivne, Ukraina, Valgevene ja Taga-Kaukaasia Föderatiivne Vabariik 1922. a. 30. detsembril alla Nõukogude Liidu moodustamise lepingule. Sellega oli alus pandud kõigi vabariikide poliitilisele, majanduslikule ja kultuurilisele liidule. J. V. Stalin I nõukogude kongressil märkis, et tänane päev, s. o. 1922. a. 30. dets. on uue Venemaa pidupäev vana üle, on pidupäev vana Venemaa kui Euroopa sandarmi ja Aasia timuka üle. Tänapäev on jäädavalt purustanud rahvusliku rõhumise ja kapitalismi ikke, äratanud üles Ida rahvad, on muutnud punase lipu partei lipust riigi lipuks ja igaveseks koondanud selle ümber kõik nõukogude vabariigid.¹

I nõukogude kongress võttis vastu deklaratsiooni ja lepingu NSV Liidu moodustamise kohta. Deklaratsioonis märgitakse, et: 1) rahvamajanduse taastamine sõjahaavadest ja sotsialismi lõplik ülesehitamine on võimatu üksikute vabariikide eraldi eksisteerimise puhul; 2) teisest küljest rah-

¹ vt. Съезды Советов СССР..., I к. 9.

vusvaheline olukord ja uute väliskallaletungide oht nõuavad sotsialistlike vabariikide ühise rinde loomist ja lõpuks 3) Nõukogude võimu internatsionaalne klassiolemus tõukas nõukogude vabariikide töötavaid masse ühiseks sotsialistlike riikide pereks ühinemise teele.

Edasi märgitakse, et ühinemine NSV Liiduks kindlustab kõigile ühinenud vabariikidele julgeoleku välispoliitikas, sisepoliitikas aga iseseisva majandusliku ja kõigile rahvastele vaba rahvusliku arengu. Samuti rõhutatakse, et uus liitriik on juba 1917.a. oktoobris rajatud rahvaste rahuliku ja vennaliku koostöö aluste väarikaks krooniks.¹

NSV Liidu moodustamise lepingus märgitakse, et neli sõltumatut nõukogude sotsialistlikku vabariiki - Vene NFSV, Taga-Kaukaasia NFSV, Ukraina NSV ja Valgevene NSV - moodustavad nõukogude võimu kindlustamiseks vabatahtlikkuse ja võrdõiguslikkuse printsiipide alusel ühtse nõukogude riigi - Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu.² Leping määras kindlaks ka üleliiduliste kõrgemate riiklike organite loomise, nende kompetentsi ja volituste ulatuse.

NSV Liidu I nõukogude kongressist alates algas uus periood nõukogude vabariikide arengus - rahvaste vennaliku koostöö periood ühtse nõukogude riigi raamides. M.I.Kalinin 1925.a. ütles, et talurahvaküsimuse õige lahendamine, sisuliselt ja laiemas ulatuses, oleneb Nõukogude Liidu tugevusest. Ja märgib edasi, et Nõukogude riigi tugevus on otse proportsionaalne liidu tugevnemisega töölisklassi ja talu-

¹ Vt. Съезды Советов СССР..., lk. 19.

² sealsamas, lk. 20.

rahva vahel, seda kindlam on kogu Nõukogude Liidu sise- ja rahvusvaheline olukord.¹

1924.a. jaanuaris NSV Liidu II nõukogude kongressil kinnitati ka uus NSVL konstitutsioon, kus fikseeriti kõigi nõukogude kodanike õigused ja kohustused, garanteeriti sellega ühtlasi ka vabadus ja võrdsus kõigist rahvustest töötajatele.

NSV Liidu konstitutsiooni kohaselt töötasid ka liiduvabariigid välja oma konstitutsioonid.

Kogu taastamisperioodi jooksul jätkus sotsialistlike rahvuste kujunemine ja rahvusküsimuse lahendamine NSV Liidus. Erilist tähelepanu pööras kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus põhja väikerahvaste rahvamajanduse ja kultuuri arendamisele. 1924.a. moodustati Üleliidulise Kesktäitevkomitee juurde vastav komitee, milline tegeles põhja väikerahvaste küsimusega. Nende rahvamajanduse kiirema arengu kindlustamise eesmärgil vabastati nad kõigist maksudest. Nende partei ja valitsuse abinõudega tõmmati põhja väikerahvad, koos kõigi teistega, sotsialismi ülesehitamisele meie maal.

Täites VK(b)P X ja XII kongressi otsuseid, mis nägid ette varem orjastatud rahvaste majandusliku, poliitilise ja kultuurilise mahajäämuse likvideerimise, püüdis partei ja Nõukogude valitsus neid rahvaid abistada oma maal sotsialistliku tööstuse rajamisel, põllumajanduse arendamisel ja rahvusliku kaadri ettevalmistamisel ning kasvatamisel.

Vähemarenenud vabariikidele andis Nõukogude valitsus

¹ vt. М.И.Калинин, Статьи и речи, Изд. I7I.

täiendavaid summasid rahvamajanduse arendamiseks. Nii sai Kirgiisia ANSV 1925.a. täiendavalt eelarvele juurde 1800 tuhat rubla, Burjaatmongoli, Baškiiria, Dagestani ja Jakuu-tia ANSV-d, Kara-Kalpaki, Tšuvassi jt. autonoomsed oblastid 200 - 250 tuhat rubla igaüks.¹ Samuti Turkestani puuvillakasvatajatele anti irrigatsiooni taastamiseks 1922.-1923.a. 9 miljonit rubla ja 1924.a. eelarvele lisaks 6,260 milj. rubla kullas. Puuvillamajanduse kordaseadmise eesmärgil VNFSV valitsus moodustas 1923.a. Kesk-Aasia Põllumajanduspanga, kust juba esimese aasta jooksul sai abi 8000 majapidamist. Ajavahemikul 1921.-1923.a. saadeti Turkestani Nõukogude Venemaalt 40 vagunit mitmesuguseid põllumajanduslikke masinaid.²

Suuri summasid oma tööstuse rajamiseks said ka Kasahhi ja Karjala ANSV-d, Dagestani ANSV-sse viidi Moskvast üle mehhaniseeritud jalanõudevabrik ja konservivabrik. Jakuutia ANSV-le saadeti põllumajanduslikke masinaid 75 tuhande kuldrubla eest.³

Kogu eespool märgitu väljendab kommunistliku partei poliitikat rahvusküsimuses - see oli rahvuslike ääremaade ja vähemusrahvuste faktilise mahajäämuse likvideerimise ja nende iseseisva arengu kindlustamise poliitika.

Ka suurtes liiduvabariikides, nagu Ukraina, jätkus nõukogude riikluse tugevnemine, töölisklassi kasv ja konsolideerumine ning töölisklassi ja talurahva liidu tugevnemine

¹ "Власть Советов", № 8, 1925 г., lk.9.

² "Шесть лет национальной политики Советской власти и Наркомнац", М. 1924, lk.53-54.

³ sealsamas, lk.80.

Nõukogude korra aluste tugevnemine Ukrainas toimus terava klassivõitluse tingimustes. Leidsid aset kulakluse ja teiste töölisklassi ja töötava talurahva vaenlaste kontrrevolutsioonilised väljaastumised, mida õhutas välisimperialism. Kuid vaatamata sellele taastamisperioodi lõpuks Ukraina NSV saavutas märkimisväärseid edusamme oma nõukogude vabariigi tugevdamisel ja töölisklassi ning talurahva liidu kindlustamisel.

Kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse rahvuspoliitika üheks tähtsaimaks näitajaks oli 1924.-1926.a. kõigi valgevenelaste ühendamine Valgevene NSV koosseisu.^x 1924.a. jaanuaris Valgevene NSV V nõukogude kongress pöördus Nõukogude valitsuse poole palvega liita kõik valgevenelastega asustatud alad Valgevene NSV-ga.

NSV Liidu ja Vene NFSV valitsused tulid vastu valgevene rahva palvele ja 1924.a. 3.märtsi dekreediga vormistati kõigi valgevenelastega asustatud alade liitmine Valgevene koosseisu.

See oli leninliku rahvuspoliitika printsiipiaalne ja ajalooline akt, oli eredaks näiteks Nõukogude Liidus elavate rahvaste vennalikest ja omakasupüüdmatutest suhetest.

M.I.Kalinin oma ettekandes Valgevene NSV VI erakorralisel nõukogude kongressil 1924.a. ütles, et valgevene rah-

^x Valgevene NSV oli algul moodustatud ainult kuuest endise Minski kubermangu maakonnast. Läänepoolsed alad olid anastatud valgepoolakate poolt, osa valgevenelasi hirmutatuna Poola okupatsioonist ühinesid Vene NFSV koosseisu ja kuulusid vitebski, Gomeli ja Smolenski kubermangudesse.

vas kindlustas omale arengu tänu valgevene töötava talurahva ja vene töölisklassi tihedatele sõbralikele suhetele.¹

Valgevene töötav talurahvas ja töölisklass (viimane oli arvuliselt väga väike), rohkearvulise vene töölisklassi toetusel liitsid oma ühised jõud sotsialismi ülesehitamiseks.

Sama ettevaatlikku ja printsipiaalset rahvuspoliitikat teostas kommunistlik partei kõigi Venemaa ääremaaadel elavate vähemarenenud rahvaste juures, olgu see siis Kaukaasias, Kesk-Aasias, Kaug-Idas või Kaug-Põhjas. 1924.-1925.a. kujunesid selle tulemusel välja uued sotsialistlikud vabariigid, nagu Usbeki NSV, Turkmeeni NSV, Kasahhi ANSV, Tadžiki ANSV jt.

Leninliku rahvuspoliitika õige elluviimise tulemusena kõigi nõukogude vabariikide vahel loodi tõeliselt sõbralikud suhted, iga vabariik andis oma panuse üldise ürituse heaks, aidates teisi ja saades ise teistelt abi. Eriti ulatuslik oli vene rahva ja VNFSV poliitiline, majanduslik ja kultuuriline abi kõigile teistele nõukogude rahvastele. Vene NFSV suurtest tööstuslikest ja teaduslikest keskustest saadeti vabariikidesse vene õpetlasi, spetsialiste, partei ja nõukogude töötajaid, kes aitasid üles ehitada uut elu, valmistada ette rahvuslikku kaadrit, rajada tööstusettevõtteid ja kultuuriasutusi.

Vene tsentrumi poolt osutatud vennalik abi ei soodus-

¹ vt. М.И.Калинин, Статьи и речи, Изд.178.

tanud mitte üksnes liiduvabariikide rahvamajanduse taastamist, vaid kindlustas ka koostöö ning sõpruse kõigi Nõukogude Liidu rahvaste töölisklassi ja talurahva vahel.

Sellisel rahvusküsimuse lahendamisel oli ja on ka tohutu rahvusvaheline tähtsus. Kogu maailma rõhutatud rahvad vaatasid ja vaatavad Nõukogude Liidule kui vabastusvõitluse koldele, kui rahvuste suveräänsuse ja võrdõiguslikkuse tugisambale ja kantsile.

LÕPPSÕNA

Nõukogude Liidu rajaja suur Lenin Oktoobrirevolutsiooni 3.aastapäevale pühendatud kõnes ütles: "Me saime kapitalismilt päranduseks mitte ainult purustatud kultuuri, mitte ainult purustatud tehased, mitte ainult meeleheitse sattunud intelligentsi, me saime päranduseks üksikperemeeste laialipillatud, pimedada massi, me saime päranduseks selle, et ei osata, ei olda harjunud ühiselt, solidaarselt töötama, et ei mõisteta vajadust tõmmata ristmineviku peale."¹

Rahvamajanduse taastamisperioodi jooksul aga olukord muutus. Uue majanduspoliitika alusel kindlustas töölisklassi ja talurahva liit. Nõukogude riik tegi järeleandmisi ja soodustas kaubaringlust ning tagas sellega talupoegadele õiged majanduslikud suhted linnaga, tugevdas koostööd linna ja küla vahel ning kindlustas sel teel nii tööstuse kui ka põllumajanduse edasise tõusu.

Rahvamajanduse taastamine uue majanduspoliitika alusel laiendas töölisklassi ja talurahva vahel baasi majanduslikuks koostööks. Ulatuslik ja omakasupüüdmatu abi, mida osutas talurahvale proletaarne riik, veel enam tugevdas talurahva usku nõukogude võimusse ja töölisklassisse.

¹ V.I.Lenin, Teosed, 31.kd., lk.366.

Vaatamata kõigile raskustele, millised kerkisid esile rahvamajanduse taastamisega, talurahva ja töölisklassi olukord sel perioodil paranes tunduvalt. Laiad talurahva massid oma kogemuste varal veendusid, et uuel sotsialistlikul linnal ei ole midagi ühist vana kapitalistliku linnaga, milline halastamatult ekspuateris küla. Sotsialistlik linn esi-nes kui juht, sõber ja abiline külale, toimus linna ja küla vaheliste vastuolude likvideerimise protsess.

Partei XIV kongress märkis, et tänu partei õigele poliitikale "... tugevdas nõukogude võim töölisklassi ja talurahva liitu ning kindlustas selles liidus proletariaadi juhtiva osa..."¹

Taastamisperioodi lõpuks, tänu töölisklassi ja talurahva ennastalgavale tööle, Nõukogude Liidu rahvamajandus oli muutunud kvaliteedilt uueks, iseseisvaks ja kapitalistlikust ümbrusest sõltumatuks majanduseks. Ta ei olnud enam ei kapitalistlik ega ka veel sotsialistlik, vaid majandus, kus oli "... nii kapitalismi kui ka sotsialismi elemente, osakesi, tükikesi..."² Nõukogude Liidu rahvamajandus oli 1925.a. veel paljusektoriline, kus domineerivaks oli ikka veel väikekaubatootmine, kuid sotsialistliku tööstuse näol juhtivaks kujunes sotsialistlik sektor. 1925/26.a. maa majanduses sotsialistlike vormide erikaal oli järgmine:³

peamistes tootmisfondides -	- 48,8%
kogu rahvatulust	- 35%

¹ NLKP kongresside... otsused, II osa, lk.191

² V.I.Lenin, Teosed, 27.kd., lk.303.

³ СССР - страна социализма. Статистический сборник, М.1936, Iк. I

tööstuse kogutoodangus	-	79,3%
jaekaubakäibes	-	57,3%
põllumajanduse kogutoodangus	-	1,5%

Toodud arvudest näeme, et tööstuses ja kaubanduses olid valitsevaiks sotsialistlikud elemendid, millised olidki relvaks võitluses kapitalismiga. Sotsialistlikud elemendid olid ka sotsialistliku akumulatsiooni ja töötajate materiaalse olukorra paranemise allikaks.

1925.a. Nõukogude Liit oli ikka veel majanduslikult mahajäänud agraarmaa, kelle majanduses tööstuse erikaal moodustas kõigest 35,2%. Tootmisvahendite tootmise erikaal kogu tööstusest oli vaid 34,1%, kusjuures masinate tootmine ainult 8% kogu suurtööstuse toodangust.¹

Teatavat edu, kuigi tunduvalt väiksemat võrreldes tööstusega, oli saavutanud ka põllumajandus. Muudatused põllumajanduses olid vaid osalised ja keskseks kujuks külas oli keskmik. Sovhoosid, kolhoosid ja kooperatsiooni mitmesugused vormid hõivasid 1925.a. vaid tühise osa (1,5%) põllumajanduslikust kogutoodangust, samal ajal aga etendasid poliitiliselt väga tähtsat osa - olid sotsialismi algeteks ja tugipunktideks külas.

Käesoleva perioodi kooperatsioon oli oma olemuselt juba erinev kapitalistlikust kooperatsioonist, ta oli kui:

- 1) kehviku ja keskmiku organisatsioon kulaku vastu;
- 2) vahend stiihia vastu hinnapoliitikas ja kaubanduses, millele on iseloomulik juba plaanipärane juhtimine;

¹ Л.К.Закаржевский, Союз рабочего класса и трудового крестьянства..., Ик.134.

- 3) vahend riigi käes kehviku ja keskmiku abistamiseks;
- 4) võitlusvahend erakapitali väljatõrjumiseks;
- 5) võimaldas ulatuslikumat tootlike jõudude arendamist ja
- 6) viis talurahva laiad massid sotsialismi ülesehitamisele.

Põllumajanduse edasine areng aga nõudis traktoreid ja teisi põllumajanduslikke masinaid. Sellepärast küla täielikule sotsialistlikel alustel ümberkujunemisele loob eeldused alles sotsialistlik industrialiseerimine. Saavutused tööstuse ja põllumajanduse alal tagasid ka töötajate materiaalse heaolu tõusu. Taastamisperioodil keskmine töötasu ühe töötaja kohta kasvas kolmekordseks ja moodustas 101,8% sõjajärgsest, s.o. 1913.a. tasemest.¹ Samal ajal lühenes ka tööliste tööpäev keskmiselt 9,6 tunnilt 1913.a. - 7,6 tunnile 1925.a.

Kogu 1921.a 1925.a. jooksul majanduse ja poliitika alal saavutatud edu, partei tugevnemine, tööliklassi ja talurahva liidu ning proletariaadi diktatuuri tugevnemine ja kindlustumine meie maal, samuti NSV Liidu osatähtsuse ja autoriteedi kasv rahvusvahelisel areenil, olid eeldusteks üleminekul uute ülesannete lahendamisele. Need olid objektiivsed tingimused, millised kujunesid välja rahvamajanduse eduka taastamise alusel ning nõudsid üleminekut sotsialistlikule industrialiseerimisele, mille fikseeriski partei XIV kongress.

¹ Г.М.Кржижановский, Десять лет хозяйственного строительства СССР. 1917-1927 гг., Кн.128-129.

Kongress võttis suuna võimsa rasketööstuse, sotsialistliku masinalise suurtööstuse kiirele arendamisele, niisuguse tööstuse arendamisele, mis suudaks vabrikud, tehased ja põllumajanduse uue tehnikaga varustada ning läbi viia talumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise.

Industrialiseerimine kujunes majandusliku ülesehitustöö ülesannete ahelas selleks põhilüliks, mis aitas uut majanduspoliitikat ellu viia uutes ajaloolistes tingimustes, ning mille lahendamisest olenes nii sotsialismi edu kui ka töölisklassi ja talurahva liidu edasine tugevnemine. See oli kapitalismile hoogsa pealetungi periood.

Maa industrialiseerimise ja põllumajanduse kollektiviseerimise käigus kapitalism meie maal võideti nii poliitiliselt kui ka majanduslikult. Sotsialistlikud tootmissuhted kindlustusid nii linnas kui maal. Tänu sellele tugevnes ja laienes ka töölisklassi diktatuuri sotsiaalne baas. Sotsialistliku majandussüsteemi kindlustumisega ja ekspluaatorlike klasside likvideerimisega jõudis lõpule uue majanduspoliitika periood, millele oli aluse rajanud meie rahvamajanduse taastamine. Töölisklassi ja talurahva liit tõusis nüüd uuele, kõrgemale astmele, muutus murdmatuks sõpruseks nende kahe klassi vahel.

Töölisklassi ja talurahva sõprus, kogu nõukogude rahva ühtsuse ja monoliitsuse võimas jõud ilmnis erilise tugevusega suure Isamaasõja aastail. V.I.Lenini poolt 1920.a. lausunud sõnad: "Ialgi ei võideta seda rahvast, kelle töölised ja talupojad on oma enamuses mõistnud, ära tundnud ja näinud,

et nad kaitsevad omaenda võimu, nõukogude võimu - töörahva võimu ..."¹ leidsid veelkordse tõestuse.

Ka praegu, kommunismi hoogsa ülesehitamise perioodil, mil meie maa töölisklass käsikäes kolhoositalurahva ja intelligentsi-ga määratu suure entusiasmiga sammuvad üha uutele seninägematu-tele võitudele, tuli kogu nõukogude rahvas maailma töötajate rahvusvahelise solidaarsuse pidupäeva - 1. mai - demonstratsi-oonile NLKP Keskkomitee poolt püstitatud loosungi all "Olgu tervitatud töölisklassi ja talurahva väär²amat²u liit - nõuko-gude korra kindel ja vankumatu alus". See tõestab töölisklassi ja talurahva liidu tähtsust ja aktuaalsust ka tänapäeval.

Nõukogude Liit ei ole nüüd enam ainus sotsialistlik maa, vaid temaga koos sammuvad ülesmäge ka teised sotsialismileeri maad - rahvademokraatia maad. Ka rahvademokraatliku korra aluseks tema peamiseks jõuallikaks ja võitude tagatiseks on töölisklassi ja talurahva vankumatu liit.

Kõik sotsialismileeri kuuluvad maad viivad edukalt ellu suure Lenini kõige julgemaid unistusi ja grandioossemaid plaane - nad ehitavad uut, kommunistlikku ühiskonda.

¹ V. I. Lenin, Teosed, 29 kd., lk. 292.

² "Edasi" 12. aprill 1960. a.

KASUTATUD KIRJANDUS

I. Marksismi-leninismi klassikud

- M a r x, K., Louis Bonaparte'i kaheksateistkümnes brü-
määr, Tallinn 1952.
- L e n i n, V.I., Aruanne Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee
ja Rahvakomissaride Nõukogu tööst Ülevene-
maalise Kesktäitevkomitee VII koosseisu esi-
mesel istungjärgul 2.veebruari 1920.a.,
Teosed, 30.kd., Tallinn 1954.
- L e n i n, V.I., Agraarküsimuse teeside esialgne visand.
Teosed, 31.kd., Tallinn 1955.
- L e n i n, V.I., Artikli "Nõukogude võimu järjekordsed
ülesanded" esialgne visand. Stenograafiline
üleskirjutus. Teosed, 27.kd., Tallinn 1955.
- L e n i n, V.I., "Bednota" neljandaks aastapäevaks. Teosed,
33.kd., Tallinn 1955.
- L e n i n, V.I., VIII Ülevenemaaline nõukogude kongress
22.-29.detsembril 1920, Teosed, 31.kd.,
Tallinn 1955.
- L e n i n, V.I., Kiri ajalehe "Ekonomitseskaja Zizn" toi-
metusele, Teosed, 33.kd., Tallinn 1955.
- L e n i n, V.I., Kommunistliku Internatsionaali III kong-
ress 22.juunil - 12.juulil 1921, Teosed,
32.kd., Tallinn 1955.
- L e n i n, V.I., Kooperatsioonist, Teosed, 33.kd., Tallinn
1955.
- L e n i n, V.I., Kulla tähendusest nüüd ja pärast sotsia-
lismi täielikku võitu, Teosed, 33.kd., Tal-
linn 1955.
- L e n i n, V.I., Kõne Moskva sõlme raudteelaste konverent-
sil 16.aprillil 1919, Teosed, 29.kd., Tal-
linn 1954.
- L e n i n, V.I., Kõne IV ülevenemaalisel õmlustööstuse
töölise kongressil 6.veebruari 1921, Teo-
sed, 32.kd., Tallinn 1955.

- L e n i n, V.I., Kõne Oktoobrirevolutsiooni 3.aastapäevale pühendatud Moskva tööliste, talupoegade ja punaarmee laste saadikute nõukogu, VK(b)P Moskva komitee ja ametiühingute Moskva nõukogu pidulik plenaaristungil 6.novembril 1920, Teosed, 31.kd., Tallinn 1955.
- L e n i n, V.I., Lehekülgi päevikust, Teosed, 33.kd., Tallinn 1955.
- L e n i n, V.I., Majandus ja poliitika proletariaadi diktatuuri ajajärgul, Teosed, 30.kd., Tallinn 1954.
- L e n i n, V.I., Meie päevade peamine ülesanne, Teosed, 27.kd., Tallinn 1955.
- L e n i n, V.I., Moskva kubermangu VII parteikonverents 29.-31.oktoobril 1921, Teosed, 33.kd., Tallinn 1955.
- L e n i n, V.I., Nõukogude Vabariigi välis- ja siseolukorrast, Teosed, 33.kd., Tallinn 1955.
- L e n i n, V.I., "Pahempoolsest" lapsikusest ja väikekodanlikkusest, Teosed, 27.kd., Tallinn 1955
- L e n i n, V.I., Partei puhastamisest, Teosed, 33.kd., Tallinn 1955.
- L e n i n, V.I., Poliitilisi märkmeid, Teosed, 13.kd., Tallinn 1953.
- L e n i n, V.I., Uus majanduspoliitika ja poliitharidustööliste ülesanded. Ettekanne poliitharidustööliste II ülevenemaalisel kongressil 17.oktoobril 1921, Teosed, 33.kd., Tallinn 1955
- L e n i n, V.I., VK(b)P X kongress 8.-16.märtsil 1921, Teosed, 32.kd., Tallinn 1955.
- L e n i n, V.I., VK(b)P XI kongress 27.märtsist - 2.aprillini 1922, Teosed, 33.kd., Tallinn 1955.
- L e n i n, V.I., IX Ülevenemaaline nõukogude kongress 23.-28.detsembril 1921, Teosed, 33.kd., Tallinn 1955.

Л е н и н с к и й с б о р н и к, т. XXXIV.

II. Allikmaterjalid

- a) Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, 1898-1924, Tallinn 1956.
- Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, II osa, 1924-1930, Tallinn 1956.
- NSV Liidu rahvamajandus. Statistiline kogumik, Tallinn 1956.
- Год работы правительства /материалы к отчету за 1924/25 бюджетный год/. Сборник, М. 1926.
- Итоги десятилетия Советской власти в цифрах /1917-1927/, М. 1927.
- Народное хозяйство СССР. Статистический справочник, М. 1932.
- Промышленность СССР. Статистический сборник, М. 1957.
- Сборник статистических сведений по Союзу ССР. 1918-1923 гг., М. 1924.
- СССР - страна социализма. Статистический сборник, М. 1936.
- СССР за 15 лет. Статистические материалы по народному хозяйству, М. 1932.
- Съезды Советов СССР в постановлениях и резолюциях, М. 1939.
- Съезды Советов РСФСР в постановлениях и резолюциях, М. 1939.
- XIII съезд РКП/б/. Стенографический отчет, М. 1924.
- b) Ajalehed:
- "Edasi" 1920.-1923.a.
- "Edasi" 1960.a.
- "Борьба" 1924 г.
- "Известия" 1925 г.
- "Правда" 1924 г.
- "Рабочая Москва" 1924 г.

с) Ajakirjad:

"Klassivõitlus" 1921.-1925.a.

"Власть Советов" 1925 г.

"Вопросы истории КПСС" № 4, 1959 г.

"Известия ЦК РКП/б/" 1923 - 1925 гг.

"История СССР" № I, 1957 г.

III. Üldine kirjandus

Г е н к и н а Э.Б., Переход Советского государства к новой экономической политике /1921-1922/, М. 1954.

Д ы м ш и ц И.А., Денежные реформы, "ВСЭ" № 14.

З а к а р ж е в с к и й Л.К., Союз рабочего класса и трудового крестьянства - незыблемая основа диктатуры пролетариата и строительства коммунизма. "Ученые записки Московского Государственного педагогического института", т. IXVIII, М. 1957.

К а г а н о в и ч Л.М., Партия и советы, М.-Л. 1928.

К а л и н и н М.И., Статьи и речи. 1919-1935, М. 1936.

К р ж и ж а н о в с к и й Г.М., Десять лет хозяйственного строительства СССР. 1917-1927 гг., М. 1927.

Л е н и н л i k Kommunistlik Noorsooühing, Tallinn 1959.

Л я щ е н к о П.М., История народного хозяйства СССР, т.III, М. 1956.

N S V Liidu ajalugu. Sotsialismi ajajärk (1917-1957), Tallinn 1959.

П е ш н и к о в В., Ленинский призыв в партию и идейно-политическое воспитание коммунистов, М. 1954.

Р а з в и т и е союза рабочего класса и крестьянства в СССР, М. 1958.

Р о г а ч е в с к а я Л.С., Из истории рабочего класса СССР в первые годы индустриализации 1926-1927 гг., М.1959.

С а р а б ь я н о в Вл., Кооперация в системе советского хозяйства, М.-Л. 1925.

С е в р у к П., Кооперация в Союзе ССР. 2-е дополи. изд., М.-Л. 1926.

Социалистическое строительство СССР за 1936г.,
изд. ЦСУ СССР.

Социалистическое строительство СССР, М. 1934.

Stalin, J.V., ÜK(b)P XIV kongress. 18.-31.detsemb-
ril 1925, Teosed, 7.kd., Tallinn 1949.

Тракторизация сельского хозяйства РСФСР, М.1930.

Хозяйственные итоги 1923-1924 гг. Сборник, М.1925.

Шесть лет национальной политики Советской власти и
наркомнац, М. 1924.

IV. Ilukirjandus

Gladkov, F., Tsement, Pärnu 1930.

Ostrovski, N., Kuidas karastus teras,
Tallinn 1952.

Sisukord

	Lk.
Eessõna	2 - 6
I peatükk. Kommunistliku partei poliitika meie maa rahvamajanduse sõjarööbastelt rahulikule ülesehitustööle üleviimisel	7 - 29
II peatükk. NLKP abinõud ja nõukogude rahva võitlus sotsialismi majandusliku baasi loomiseks ning linna ja küla majandusliku koostöö tugevdamiseks	30 - 94
1. Nõukogudema saavutusi tööstuse alal ..	30
2. Põllumajanduse areng. Kooperatsioon ja selle tähtsus tööliisklassi ja talurahva liidu tugevdamisel	53
3. Kaubanduse osa linna ja maa majandusliku koostöö tugevdamisel. Nõukogude valitsuse hinnapoliitika ja rahareformi teostamine	82
III peatükk. NLKP, nõukogude ja ühiskondlike organisatsioonide osa tööliisklassi ja talurahva liidu kindlustamisel	95 - 159
1. Klassivõitluse teravnemine külas pärast uuele majanduspoliitikale üleminekut. Trotskistide ja teiste parteivastaste elementide väljaastumised	95
2. Partei ridade ja Nõukogude riigiaparadi tugevnemine. Leninlik kutse parteisse. Nõukogude elustumine külas	112
3. Talurahva poliitilise teadlikkuse, aktiivsuse ja kultuuritaseme tõus. Ühiskondlike organisatsioonide tegevus ja šeflustöö maal	128
4. Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu moodustamine ja rahvaste sõpruse kindlustamine	151
Lõppsõna	160 - 165
Kasutatud kirjandus	